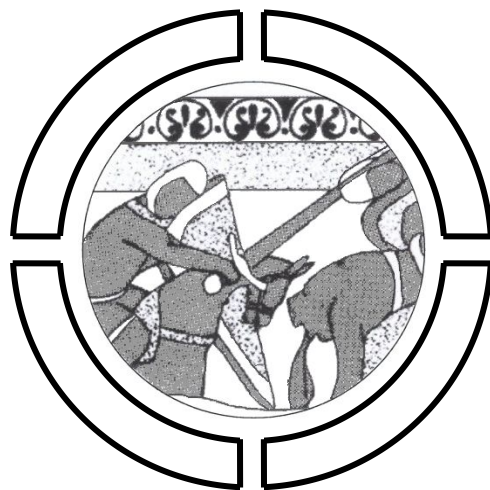

Gert Ravn

VARDESYSSEL AARBOG 2002

LOKALHISTORISK VÆRKSTED®

LOKALHISTORISK VÆRKSTED®

**v/ Gert Ravn,
Lærkevej 9, Aal.
DK-6840 Oksbøl.**

75.27.19.15

19. Årgang

ISSN 0901-0653

ISBN 87-87797-63-1 ©

INDHOLDSFORTEGNELSE.

Indledning, se side 4.

Tilskud til årbogens udgivelse, se side 4.

Varde Bys Brand 1821, se side 5 – 93.

- a. Forhørene m.v., side 5-83.
- b. De afbrændte bygninger, side 78-80.
- c. Dommen, side 83-92.
- d. Kilder og noter, side 92-93.

Gravhøje i fare, se side 93 – 95.

Landmåler Sirichs slægt, se side 95 – 105.

Lokalhistoriske nyheder, se side 106 – 107.

Borger & Toldindberetninger 1735 i Varde, se side 107 – 123.

INDLEDNING.

Siden arbejdet med mit første bind af "Slægten Stold", som blev afleveret til Landsarkiverne og Varde Lokalhistoriske Arkiv i 1975, - har sagen om bybranden i Varde 1821, været en forbigået hændelse i mit lokalhistoriske arbejde, og det til trods for, at der i retssagen er bevaret et afgørende kapitel af Vardes historie!

Ved flere lejligheder har jeg "plukket" oplysninger ud af denne sag, som opbevares i Landsarkivet i Viborg. - Først og fremmest er sagen en vigtig personalhistorisk kilde, men også de detaljerede oplysninger om ejendomsforhold og byboernes dagligdag er væsentlige.

De kultur- og socialhistoriske oplysninger er mangeartede i denne dramatiske retssag; - som også vil kunne anvendes af dem, der beskæftiger sig med den tusind år gamle købstads historie!

Det var først og fremmest rets-skriverens dårlige håndskrift eller sparsommelighed på blæk, som gang på gang fik mig til at udskyde renskriften af denne besværlige sag.

Derfor greb jeg chancen til, at få udført dette arbejde, med støtte af Jørn Krummes fra Nørre Nebel; - da det blev klart, at studerende Jacob Krummes ved Odense Universitet i samråd med sin lærer Søren Mørch, havde valgt at analysere netop denne sag.

Sidst bringer jeg på foranledning af Varde Lokalhistoriske Arkiv, 1.del af en hidtil oversat arkivalie fra Rigsarkivet om Varde i 1735.

Gert Ravn.

ØKONOMISK TILSKUD TIL ÅRBOGENS UDGIVELSE.

Der skal hermed lyde en stor tak til efternævnte, som har ydet mig en økonomisk håndsækning til denne årbogs fremstilling og mangfoldiggørelse, gennem et økonomisk tilskud.

Claus Sørensens Fond, Esbjerg.

Skast m.fl. Herreders Brandkasse, Varde.

VARDES BRAND 1821.

"År 1821, den 16. juni blev på Varde Rådstue af byfoged Rosenørn med stokkemændene Søren A. Blinkenberg og Christen Kock sat en ekstra forhørs ret, på grund af, at man i aftes havde fået fuldkommen bevis på den fundet ild påsættelse i et Jens Lanken og Peder Foersum et tilhørende hus på Lille Kirkegaarden. – Det var nemlig tilfældet at i aftes omtrent kl. 8; efter at man (sideskifte til pag. 493b) glædede sig til at have fået magt med branden i grunden således, at alle vedkommende kunne overlade sig til en hvile, hvortil de så højt trængte, blev det tilfældigvis af en klubvært Sørensen førte patrulje opdagen, at en tørv med ild i var stukken i taget ved endebjælken i det fornævnte hus, og alene havde angrebet og brændt omtrent 2 tommer ind i den bjælke men heldigvis ikke havde taget fat eller blevet til lurbrand.

Da det var i mod natten, brandfolkene og alle øvrige udmattede og blev det besluttet, at nedrive taget af dette hus samt Jens Lanken såvelsom hans kone og ældste søn der straks blev arresterede fordi den påsættelse var sket i den ende af huset, som de ejede og beboede, og således at det var fuldkommen umuligt, at det kunne være sket anderledes end indvendig fra.

Den opmærksomhed som denne begivenhed vakte, bevirkede at en anden omstændighed som under den almindelige forvirring, var forhøret af anmelde for Politimesteren kom samme for øret denne nemlig: at efter at man med yderste anstrengelse troede at have, og virkelig havde fået magt med branden på de tre punkter hvor den med og ved siden af vinden udbredte sig, nemlig op imod Nørreporten, mod Vesterport samt ved Apoteket og ned mod Smede Gade, opstod atter ild bag ved branden i Morten Jonassens hus i Gryder Gaden som var påsat, at denne brand straks udbredte sig og angreb den langt større del som siden afbrændte, og først blev standset ved Søren A. Blinkenbergs hus, købmand Christen Larsens hus, samt langs med den linie som går fra kirken og rådhuset tværs igennem byen til købmand Christen Larsens gård i Skoubogaden. – Slagter Schmidt fremstod for retten og forklarede, at da de bemærkede at det røgte op af Morten Jonassens hus var han den første som blev beordret til at efterse og standse denne ild, han kom altså først udvendig til huset, og så at ingen ild udvendig at se, han fik altså straks fat på en stige, løb ned på

loftet, og fandt her at det røg ud af taget, uden at ild var at se, så at han ikke kunne skønne rettere end at ilden måtte være ind kommet af midten af tækket, han fik det dæmpet med vand således, at han troede det uden fare, og da der var vand på loftet, så at en mand magelig kunne holde det vådt overlod han det til husets ejer Morten Jonassen som altid havde været bekendt for en pålidelig, så han anså hans nærværelse på andet sted nødvendigen og forlod huset. På loftet forefandt han en træsko omvendt med bunden i vejret, hvori lå en glød omtrent som en liden næve, denne glød fik han slukket aldeles, og på sit spørgsmål til Morten Jonassen om hvem der kunne have tabt træskoen fik han det svar, at han ikke vidste hvorledes samme var kommet der. En halv time efter at han var gået bort, brød ilden igennem taget og antændte således huset.

På given anledning forklarede Smidt for øvrigt, at træskoen var lagt så langt ind på loftet, at han ikke kunne skønne at den var kommet ind fra husboerne, men måtte være bragt op inden fra, ligesom han og bemærkede, at der ikke var nogen loftsstige der inde den gang han kom der, men at han tog en fra gaden der ind.

Atter fremstod Martin Hauntrup som bor i samme gade næst ind til Morten Jonassen, og hvis bolig netop blev stukken i brand med dennes hus, han forklarede, at han var gået ind i Morten Jonassens hus efter at den første røg var dæmpet, han var løbet igennem døren ind i huset men mærkede aldeles ingen folk der ligesom han ikke heller så nogen betydelig tøj inde i huset, men han så så vidt han erindre, at stigen stod ved opgangen til loftet og det varede ikke så kort efter end at ilden atter udbrød, og da brød det langs ud ved mønningen.

Morten Jonassen fremstod og forklarede, at da branden i byen opstod var han ikke hjemme men i kæret, da han kom hjem var det næsten dæmpet ved Vestergaden, men (sideskifte til pag. 494a) noget efter kom folk og sagde der var ild i hans hus, han rendte da ind tilligemed slagter Smidt, Tomas Gabel foran, og fandt således som Smidt har forklaret, at umulig ingen ild var at se men blot røg ud af tækket, og viste Smidt ham da den forhen – omforklarede træsko med ild under, om det kan tænkes muligt, at den var bragt ind igennem loftslemmen han vidste ikke at sige da de troede at have det slukket gik Smidt sit arbejde. Comporaten havde en spand med vand på loftet men kastede aldeles intet deraf på tækket, da han ikke mærkede noget, og troede det var aldeles slukket og noget efter at Smidt var gået kom

hans barn og råbte, at deres moder led af krampe eller besvimelse i huset, hvorfor han kaldte til hende, og fulgte hende ud til det tøj de havde redet ud i haven, hvor han lagde hende i nogle sengeklæder, og han nogen tid havde stået ved hende blev der gjort anskrig, at der var ild i huset, og løb så derpå med flere, som han ikke ved hvem var hen til stigen, men de kunne ikke komme ind ved noget og på den side taget stod i lys lue på samme side, hvor det første gang røgt, men det var fløjen op og vel bespændt, for øvrigt forklarede han ikke ved der lå nogen træsko eller noget sådant på loftet, ikke heller ved han at sige, at der var nogen fremmed i huset da hans kone og børn så vidt han ved bjergede samme tøj ud. – Fratraadde (pause)

Atter fremstod Morten Jonassens kone Maren Hansdatter som forklarede: At da branden opstod i byen var hun derhjemme med hendes datter Johanne som har et barn på en uge, samt hendes søn Rasmus 5 år gammel, de flyttede ud af tøjet i deres have eller toft.

Noget før der kom ild i deres hus kom hendes mand hjem, da de havde mærket at folk gjorde anskrig at det røg ud af deres tag og hun mærkede at Smidt og hendes mand var inde på loftet, og efter at denne var gået og hendes mand havde hentet deres egen stige ude fra huset hvor den var bleven brugt til at gå op til taget med efterdi den stige Smidt havde bragt med var for kort, gik hun op til hendes mand på loftet, og så det efter, da de begge troede at det nu var slukket, gik hun atter ned og slæbte ud af deres tøj, men besvimede i det samme, og blev slæbt ud i haven til det tøj der lå, så vidt hun erindre var Tarben Hansen af Toftnis og Hr. Jacobsens pige Kirsten ved brønden i deres gård at tage vand da de bar hende ud i haven, hvor hun blev liggende i noget sengeklæder, for øvrigt forsikrede hun at hun ikke vidste at det havde været noget fremmed menneske inde hos dem, ikke heller havde hun mærket nogen folk på deres loft.

Deres søn Hans som er svend hos C. Christensen skomager kom rigtig nok med og hjalp dem noget efter at han havde flyttet ud for hans mester, men han var mest hos Hr. Haunstrup, for øvrigt forklarede hun såvel som hendes mand, at deres hus var bygget for sig selv og ikke nogen indgang fra loftet eller nedentil, til nogen af naboernes huse.

På rettens videre tilspørgende, hvorfor de ikke straks havde meldt det passerede for politiet, svarede Morten Jonassen at han aldrig kom i

tanker der om, da han var for forvirret, og kun tænkte på at passe på huset og sin kone. – Fratrådte indtil videre (pause).

Angående det i aftes i Jens Lankens hus passerede blev derpå skredet til forhør, og fremstod da I, Jens Lankens søn, Christen Lanken som forklarede at han var 18 år gammel, opholdende sig hjemme hos sine forældre, han var for det meste i går såvel som hans fader og moder hele eftermiddag og aften hjemme, hans fader som havde fået vel meget brændevin, og som såvel som hans moder havde våget den foregående nat, men begge gået til sengs, og hans moder have givet ham ordre at hente nogle tørv ind for at holde ilden om natten på skorstenen, det var omtrent klokken 8½ da han kom ud i tørvehuset så han at der var ild i en tørv som lå på jorden, udi en hjørne af samme, og da han derimod så op imod taget bemærkede han, at der på ende bjælken lå nogen aske ligesom nogle af de nærmeste sive var overbrændte, han greb straks derop og fik hånden fuld af aske, men det var allerede koldt, han formoder derfor at en gnist må være falden ned fra bjælken af, og havde antændt tørven, og at dette imidlertid går ud eller er slukker sig på bjælken, så vidt han erindre var det i den friskeste ende af tørven ilden var. Han kaldt derpå straks på sin moder, som kom der ind og bar tørven ind på deres arnested, og råbte derpå på Peder Forsums kone Marthe som kom gåendes fra byen, og fik hende til at gå ind hos Tøste Mikkelsens for at få dem (sideskifte til pag. 494b) til at melde det for brandvæsenet.

Den dag det begyndte at brænde i byen, nemlig i torsdags, var hans moder om morgenen klokken 6 gået til Aal Præstegaard, og hans fader var i Janderup Præstegaard at bjerge, de kom hjem, så vidt han erindret noget ud på eftermiddagen. Nogle dage førend det brændte havde hans moder taget et par fugtige tørv og sat ud i gården ved møddingen for at tørres, og den dag det brændte nemlig torsdag eftermiddag hørte så at Tøste Mikkelsen skal have fundet ild imellem disse tørv, hvorledes dette kunne været kommen der ved han ikke, thi han var ved at bære vand med brandspanden, og begge hans forældre var ikke hjemme.

I deres tørvehus var efter hans forklaring kun ½ læs tørv. Døren til tørvehuset er ud til gården, og der er ingen anden indgang til samme, denne forsynes med nøgle og lås, men denne nøgle sad i, så ved ikke og har ikke mærket nogen fremmed i deres hus undtagen Jørgen Damgaard og kone som havde fået lov til af hans moder at flytte ind

da det var brændt for dem. - I torsdags aftes satte de deres tøj ind i tørvehuset, og i går eftermiddag havde de flyttet det op på loftet. – Fratrådt indtil videre (pause).

Retten måtte i anledning af denne comp. forklaring bemærke at alt hvad han havde forklaret i henseende til ilden er aldeles overensstemmende med hvad ved undersøgelsen i aftes befandtes.

Derefter fremstod Jens Lankens kone Anne Marie Lanken, hun forklarede i henseende til det passerede såvel i henseende til ilden inde i tørvehuset som til de andre tørv i gården, aldeles overensstemmende med hendes søn endnu med den tilsætning, at hun ikke kan erindre hvilket hjørne af tørv ilden var i, men som på kanten lige ud for det sted af bjælken hvor asken lå. Hun ved ikke at der har været andre fremmede folk i tørvehuset end Jørgen Damgaard der som efter hendes søns forklaring har flyttet tøj derind. – Om tørvehusets beliggenhed og indgangen til samme, forklarede hun overensstemmende med hendes søn, ligesom hun på givne anledning forklarede, at de altid om dagen lod nøglen sidde i tørvehuset, samt at den aske der lå på enden må være aske en tørveglød og at denne var ganske kold da de kom der til.

Hendes mand rører aldrig tobak, ikke heller så hun at Jørgen Damgaard havde nogen pipe med sig, desuden var dette fornævnte aske på remmen, at det (ei) kunne være af en tobakspibe, hendes mand lå for det meste hele dagen i går, og det var fordi han havde fået vel meget brændevin eller udmattet ved hun ikke. - Dimmitteret.

Atter fremstod Jens Lanken, som forklarede, at han i nogen tid havde opholdt sig i Janderup Præstegaard for at tyre, og først kom hjem da det var brændt her i byen, om hvad der passerede i går kan han slet ikke forklare da han næsten hele tiden lå til sengs. Han blev derfor dimmitteret.

Atter fremstod Peder Forsums kone Martha Nielsdatter, hvis mand ejer og beboer det halve af samme hus hvori Lanken boede. I anledning af det passerede med den ild som i aftes fandtes uagtet i Jens Lankens tørvehus forklarede hun i det hele aldeles overensstemmende med den i næstforrige comp. og i henseende til tørv som var funden i gården af Tøste Mikkelsen, da forklarede hun, at hun ikke mindes videre om disse tørv end at Tøste Mikkelsen løb hende forbi, og sagde han havde fundet 2 tørv hvori der var ild, stående i deres gård eller have og at han havde taget dem og lagt dem

ind på hendes skorsten, disse tørv havde Marta Lankens sat ud men hvad dag kan comp. ikke sige, thi da de tørv Lankens havde var fugtige, satte hun så tit slige ud til tørring.

Dommeren gjorde hende opmærksom på, at så vidt han hørte sagde hun udtog i aftes, at det var den samme dag da branden begyndte her i byen, og Jens Lankens kone havde sat dem ud, men dette ville hun nu ikke tilstå at have sagt nogensinde (sideskifte til pag. 495a).

Retten adspurgte hende dernæst, om hun ikke havde sagt til adskillige folk, at hun nok skulle oplyse hvor skammelig og uforsigtig Jens Lanken var med ild og lys, men hun forklarede ikke at have sagt sådant, for øvrigt forklarede hun, at hun ikke vidste hvorledes ilden var kommet ind i Jens Lankens tørvehus, samt at hun ikke havde været i Jens Lankens tørvehus førend denne sidstes kone kaldte på hende for at få ilden udtrådte.

Atter fremstod hendes mand Peder Pedersen Forsum som forklarede på given anledning, at han har været ude at skære klyne både dagen før og samme dag det brændte; men om aftenen og natten havde han været hjemme, han havde ikke mærket til at noget menneske havde gået ud eller ind hos Lankens, ikke heller kan han i henseende til den ilds påsættelse som i går blev opdaget forklarede han, thi han var stedse omkring i byen med brandvæsenet, hvad angår de tørv som blev fundne i gården eller haven, da havde de så vidt han vidste stået i nogle dage for at tørres fordi Lankens tørv var våde, hvorfor de og af og til havde haft tørv ude at tørres. – Dimitteret.

Atter fremstod Tøste Mikkelsen som forklarede, at han i torsdags eftermiddag da de med sprøjterne havde fået magt med den egentlige husbrand løb hjem for tillige at hente en spand vand, så kom da tværs over Jens Lankens gårds og have plads og så der stod 3 tørv opstillede på kant, hvori han blev var at der i den midterste var ild, han greb den da straks og lagde dem ind i Peter Forsums arnested, og sagde det til dennes kone, ligesom han og udtrådte ilden på det sted hvor det havde stået, for i øvrigt kunne han ikke bemærke at der var nogen glød eller deslige indlagt imellem dem, men det syntes snarere at det kunne være antændt med en gnist fra branden. Videre forsikrede han ikke at vide til oplysning herom. – Dimitteret.

Atter fremstod Jørgen Damgaard som forklarede at hans kone var fraværende på landet i Skonager, hvor han havde fået hende i hus, som han selv tilligemed hans kone flyttet noget af deres våde tøj torsdag

eftermiddag ind i Jens Lankens tørvehus og i går eftermiddags et par timer før aften havde de flyttet de op på Jens Lankens loft, under dette arbejde med så ikke der var andre tilstede end han og hans kone samt Jens Lankens kone som så til dem, de mærkede hverken første dag eller i går eftermiddags allermindste hverken røg eller ildebrand i dette tørvehus, intet af deres tøj var bleven lagt op på bjælkerne, og intet af det har været så nær ved ilden at man kunne have mindste formodning, at ilden kunne have brændt derned, han havde selv 2'pri. Rst. for 40 rdl., i det halve hus som Jens Lanken ejede, næstefter 150 rdl., som Anders Olesen skomager har på 1'pri. og denne halve del er så vidt han erindre assuranderet for 160 rbd. sølv. – Da han ikke viste videre til oplysning at forklare, blev han fra retten dimitteret.

Atter Christen Hansen Urmager som forklarede at han om morgenen var kommet hjem fra byen før branden begyndte, da han derpå sad ved sit vindue, så han en heftig røg slå ned i gaden, han foer til gade døren men kunne ikke komme igennem for røg, hvorfor han løb ud af bagdøren, og da han kom herud så han ilden ud af Christen Dyres tag ved køkkendøren, på den anden side af (?) hvori glarmesteren bor, han fare nu atter ind og fik sin kone ud af bagdøren og de kom siden ikke ind, og fik intet bjerget, hans hus var sammentækket med Christen Dyres udvendig, men til skel imellem deres loftsrum var indvendig en optækket gavl ende, hvor af der end også var nedfaldet noget, han ved ikke og mærket ikke til, at nogen havde været på loftet, på hvilket der desuden intet var andet end som noget hør der til hørte Christen Norr og som lå ind til Christen Dyres hus, men lå ikke højt, da der var kun lidet, og i tilstrækkelig afstand fra skorstenen; hans nabo til den anden side var Peder Møller skomager men imellem deres huse var indkørsel. Videre vidste han ikke om denne brands opkomst.

Derefter fremstod hans kone Dorthea Cathrine Hansdatter som forklared i aldeles overensstemmende med hendes mand, men tilføjende, at de ikke havde brugt videre ild end om morgenen kl. imellem 6 og 7 til at koge noget thevand med, hun havde ikke mærket til nogen på loftet den dag (sideskifte til pag. 495b) og hun lå selv syg. – Demitteret.

Atter Christen Dyre og kone Kirsten Marie Nielsdatter som begge enstemmigt forklarede at konen var kommen ud af gade døren med deres 3 børn igennem en meget heftig røg, og først efter at manden havde hentet noget tøj ud på gaden kom han ud i baggården da ilden

faldt ham ned om hovedet, da han derpå kom ud i gården var hans gadehus såvel som Christen Uhrmagers i en brand, så at det er ham aldeles umuligt at sige om det er kommet op i hans eller Christen Uhrmagers hus, hans ladehus var endnu ikke den gang overalt antændt og han fik noget ubrugeligt af hans tøj redet deraf, da bygningens beskaffenhed var meget ringe forklarede Christen Uhrmager, for resten forsikrede de begge, at der ikke havde mærket til nogen anden på deres loft eller deromkring gården, samt at de ikke vidste videreat forklare. – Forhøret for i dag hævet.

Rosenørn – Testes – Blinkenberg – Christen Kock.

Mandagen den 18. juni 1821, blev retten sat af dommeren tillige på skriverens vegne med stokkemænd Erik Sandbek, Christen Hallum, Christen Slagter og Christen Christiansen alle af Varde.

Og blev da udmeldt Hans U. Lokker og Hans Sand for så snart det muligt overensstemmende med anordningen om brandvæsenet at taksere de afbrændte bygningers levninger og den skade som i anledning af branden på andre bygninger er sket med hvilket sidste begynder så snart muligt ske, i overværelse af byskrivere. – Retten hævet. – Rosenørn.

År 1821, den 21. juni blev byfoged justitsråd Rosenørn i forening med brandinspektør Warthoe, borgerkaptajn N. Thorsen og brandassistent C. Sørensen med testes Christen Kock og Lydik Christensen sat en brandret i anledning af den, den 14'dennes passerede brand, hvilken ret det ikke havde været muligt at afholde førend i dag fordi der stedse har været fuldt op at bestille for alle vedkommende med vagt og slukning i grunden, foreløbelig blev af brandinspektøren erklæret, at han ikke vidste andet end at enhver mand under branden havde opfyldt sin pligt for så vidt muligt var, så at der ikke var nogen anmeldelse at gøre om nogen forsømmelse, ligesom han ej heller vidste eller troede, at kunne anmelde nogen enkelt for mærket anstrengelse da enhver havde udrettet hvad det havde været ham muligt til brandens standsning.

Derefter skredes til fortsættelse af det den 16. dennes påbegyndte forhør angående brandens årsag med videre dertil henhørende. Det blev af brandretten bemærket, at inden sprøjterne og brandfolkene kunne komme på pletten som dog ikke varede en fjerdedel time efter

anskrig vat sket var ilden allerede udbrudt i 4 steder som aldeles stod i lue, nemlig Christen Uhrmagers, Christen Dyres, skomager Peder Møller og Christian Toerbøl alle i vestre side i byens Nørregade.

Ved brandkorpsets anstrengelse var branden allerede så godt som standset ved Niels Mikkelsens gård i Hospitalsgaden, ved Apoteket i Vestergaden, ved husmand Conrad Nielsens hus i Nørregade, og ved enden af Nicolai Kirkestræde eller i den så kaldte Smedegade, så at man troede at branden var endt, men i det samme udbrød atter ild i Morten Jonassens gård i Grydergaden som da vinden bar lige ind på byen udbredte sig så heftig, at den i et øjeblik angreb næsten hele Vestergaden, så at det ikke nyttede al anstrengelse var muligt at standse det førend der var kommen ild ned til kirken, Rådhuset, Søren Andersen, Klingenberg's Sted, og Hr. Christian Lassens gård på hvilke punkter det endelig lykkedes brandvæsenet, dels med sprøjternes hjælp, (sideskift til pag. 496a) dels med håndarbejde, at standse branden og forhindre de nedbrændinger som under branden skete, og som taksations forretningen kunne udvise, blev endvidere dagen efter branden, nemlig onsdagen den 15. juni om aftenen kl.9 nedbrækket taget af et på Lille Kirkegaard beliggende hus der tilhørte Jens Lanken og Peder Foersum fordi man havde fundet ild påsat samme i Jens Lankens tørvehus, og alle var enige i, at skønt ilden var slukket på det sted, hvor man havde fundet samme påsat, så var det umuligt med sikkerhed at overbevise sig om det samme ikke havde været tilfældet for andre i samme hus, da endvidere dette hus var tækket med strå, og lå midt i byen på et meget farligt sted, da det var mod natten og brandfolkene såvel som alle byens øvrige indvånere var udmattede af 1½ døgns vågen og uafbrudt arbejde, fandtes det som meldt fornødent, at nedbrække dette hus, hvilket derfor skete så forsigtig muligt og tømmeret henlagt samt tækket af byen udført.

Derefter fremstod for brandretten, da Christen Uhrmager som også var tilsagt ikke i dag er i byen. **I:** Christen Dyre, som svarede til de i retten fremlagte spørgsmål, således folie-517. – Til 1., resp. nej, de havde ikke haft andet end det daglige sædvanlige ild på arnestedet, og om morgenen havde de ikke haft andet end nogle få mosetørv sat til deres mad at koge, thi hedetørv havde de ingen af. – Til 2., Resp. derom ved han aldeles intet, og har aldeles intet mærket dertil. – Til 3., Resp. Ja; og tilføjede han, at det endnu var ham umuligt at sige, enten det var kommet først op i hans hus eller i Christen Uhrmagers, thi

skønt det vel til gadesiden efter alles sigende skal først været slået ud af Christen Uhrmagers er det umuligt at sige i hvilket det kan være opkommet da dersom under første forhør forklaret var sammenbygget under et tag, og det derfor meget godt kunne slå ud af begge huse på en gang. – Dimitteret.

Atter **II**. Peder Møller Skomager som boede næst norden ind til Christen Uhrmager, og forklarede foreløbelig, at han var kommet hjem fra marked i Ringkøbing da han mærkede røg i stuen, han søgte omkring i huset for at se om det var i skorstenen det røgte, så også ud ad bagdøren ud til gårdsiden, men kunne ikke mærke noget, da han kom ind igen så han at røgen var stærkere på gaden, og sprang derud, og da han så efter op i vejret så han ilden slog ud af Christen Uhrmagers hus, og over døren ind i det øverste af hans tag, men så vidt han igennem røgen kunne se var der ingen ild i gade siden i Christen Dyres hus. Derefter svarede han til 2.resp. nej, han kom med op syn som branden begyndte. Til 3.resp. ja. – Til 4.resp. Han reddede sin kone og et barn, som hun havde taget til sig ud af huset, og da begyndte det allerede at falde i køkkenet, der var derfor ikke noget for ham at tænke på at rede, hvorfor han løb op af gaden og gjorde alarm indtil han kom op til byfogedens hus hvor han traf denne. – Dimitteret.

Dernæst **III**. Sidstnævntes kone Marianne Christensdatter som foreløbelig forklarede overensstemmende med hendes mand. Derpå svarede hun til 2.resp. nej, dog mærkede hun at Christen Uhrmagers kone tog meget vand af brønden dagen førend branden, men om hun enten bryggede, vaskede eller havde sligt at bestille. – Til resp.3 svarede hun nej. – Dimitteret.

Dernæst **IV**. Peder Lauridsen Skomager som foreløbelig forklarede, at han ikke kan sige hvilket sted ilden kom ud mens han var i byen, og blev kaldt hjem ved brandråb for at rede sin kone, og da han kom hjem slog allerede røgen så stærkt af gadedøren over gaden, at han slet ikke kunne se noget dertil. – Til 2.resp. nej. – Til 3.resp. ja, og bemærkede han, derfor at hans kone er stedse sengeliggende og har lagt på sengen i 4 år, hvorfor de måtte bære hende ud. Hun kunne altså ikke forklare noget. – Dimitteret.

Atter **V**. Jon Sørensens kone Ingeborg Hansdatter som foreløbelig forklarede, at hendes mand i dag ikke var i byen, og at hun på den tid ilden udbrød var i skolen, og kom ikke hjem førend deres eget hus var i brand, hvorfor han aldeles intet kan forklare herom. – Ligeledes

forklarede hun foreløbelig, at hun sad ved hendes værelse og så det røgte op af Christen Dyres tag som bor lige over for, hvorfor hun straks løb ud til gadedøren for at være derude, men da hun kom ud (sideskifte til pag. 496b) så hun at Christen Dyre allerede selv var ude at se efter røgen samt at de begyndte at rede deres børn, hun gav sig derfor ikke tid til at se efter hvor ilden var men løb straks tilbage, slog gadedøren i og redede sine børn ud af bagdøren så at hun i øvrigt slet ikke fik andet. – Til 2.resp. Nej, dertil mærkede hun intet. – Til 3.resp. Ja. – Dmitteret.

Derefter **VI.** Laust Glarmester som boede til leje i Christen Dyres hus i et værelse som går nærmest ind til Christen Glarmester hus, som foreløbelig forklarede, at han stod og læste i en bog idet han hørte noget knække i kornet på loftet som han troede var høns der pikkede som ofte havde været tilfældet, men omtrent et halvt kvarter derefter så han røg på gaden, hvorfor han løb ud og så at luer slog ud af den nordre ende af Christen Uhrmagers hus, han løb nu ind igen for at ville have redet noget, men alt var bespændt med røg, hvorpå han så ville have gået ind til hans søster Christen Dyres kone for at se om hun havde fået hendes børn redet, men kunne ikke komme ind fordi taget allerede skred ned af huset. – I hans værelse havde han intet andet end en liden esse hvortil der var en god og stærk skorsten, og han havde ikke haft ild på den siden middagen før branden, altså omtrent 20 timer før, da han havde haft nogen ild for at varme en loddebolt. – Dmitteret.

Atter fremstod **VII.** Slagter Smidt som svarede til 5.resp. Han lod den ligge på loftet så vidt han erindre var den på størrelse af børne- eller fruentimmer træsko, den var afslidt flad under bunden, for resten så den ud til at være ganske brugelig og var ganske ren. – Til 6.resp. Nej, så svarede han aldeles ligegyldig da han spurgte ham hvorledes den var kommet der "at det vidste han ikke". – Til 3.resp. Ja han ved ikke videre end hvad han har forklaret. – Dmitteret.

Igen **VIII.** Torsten Hansen af Toftnæs som forklarede foreløbelig, at han stod og slukkede på hjørnet lige over for Apoteket da han så det begyndte at ryge ud af Morten Jonassens hus, han kom da med flere hen til huset og langede vand op til dem som var på loftet for at slukke og da det derpå blev råbt, at de ikke behøvede mere ilede han ud for at bære vand til sprøjten, og da han straks efter kom bort med en sprøjte ført til Nørre Gade og dernæst til Smede Gade så mærkede han ikke til

hvad der passerede. – Derefter svarede han til 7.resp. Nej, han havde ikke set det, men da han kom ind i gården første gang og bar vand op til dem som var på loftet gik hun i gården tillige med hendes datter som havde et lille barn på armen, og sagde hun da til ham, at det var ondt der var ild i huset, men at det var nær at hun frygtede de skulle falde med den dårlige stige og blive lemlæstede. – Til 3.resp. Ja, og han ved ikke videre, og for resten bemærkede han at Morten Jonassens søn Jonas som tjente hos Niels Lassen, havde da de klagede over at de ikke havde nogen stige til at komme op på loftet med svaret, at stigen var ude ved huset, men hvilket hus ved han ikke. – Dimmitteret til videre.

Dernæst **IX.** Hr. Jacobsens pige Kirsten Hansdatter som foreløbelig forklarede, at hun stod og slukkede på Apotekerens hjørne da det første gang begyndte at ryge ud af taget på Morten Jonassens hus, der kom en mand op på en stige udvendig, og til ham bar hun vand hen, men hvem dette var, og hvorfra stigen kom ved hun ikke, ind i Morten Jonassens gård kom hun slet ikke, og hun kom bort fra dette sted forinden det blev antændt, da hun ikke så andet end røg, hvem der var indeni huset på loftet at slukke, ved hun heller ikke. – Til 7.resp. Nej, til 3.resp. Ja. – Fratrådt til videre (pause).

Atter fremstod **X.** Morten Jonassen som svarede til 5.resp. Han kastede den ned i huset da Smidt var gået, og så ikke så nøje efter at han kan sige om det var en mandfolke- eller fruentimmer træsko, men brugt var den. – Til 6.resp. Han blev så betaget af skræk, at han ikke længere kan huske hvad han sagde til Smidt. – Til 8.resp. Han blev der oppe så længe til hans børn råbte hans kone var syg, og da hun har anfald med en slags krampe eller slag løb han straks ned til hende, så meget mere som han aldeles ikke mærkede til nogen røg på sit loft, og troede at hans hus var uden al fare, så han endog den tid var der ikke havde anset det (sideskifte til pag. 497a) nødvendigt at kaste vand op på taget, uagtet han havde en spand med vand inde på loftet. – Til 9.resp. Just da ilden var begyndt at standse på Apoteket var han løbet op og taget deres dejtrug ned af loftet da det stod med 2 brød i (?) over for loftslugen, derpå gik han ud og så efter ilden og troede det nu var standset, hans kone og datter gik og bjergede ud af huset i haven og han mærkede ikke at nogen anden menneske var set ved loftslugen eller på loftet. – Til 10.resp. Hvem der havde borttaget loftstigen ved han ikke da han hørte at der blev råbt, at det røg i hans tag var han

såvel som sin kone og datter oppe i haven, og løb han så stærkt som han kunne ind til huset, hvor han da mødte Smidt der kom med en gammel stamp stige, ved hjælp af hvilken, uagtet den var for kort, den kom op loftet, deres egen loftsstige så han siden, var bleven sat ud udvendig til huset, hvor den blev brugt til at stige op på for at kaste vandet på taget.

På givne anledning bemærkede han for øvrigt at der var mange folk som så han bar hans kone syg op i haven, uden at han dog er i stand til lige så lidet som sidst at opgive nogen navnlig. – Til 3.resp. Ja. Fra trådt (pause).

Derefter **XI**. Morten Jonassens kone Maren Hansdatter som svarede til 5.resp. Hun ved intet om træskoene og har ikke set den, hun fik det først at vide da Smidt var kommen ned. – Til 6.resp. Hendes mand havde sagt til hende, at han ikke kunne glemme der var påsat ild i deres hus men når han havde sagt det kan hun ikke erindre, thi hun var så forvildet og bedaget af skræk at hun ikke kunne sanse, hun (?) at det forekom hende, at Tøste Hansen og Hr. Jacobsens pige Kirsten så de bar hende ud i haven, men til visse kan hun ikke huske det, men det husker hun vist, at hun havde set dem i gården og slået vand op til dem medens de slukkede ved Apotekerens hjørne. – Begge de nævnte personer blev atter fremkaldte, og vedblev da deres forklaringer, at de ikke havde set hun var blevet båret, men Tøste Hansen sagde, at han rigtignok så hun slog vandet op af brønden til dem en tid lang, men Kirsten forsikrede at hun kunne ikke erindre at hun havde set hende, men bemærkede derfor, at hun ikke synderlig kendte til denne kone, ligesom hun og løb snart til en, snart til en anden brønd, hvorfor disse 2 bliver dimitterede.

Comps. svarede der på til 9.resp. Hun var ikke på loftet den dag, uden en gang efter Smidt var gået for at se hvorledes det var, om hendes mand havde været der oppe, ved hun ikke. - Til 10.resp. Hvorledes loftsstigen var blevet flyttet eller hvor den var blevet af, ved hun ikke, ikke heller havde hun mærket at noget menneske havde været på loftet. – Til 3.resp. Ja. – Fra trådt til videre (pause).

Atter blev fremkaldt de ved sidste forhør arresterede Jens Lanken dennes kone, Peder Foersums kone Marthe, som alle 3 blev formanede på det alvorligste om at sige sandhed, samt endens forklaring for dem oplæst ligesom det også var sket for de 2 næstforegående, men de vedblev alle på det helligste at forsikre, at de ikke viste videre end

hvad de forhen havde forklaret, ligesom og at de var villige til når forlanges deres forklaringer at berigtige.

Derefter blev tilkaldt Kirsten Marie Hansdatter, Tøste Mikkelsens koner som på givne anledning forklarede, at Peder Foersums kone Marthe i fredags aftens i mørkningen var kommet hen til hende og kaldt på hende, hun måtte straks komme ud hun havde noget at tale med hende om, han løb da straks med hende hvor Lankens kone. Da viste hun den tørv der var ild i, som de havde fundet og udtaget af tørvehuset, og da hun spurgte dem hvorledes den kunne være indkommet, da de havde lås og nøgle til deres tørvehus, svarede de hende at de ikke altid tog nøglen af, hvorpå hun uden videre løb over til brandvagten for at advare dem derom. Videre forsikrede hun ikke at vide sig heller nogen anstændighed som kunne lede til oplysning herom eller i nogen henseende at have nogen mistanke til nogen, hvilken hendes forklaring hun forsikrede at hun trøstede sig til med ed at bekræfte. – Hvorpå hun fra retten blev dimitteret.

Retten skønnede således ikke rettere end at mistanken mod disse personer som dog selv i tide har gjort anskrig, at videre arrest ikke er nødvendig eller forsvarlig, hvorfor deres arrest blev anuleret. – Derimod ansås det nødvendigt for det første ind til (sideskifte til pag. 497b) forhøret videre kunne fremmes at sikre sig Morten Jonassens og kones person. – Således blev Brandretten for i dag hævet og udsat til i morgen eftermiddag klokken 3.

Rosenørn - N.Thoersen – Warthoe - Chr.Sørensen.

Testes: Lydich Giörthe og Christen Kok.

Aar 1821 den 22 juni blev på Varde Rådstue af byfoged og justitsråd Rosenørn tillige på skriverens vegne, i forening med brandinspektør Warthoe, borgercaptain Thoersen og brandassistent Sørensen med testes Christian Kok og Chr. Christiansen.- at fortsætte Brandretten i (?) fra den 21 juni sidst.

Hvor da fremstod **XII.** Jens Lankens søn Christen som vedblev efter at han på det alvorligste var formanet om sandheds udsigende at forklare at han ikke vidste videre til oplysning at forklare, samt erklærede sig villig til når forlanges, sin forklaring med ed at bekræfte. – Dimitteret.

Igen **XIII**. Wistoftes enke Johanne Marie som forklarede at hun var kommet hjem fra en rejse til Apenrade om torsdag aften efter at branden var endt, og da det hus hvori hun boede til leje var brændt, gik hun ind til Tøste Mikkelsen som lånte hende hus og hvor hun endnu er, disse bor ved det hus som hørte Jens Lanken og Peder Foersum til på Lille Kirkegaarden. Om fredag aften kom Peder Foersums kone Marthe løben over til Tøste Mikkelsens kone og kaldte hende ud, og straks bag efter gik comp. ud med, hun så da at Marthe og Ane Marie Lankens viste dem en tørv som var funden i Lankens tørvehus, hvori der var ild, men de så ikke at tørven lå i dette tørvehus, og Tøstes kone gjorde da straks anskrig til brandfolkene, hvem der havde været i Lankens hus ved hun ikke, og da hun for øvrigt forsikret ikke at vide videre til oplysning herom, og som lovede at bekræfte sin forklaring med lovens ed når forlanges blev hun straks fra retten dimitteret.

XIV. Derpå **XV**. Jens Brunn som efter at være formanet om sandheds udsigende til de fremlagte poster der lyder fol. 517, havde (?) han kom til huse der dagen efter branden, og flyttede derind omtrent klokken 17 om aftenen med det tøj de havde redet, hans kone blev der, men han gik straks ned på torvet hvor han skulle (sideskifte til pag. 498a) møde ved brandvæsenet. – Til 12.resp: Han var der kun et kvarter, og derfor mærkede han ikke noget dertil. – Til 13.resp: Nej, så var aldeles intet ud i gården. – Til 14.resp: Nej. – Til 4.resp: Ja. – Dimitteret.

Dernæst **XV**. sidstnævntes kone Anne Nielsdatter som svarede til 11.resp. Overens stemmende med næst foregående comp. Til 12.resp: Nej. – Til 13.resp: Nej. – Til 14.resp: Hun mærkede ikke noget der til, og viste ikke noget deraf før hendes søster Marthe Foersums kom ud kort før brandfolkene kom til stede, og advarede hende at der var flere i huset, og at de derfor igen måtte flytte ud med deres tøj. – Til 3.resp: Ja. – Dimitteret. – Ligeså også Christen Lanken blev dimitteret.

Dernæst **XVI**. Morten Jonassens datter Johanne Marie Mortensdatter som svarede til 15.resp: Hun opholder sig i huset hos hendes forældre og hendes fader kom hjem efter at branden i byen var begyndt, og noget før deres hus brændte, og de havde allerede begyndt at flytte ud af tøjet inden han kom hjem. – Til 16.resp: Det ved hun ikke thi hun var op i toften den tid med hendes spæde barn. – Til resp.17: Nej hun var aldeles ikke på loftet. – Til resp.18: Det ved hun

ikke thi hun opholdt sig som meldt i toften med barnet indtil hendes mindste søster Karen råbte på hende at deres moder var bleven syg, derpå kaldte hun på hendes fader som derefter kom ned af loftet hvor han skulle have passet på for ilden, og hjalp han da tillige med comp. bemeldte hendes moder op i toften hvor hun blev liggende ved comporanten og hendes barn. – Til 19.resp: De andre havde begyndt at flytte lige så tidlig som dem. – Til 20.resp: Det havde hun ikke sagt og ved intet derom. – Til resp.21: Det har hun intet set og ved intet deraf. – Til 22.resp: Hun havde kun et par træsko og disse brændte tillige med et skrin med det meste af hendes tøj. – Til 23.resp: Fordi de kaldte på ham da deres moder lå ved brønden og var syg. – Til 24.resp: Hun var virkelig syg og lå som meldt ved brønden på den tid da hendes fader stod vagt på loftet, og da de kaldte ham ned derfra. – Til 25.resp. Nej, hun så ikke noget dertil, da hun allerede den gang var op i toften med hendes barn. – Til 26.resp: Det ved hun ikke. – Til 27.resp: Det ved hun ikke, hun så dem løbe over toften igen. – Fratrådt til videre (pause).

Atter fremstod **XVII.** Morten Jonassens søn Jonas som forklarede, at han tjente hos købmand Niels Lassen og bar vand til sprøjten, samt at han havde da bemærket at der var nogle folk oppe på en stige for at slukke på hans faders hus udvendig, men han var løbet, så gesvindt at han ikke havde lagt mærke til hvem der var på stigen. Stigen, eller hvad det var for en stige de havde, noget efter kom han ned fra Vester Gaden, og så at hans faders hus stod lys lue, hvorfor han løb ind til hans husbond og hjalp at bjerge så længe til huset var opbrændt, først da dette var passeret gik han over til sine forældre som han fandt i Søren Lundsagers toft ved det tøj de havde bjerget, og mærkede han ikke at hans moder var syg, så der var ingen andre end hans yngste søster og broder, hans øvrige søskende så han ikke noget til. – Fratrådt (pause).

Derefter **XVIII.** Kirstine Mortensdatter, Morten Jonassens datter, som forklarede, at hun tjener hos Iver Meilbye, hun kom ned til hendes forældre da hendes husbond tillod hende at gå hjem for at hjælpe dem, da de hørte der var ild i Morten Jonassens hus, da hun kom var huset allerede i brand, hun aldeles ikke set noget til når ilden var kommen op der, hun gik bagom og kom ind i Søren Lundsagers toft, hvor hun hjalp hendes forældre at bære deres tøj fra deres have op i denne toft, hun var ikke inde i huset den hele dag og ingen havde

fortalt hende noget om træskoene som var fundet på loftet, som hun forsikrede ikke at have vist førend det nu kom til undersøgelse. Hun forsikrede ikke at vide videre til oplysning herom. Hun fratrådte indtil videre.

Atter **XIX**. Morten Jonassens datter Karen, 13 år gammel ukonfirmeret, som forklarede at da hun kom hjem af marken fra køerne brændte det i Jens Brunns hus, hendes fader var kommet ind kort før, hun løb straks hjem og hjalp hendes forældre at bjerge af deres tøj ud i haven, men de fik det ikke alt sammen bjerget. – Derefter svarede hun til 16.resp: Hun så ikke at han gik op på loftet, men hun tror han var deroppe, men om Smidt var der oppe ved hun ikke. – I anledning heraf svarede hun med videre på givne anledning at deres dejtrug som hun ved stod (sideskifte til pag. 498b) på loftet endnu ikke var bjerget den gang, men hun så sien at den var bjerget, uden at hun dog ved hvem der bjergede den, den gang stod deres egen loftsstige op til loftslemmen. – Til 17.resp: Nej. – Til 18.resp: Det ved hun ikke hun så aldeles ikke slagter Schmidt. – Til 21.resp: Det ved hun ikke, hun mærkede intet der til. – Til 23.resp: Det ved hun ikke, hendes fader kom ned da hun kaldte på ham fordi hendes moder var blevet syg. – Til 24.resp: Hun var virkelig syg, thi hun faldt om i klynehuset og der fandt comp. hende da hun kom ned fra haven for at ville hente mere tøj, så vidt hun ved gik hendes søster også i gården og flyttede den gang, og hendes fader kom i det samme ned af loftsstigen og bar hende ud, hvem der havde kaldt på ham ved hun ikke, hun hørte ikke hvem der kaldte på ham, hun kaldte hverken på ham eller nogen anden. – I anledning af denne besvarelse gjorde retten hende opmærksom på, at hun i sin besvarelse på 23.resp. næst inden havde sagt at hun kaldte på ham, hvortil hun svarede, at det måtte være en tiltagelse, og vedblev at forsikre at hun hverken havde kaldt på hendes fader eller på søsteren, og for øvrigt tilføjede hun, at det var kort før ilden brød ud af huset at hendes moder blev syg. – Til 25.resp: Nej, hun så ikke noget dertil før end branden brød ud kort efter at hendes moder var blevet syg. – Til 26.resp: Det ved hun ikke. – Til 28. resp: Nej. – Til 29.resp: Der var en luge ud til gaden, men den var ikke oplukt. – Fratrådt indtil videre (pause).

Derefter blev fremkaldt arrestanten Morten Jonassen som under **X** har afgivet forklaring ved forhøret i går, som efter ny formaning til sandheds udsigende, vedblev at forsikre, at han ikke vidste, og ikke

kunne sige hvorledes denne træsko var kommet på hans loft. – Derefter blev han tilspurgt med 16.resp: Han gik første gang op på loftet, da han som forhen forklaret ved det dejtrug, og da tog hans mindste datter Karen imod den, så længe til han kom ned på stigen og kunne hjælpe en helt ned. – Til 18.resp: Han var ikke oftere deroppe før end han gik derop med Schmidt. – Til 19.resp: Da han kom hjem var alle folk i begreb med slukning. – Til 21.resp: Comp. ved aldeles ikke hun var derovre. – Til 23.resp: Han løb ned fordi han datter Karen råbte på ham at moderen lå syg i tørvehuset. – På given anledning forklarede han at det var netop Karen der kaldte på ham den gang, da branden kom op anden gang, kom hans datter Kirstine til ham oppe fra Iver Meilbyes og råbte nu var der ild i huset, da hun nemlig dengang stod hos hans kone i haven ved Søren Lundagers toft. – Til 28.resp: Han mærkede ingen fremmed enten på hans loft eller hus ved bjergningen. – Til 29.resp: Der var en luge til gaden på gavlen men den havde ikke været oppe. – Til 30.resp: Nej ikke uden om den kunne være trukken ind igennem (?) som ikke var fuldkommen tæt. På bemærkning at den ikke vel kunne være kommet så langt ind på loftet som Schmidt har forklaret at den lå, svarede han at han slet ikke så hvor den lå, thi han så den ikke før end Schmidt skød den til siden han og så ikke ilden i samme men (?) som Schmidt tog op imellem fingrene. – I anledning af Morten Jonassens forklaring blev den yngste datter Karen Mortensdatter efter fremkaldt, og på ny adspurgt om hun ikke kan erindre hvem der bjergede dejtruget ned af loftet, og svarede hun da først: Nej. Men derpå erklærede hun, dog uden at hendes fader enten så eller talte til hende, og uden at nogen andre ledende spørgsmål blev hende givet, nu kunne hun huske at hendes fader havde rakt den ned af loftstigen til hende, og sagde hun skulle tage imod den, end skønt hun undskyldte sig fordi hun troede hun ikke kunne, men når han gik op på loftet eller om han den gang gik ned igen kan hun ikke huske. – Retten tilspurgte hende derpå atter: Om hun kaldte på hendes fader (sideskifte til pag. 499a) da hun så moderen var syg, men hun vedblev at passe på at hun ikke kaldte på ham, men at hun så ham komme ned af loftet igen på samme tid som hun fandt moderen syg, indtil hun til sidst på gentagne spørgsmål gav sig til at græde, og sagde hun kunne ikke huske det, thi hun var så forvildet og havde løbet så meget frem og tilbage for at flytte

vedblev hun at forsikre at hun ikke viste noget om eller havde mærket noget til. – Hun blev derpå fra retten dimitteret.

Atter blev fremkaldt datteren Johanne Marie som i anledning af hendes forklaring om moderens sygdom på ny blev adspurgt om hvorledes dermed var tilgået, og vedblev da at påstå at moderen var fundet syg ved brønden, og da hun hørte hendes mindste søster kalde på sig kom hun ind fra haven til brønden hvorpå de begge råbte på deres fader, som derpå fulgte hende ud og da faldt hun for ham ved deres lille tørvehus, Morten Jonassen derimod vedblev sin forhen givne forklaring at han har fundet hende i klynehuset og at hun faldt for ham først ved brønden, siden ved den lille tørvehus, og endelig op i haven, hvorimod datteren forsikrede at han kom ned af loftstrappen da de råbte på ham og moderen lå ved brønden. – Datteren Johanne blev fra retten dimitteret.

Derefter blev endelig fremkaldt Morten Jonassens kone, Maren Hansdatter, som under pkt. **XI** – i forhøret har afgivet forklaring. Hun vedblev at forsikre at hun aldeles ikke vidste videre til oplysning at forklare men vedblev at forsikre at hun ikke havde været på loftet førend den gang hun var op at se til hendes mand efter at Smidt var gået, og da så hun ingen træsko, og her talte hendes mand ikke om den. – Derefter svarede hun til 28.resp: Nej ikke nogen bestemt, der var jo mange som hjalp dem at flytte som hun ikke kan opgive men hun mærkede ikke nogen var op på loftet. – Til 29.resp: Der var en stige ud til gaden men om den var stødt op ved hun ikke. – Til 30.resp: Det kan hun ikke sige. Opgangen til deres loft var i den bagerste ende af (?) huset, hvor det gerne kunne være muligt at et menneske kunne løbe ubemærket op i den forvirring, da de løb og flyttede deres tøj op i toften. – I henseende til hendes sygdom forklarede hun at det var en slags krampe som hun meget ofte havde, og berøvede hende bevistheden, hun ved derfor ikke til visse hvor hun blev syg men efter som de sagde hende var det i deres klynehus. Forhøret blev derpå hævet for i dag efter at Morten Jonassen og kone var hensat i bevaring.

Rosenørn – N.Thoersen – S.Warthoe – C.Sørensen.

Testes: Christen Koch – Christen Christensen.

Samme aften den 22. juni 1821 blev af byfogeden i forening med borgercaptain N.Thoersen med testes Christen Christiansen og Andreas Blinkenberg sat en brandret, da de øvrige medlemmer af brandretten nu ikke var tilstede i anledning af at sognepræsten havde anmeldt for byfogeden at Morten Jonassen har ladet ham kalde overfor ham bekendt at han havde påsat ild på sit eget hus. – Han blev derpå for retten fremkaldt og tilspurgt (blækklat) 31: Om han nu vedgår at han er den der har stukket ild i sit eget hus. – 32: Hvorledes har han gjort det. – 33: Har han nogen medvidner eller nogen delagtig i sin gerning. – 34: Har han overlagt den for eller (?) denne frygtelige tanke opkommen hos ham. – 35: I hvad hensigt gjorde han dette, - og 36: Betænkte han ikke at det ikke var alene hans eget hus men hele byen han satte i fare og ulykke. – 37: Erindre han sig ikke og ved han ikke at de børnepenge han havde indestående i sit sted og som var opsagte ikke var forfalden førend (sideskifte til pag. 499b) ved snapsting 1822, og at herredsfogeden, nærværende justitsråd Rosenørn havde lovet ham dersom det var umuligt at skaffe ham andre børnepenge i stedet for disse. – Til 31.resp: Ja, han gjorde det noget efter at han var kommet hjem fra marken, han havde sat træskoen med den rette side i vejret imellem tækket og noget løst tag som lå på loftet, da Smidt var gået bort glædede han sig ved at ulykken ikke var blevet fuldbyrdet og troede at al fare var forbi han gik ned af loftet da han hørte hans kone var bleven syg i den fuldkommen overbevisning at der ikke var noget fare mere, hvorledes træskoen kan være bleven omvendt ved han ikke, muligt kan det være sket derved at han kastede det løse tag ud fra tækket ud på loftet, da Smidt (?) ham kom derop, hvorledes stigen kom bort ved han ikke, men det kommer ham for at det var blevet sagt at hans søn Hans tog den bort for at slukke udvendig da det det var en temmelig lang stige. – Til 32.resp: Besvaret, dog tilføjede han at han ikke havde strøget ild op i tækket, men at det var en tørveglød han havde lagt i træskoen. – Til 33.resp: Nej, og han har ikke åbenbaret det for noget menneske undtagen nu i aften for præsten. – Til 34.resp: Nej, han har ikke tænkt på slig gerning før, men det kom han i tanker (om) under branden. – Til 35.resp: Han troede derved ved brandforsikringen at kunne få sin penge forlegenhed forhindret. – Til 36.resp: Dette faldt ham ikke aldeles i tanker. – Til 37.resp: Jo han erindre alt det, men hans forklaring var så trykkende at han ikke syntes han kunne komme ud af det. Han bad

blot til slutning at dommeren ville vise al den godhed som snarest muligt at give hans kone frihed og så vidt muligt sørge for at såvel hans kone som børn i deres ulykke kan blev lindret da han forsikrede at de alle var uvidende herom, da det ikke fandtes nødvendigt længere at fortsætte forhøret blev det hævet og inkvisienten atter overleveret arresten til sikker bevogtning.

Rosenørn – N. Thoersen

Testes: Christen Christiansen og A.Blinkenberg.

År 1821, den 23 juni blev på Varde Rådstue sat en ekstra ret af byfoged justitsråd Rosenørn tillige på skriverens vegne med testes Erik Sandbek, og Christen Christiansen. Da blev foretaget justitsagen anlagt imod H. C. Nielsen m.fl., da det formedelst den indtrufne ildebrand og de mange hænde forbundne forskellige forretninger ikke har været dommeren muligt at få noget fremmet til sagens videre foretagelse, så blev sagen indtil videre udsat, da det måtte anses nødvendigt at få alle de vedkommende som bor i forskellige jurisdiktioner tilsagte til møde i betimelig tid forud. Ekstra retten hævet.

Rosenørn.

År 1821 den 24 juni blev af byfogeden justitsråd Rosenørn med testes Erik Sandbek og Christen Kok sat en ekstra forhørs ret til nærmere undersøgelse fra juristens side af de fakta som ved brandretsforhørene den 21 og 22 dennes var oplyst angående at ilden var to steder i byen var påsat. – For hvilken forhørs ret da fremstod I. Morten Jonassens kone Maren Hansdatter som svarede til de af dommeren fremlagte spørgsmål, der lyder således folie 517. - Efter at hun på det alvorligste var formanet om at sige sandhed vedblev hun at forsikre at hun var aldeles uskyldig (sideskifte til pag. 500a) og aldeles uvidende om det passerede med ilds påsættelse på deres hus, ligesom hun forsikrede at hun ikke førend i går, efter at han selv havde tilstået for retten aftenen forud havde vist og erfaret, at hendes mand var skyldig i denne gerning, hvor efter hun svarede. – Til 1.resp: Nej, hun vidste det ikke førend som omforklaret. – Til 2.resp. Nej, hun mærkede ikke noget dertil, og det kunne godt ske, at sligt kunne passere uden nogen kunne mærke det, thi tæt ved døren fra køkkenets hjørne var deres skorsten

eller arnested men var ikke åben uden lukkelse ud til loen, for hvilken åbning loftsstigen stod. - Til 3.resp: Nej, hverken før eller efter den tid havde hun mærket det allermindste, endog efter at de var arresterede, havde hun sagt til ham, at han skulle ikke tage sig det så nær når han havde en god og ren samvittighed hvortil han da havde svaret hende at den havde han, og derfor sagde at hun behøvede ikke i den anledning at æske ham. – Til 4.resp: Nej, han har aldrig sagt hende det hun mærkede nok han sukkede og var beklemt, men han forsikrede hende om, at han var uskyldig. - Fratrådt til videre.

Derefter blev fremkaldt **II**. Morten Jonassen som svarede til 5.resp: Ja. – Til 6.resp:Ja, der er ikke noget menneske på jorden som har vist hans hensigt eller gerning førend han bekendte det for præsten. – Til 7.resp: Han ville ikke gøre hende den sorg, hun havde fristet ham nogle gange derpå, og spurgte ham om han virkelig var uskyldig, han havde svaret ja, hun måtte ikke friste ham derpå som hun også lovede at lade være, - på given anledning tilføjede han, at det ikke var adskillelsen fra hans kone i arresten som der nagede ham til at bekende, men han havde foresat sig at når end blev fordret da at oplyse sammenhængen. – Til 8.resp: Nej, han har ikke, og ved intet derom, han har ikke påsat ild på andre steder end hans eget. – Til 9.resp: Nej, det randte ham i tanker straks efter at han kom hjem af marken, og det varede ikke længe end han udøvede gerningen.. – Til 10.resp. Han bliver 55 år den 18 december, han er konfirmeret her i byen og har ingen anden sted opholdt sig, og han har været gift i 27 år siden sidste maj; - da til 11.resp: Nej. – Til 12.resp: Det kunne han let og der var ingen der så det, thi så snart han vendte sig ud af køkkendøren var der en åbning ind i loen, hvor loftsstigen stod. – Til 13.resp: Nej det var efter den tid, det var kun meget kort før Smidt kom op til ham, og hvorledes det egentlig havde hændt ved han ikke, thi de så ikke andet end røg, og denne ophørte da Smidt gik bort, ej heller var der noget at mærke da han gik ned til hans kone, men da der siden efter blev råbt at der var ild i huset og han på grund løb hen til opgangen til loftet så han luer slå ud næsten oppe ved mønningen, så han ikke ved hvorledes at han har tændt op. – Han forsikrede at han ikke havde gjort videre end sat træskoen med en liden glød i ind imellem tækket og det løse tag som stod på loftet, og at han hverken den gang eller siden havde sørget for at få det til at brænde, men blot kastet det løse tag til siden da Smidt kom der, hvorved træskoen da

Smidt kom der, hvorved træskoen formodentlig må være blevet væltet. – Til 14.resp: Da det engang var gjort kunne det jo ikke nytte at han sagde det til folk. – Sluttelig vedblev han at forsikre at han trøstede sig til med højeste ed at bekræfte sin sidste time, at han aldeles ingen medvidner eller medskyldig havde, samt at hans kone og børn var aldeles uskyldige og uvidende. – Hans kone blev derefter indtil videre af arresten løsladt og Morten Jonassen atter hensat til sikker bevogtning.

Derefter for retten fremstod efter tilkaldelse **III**. Jens Dyreborg her af byen som forklarede, at hans kone havde sagt ham, at Peder Foersoms kone Marthe til hende havde sagt, at de ikke kunne blive ved deres sted, da pengene var opsagte, men hun kunne derfor ikke selv sætte ild på det, når dette var bleven sagt ved han ikke, og for øvrigt ved han ikke noget til oplysning om hvorledes ild på Jens Lankens og Peder Foersoms hus kan være påsat. Om fredagen, da det skete var han næsten hele dagen ved sprøjten på kirkegården, og så Marthe Foersoms rende frem og tilbage mange gange, men således løb hun altid og noget drikfædig var hun vel også. – Fratrådt til videre.

Dernæst **IV**. Jens Dyreborgs kone Kirstine Dorthes Mathiasdatter som forklared, at hun nogle dage før branden var kommen en ærinde ind i Peder Foersoms hus hvor der var flere folk, men som hun nu ikke erindre eller kan opgive hvem var, og da var der bleven talt om ildbrand et sted på landet ved hvilken lejlighed Marthe havde sagt: enten at om hun også vidste at hun skulle jages ud af sit hus, så kunne hun dog ikke selv sætte ild derpå, eller og hun bad Vor Herre at befri hende derfra, hvilken af delene kan hun nu ikke erindre, men hun ved at hun den gang ikke tænkte sig nogen (sideskifte til pag. 500b) ond mening dermed! – Fratrådte.

Derefter **V**. Peder Foersoms kone Marthe Nielsdatter. Dommeren bad hende først historisk fortælle hvorledes hun var blevet vidende om at der var sat ild på det sted hun og skrædder Lanken boede tilsammen i, hvorpå hun da forklarede, at hun var inde til Tøste Mikkelsens for at låne en fjel til at sætte op for et sengested, da hun kom tilbage derfra, råbte Anne Marie Lankens på hende for at vise hende at der har været sat ild i deres tørvehus, hun gik da først ind i køkkenet hvor Anne Marie Lankens der viste hende den tørv som var fundet med ild i, hvorefter hun fulgte comp. ind i tørvehuset hvor hun selv stod op på stigen for at se på bemelde sted hvor ilden havde lagt,

da stod Lankens søn også derinde, da dette var sket, derpå gik comp. først ind og advarede dem som var flyttet ind i deres hus formedelst branden, derefter advarede hun Tøste Mikkelsens kone som kom ind og så på de samme ting som comp. havde set, og derefter advarede brandvagten.

I anledning af denne forklaring, adspurgte dommeren hende hvorfor hun den aften på sætningen blev opdaget for ham såvel som på flere steder havde sagt, at hun så Lankens kone og søn havde travlt i tørvehuset og derefter løb hun for at se hvad de bestilte, uden at omtale at Lankens kone selv havde kaldt på hende, ligesom og hvorfor hun i det hele den aften søgte at gøre Lankens så mistænkelig som muligt, og dermed har forhøret intet derom havde talt, hun svarede dertil at hun ikke erindre hvad hun sagde den aften, og at hun umuligt kunne have fortalt sig. – I anledning af den forklaring som 2 af de foregående comps. havde afgivet blev hun adspurgt, om hun ikke havde talt om, at om man endog så skulle jages fra sit hus for gæld, så kunne hun ikke beslutte sig til selv at tænde ild derpå, atter havde bedet Gud bevare sig for slig ugerning. Hun forsikrede ikke at have talt sådan nogensinde.

Dommeren spurgte hende atter ad, om det ikke var bleven sagt i anledning af en ildebrand på landet samtales som blev omtalt, men hun svarede endnu nej. – I anledning heraf blev Jens Dyreborgs kone atter fremkaldt, dommeren søgte at bringe hendes samtaler i erindring, men hun vedblev at påstå at hun ikke kunne erindre at have sagt sådant. – Hvorimod Jens Dyreborgs kone endnu tilføjede hendes forklaring, at så vidt hun erindre, var det dagen før branden at hun havde anmodet en af nabokonerne om at gå over at hjælpe hende og slukke ilden hos Marthe, fordi hun troede hun ikke var rigtig ædru, og fordi denne hendes tale var gået hende i sinde. – Jens Dyrborg og kone blev for retten dimitteret efter at have forsikret at ville bekræfte deres forklaring med ed når forlanges.

Marthe blev derpå atter tilspurgt og svarede på given foranledning, at deres penge vel var dem opsagt, men at deres kreditorer har lovet dem at lade stå i endnu 20 år. De haver omtrent 160 rdl. Gæld på deres hus som er 4 fag, hvad det er assuranderet for i brandkassen ved hun ikke, hun vedblev at forsikre sin uskyldighed, og erklærede hun at hun kunne gøre ed på når forlanges at hun ikke ved hvordan den tørv var

kommen der, imidlertid anså dommeren det nødvendig indtil videre at sikre sig hendes person, hvorfor hun i arresten blev hensat.

Endelig **VI.** Peder Pedersen Foersom forklarede efter gentagen spørgsmål som på forskellige måder blev fremsat for ham at han aldeles ikke vidste hvem der havde henlagt dette ild som var funden i Jens Lankens hus, han havde været her i byen hele fredagen da det skete, og havde opholdt sig hjemme i sit eget hus, med undtagelse af den tid han var kommanderet ud med sprøjterne, han har ingen set gå ind i Lankens tørvehus eller med hvem der har været der inde andre end husets folk, men Lanken havde ladet deres dør stå åben den hele dag. Hans gæld på sin andel af huset anser han at være 165 rdl., hvad det står for i brandkassen ved han ikke til visse, men han har hørt at hele huset både hans og Lankens skal stå for 320 rdl., men om det er rigsdaler eller rigsbankdaler sølv ved han ikke. På den tid det blev opdaget at ild var lagt i husets var han her nede på torvet med sprøjterne, hvorfor han ikke ved hvad der da passerede, ligesom han i det hele forsikrede, efter at han på det alvorligste (sideskifte til pag. 501a) var forment om edens vigtighed og om at sige sandhed, at han ikke vidste noget hvorledes denne gerning var sket, eller hvem der havde gjort samme, samt forklarede, at han trøstede sig til når forlanges samme at bedyre. – Fratrådt.

Derefter blev tilkaldt **VII.** Jørgen Damgaards kone Bodild Cathrine Olesdatter som efter på det alvorligste at være forment til sandheds udsigende forklarede og forsikrede på den nye Qvæsitionering givne anledning, at hun den aften det havde brændt her i byen tilligemed hendes mand havde flyttet noget af deres tøj ind i Jens Lankens tørvehus, og dagen derpå om fredag eftermiddag havde hun såvelsom ham flyttet noget mere tøj der ind og flyttet det alt op på loftet, men da havde de ikke set eller mærket til nogen ild, de havde ikke haft ild med sig, og havde ikke set nogen anden i tørvehuset undtagen Jens Lankens kone som i nogen tid havde stået og set på at vi flyttede tøjet op på loftet, da de var færdige dermed gik de ned til Lankens kone og ma-(?) hende ad, samt anmodede hende om selv at lukke døren. De gik derpå op til Niels Bødkers hvor de havde lånt kvarter, og da der just var en vognlejlighed kørte hun straks efter til Skonager til hendes forældre, for resten forsikrede hun på at hun aldeles ikke vidste noget til oplysning herom, eller kunne opgive nogen omstændighed som kunne lede til opdagelse af gerningsmanden, thi da de var i tørvehuset

mærkede hun ikke noget til ild eller tegn til ild, hun vedblev på det alvorligste at forsikre at hun var uskyldig og ikke vidste nogen at opgive mod hvem hun kunne fatte mistanke. – Dimitteret. – Peder Foersom blev ligeledes dimitteret. – Og forhøret for i dag hævet.

Rosenørn.
Christen Kock & Erik Sandbeck.

Aar 1821, den 27 juni blev på Varde Rådstue af byfoged justitsråd Rosenørn, i forening med borgerkaptajn A. Thoersen, brandinspektør Warthoe og brandassistent C. Sørensen sat en brandret i fortsættelse af 22.juni, med testes Christian Slagter og Jens Rabeck

Da fremstod **XX.** skræddermester Christian Weis som boede lige over for Christen Dyres hus; denne forklarede på given anledning foreløbeligen, at han havde været oppe hos byfogeden med nogle for ham forarbejdede klædningsstykker, da han kom hjem mærkede han aldeles ikke hverken til ild eller røg, han spiste sin frokost og gik derpå ind i værkstedet som vender ind til gården, og i dette øjeblik han var kommen ind råbte en af hans drenge ude fra at der var sådan en røg hvilket ikke var uden et kvarter efter at han var kommet hjem og han foer straks ind i stuen, og i samme øjeblik løb hans kone fra køkkenet ind i deres sovekammer, da han kom ind i stuen så han at lue og røg slog ud af Christen Dyres tag, hvorfor han gav sig ikke tid til at se videre hvor vidt branden var; derimod har hans kone fortalt ham, at da hun kom ind i sovekammeret som var i samme øjeblik som han trådte ind i stuen, så hun at Christen Uhrmagers gavl styrtede ned over på Peder Møllers skomagers hus og med den mængde brændende tag som på engang ved denne anledning faldt ned var det at deres hus i et øjeblik blev tændt (sideskifte til pag. 501b) det er som derfor umuligt at sige i hvilket af disse huse ilden først er opkommen, for øvrigt bemærkede han at medens han spiste sin frokost så han Christen Dyres sidde ved den ene side af bordet at spise og hans kone ved den anden med et lidet barn.

Derefter svarede han til 2.resp: Nej. – Til 3.resp: Ja, han ved ikke videre end hvad han har forklaret. – Sluttelig bemærkede han at hans kone opholdte sig på landet ved nogle af hans familie, og derfor ikke i dag kunne møde, ligesom hun ikke heller så vidt ham vedkendt vidste

videre til oplysning herom at forklare om det hun straks havde fortalt ham, og som han her i dag i retten har forklaret. – Dimmitteret.

Derefter **XXI**. Christen Hansen Uhrmager som svarede til 1.resp: Nej, de havde ikke haft andet ild på skorstenen end aftenen forud til deres aftensmad, og om morgenen tidlig til at varme deres thekedel ved, de havde ingen bageovn i huset, og de havde hverken brygget eller vasket siden længe før pinse. – Til 2.resp: Om Christen Dyres folk havde haft sådan for ved han ikke. – Til 3.resp: Ja han trøster sig dertil og ved ikke videre at forklare, end at det sted hvor han først så ilden bryde ud af taget var over Christen Dyres køkkendør der var på det hus som løb fra Christen Dyres gadehus tilbage og op i gården, men i samme øjeblik brækkede det også ud igennem taget på siden til gården såvel på Christen Dyres som comp's hus, den gang taget af hans gavlfaldt stod han inde i gården, og da var allerede tækket skredet ned til gårdsiden såvel af hans som Christen Dyres hus. – Dimtteret..

Derefter **XXII**. Christen Uhrmagers kone Dorthe Cathrine Hansdatter som svarede til 1.resp: Nej, ikke videre end de kogte grød aftenen forud og thevand om morgenen, og dette skete over et fyrfad i skorstenen. – Til 2.resp: Dertil har hun ikke mærket. – På given anledning forsikrede hun at hun ikke havde taget mere vand end til thevand da de hverken havde brygget, baget eller vasket. – Til 3.resp: Ja. – Dimmitteret.

Dernæst fremstod **XXIII**. Anne Marie Doctors som på given foranledning forklarede, at hun boede i Grydergaden og fra hendes dør af så hun op ad Nørre Gaden hvor hun da blev var af luer slog ud af Christen Dyres hus ud til gaden, men hvorfra det var kommen eller hvor mange steder der var ild i kunne hun ikke se, da hun så der var en stærk ild gik hun op i Vester Gaden for at redde hendes syge søn, og da hun for øvrigt ikke vidste (videre) til oplysning at forklare, blev hun fra retten dimmitteret.

Atter **XXVI**. Inger Hansdatter der havde boet i Peder Møller Skomagers afbrændte hus til leje. Denne var kommet hjem fra marked i Ringkøbing og begyndte at gøre alarm over at der var ild løs, hun gik derpå ud af bagdøren ud til gårdsiden hvor hun da allerede så luer ud af den vestre ende af Christen Dyres baghus, men om og hvor meget af forhuset og af Christen Uhrmagers hus der den gang var i brand kunne hun ikke sige da hun ikke kom så langt ud at hun kunne se der

om, thi hun løb straks tilbage for at hente noget ud, som hun bar op i haven hvor hun blev siddende, og hvor hun da så alle disse huse stå i lys lue, uden at hun kan være i stand til at sige af hvilket det først kan være opkommet. – Til 3.resp: Ja. – Dimitteret.

Da brandretten nu ikke skønnede at videre brandforhør med nogen nytte kunne afholdes, og de oplysninger samt mistanker som ved disse er fremkommet ikke længere henhører til brandrettens funktioner men formenes at måtte overgå til justitsens videre foranstaltning, så blev dette brandforhør hermed sluttet, for snarrest muligt tilligemed de afholdte taksationsforretninger over brandskaderne at vorde indsendt til behørigt steder. – Brandretten hævet.

Rosenørn – N.Thoersen – S.Warthoe – Chr. Sørensen.

Testes: Chr. Mortesen - Jess Rabeck. (sideskifte til pag. 502a)

År 1821, den 28 juni blev på Varde Rådstue af byfoged justitsråd Rosenørn tillige på skriverens vegne en fortsættelse af det den 24 juni sidst påbegyndte punkters forhør, med testes Jens Haar og Christen Christiansen sattes forhørs ret. – Hvor da blev fremkaldt og løst for retten fremstillede Marthe Nielsdatter, som under første forhør har afgivet forklaring under punkt **I.** som efter at være formanet til sandheds udsigende svarede til de fornævnte spørgsmål jævnfør fol. 518. - Til 15.resp: Nej. – Til 16.resp: Det ved hun ikke, hun kan ikke sige mere derom end hvad hun har forklaret. – Til 17.resp: Fordi hun ikke kan huske videre (og) i dette øjeblik ikke husker at have sagt sligt, ikke heller at hun havde været i den omhandlede samtale angående et landsbysted der skulle være afbrændt på den omforklarede måde. – Til 18.resp: Hun erindre aldeles ikke at have sagt noget sådant på stedet da vedkommende kom til huset, thi hun erindre ikke hvad hun sagde den aften, dog nægtede hun på given anledning at have været bekendt må hun have været betaget af megen harme over den ondskab som var vist mod dem ved at sætte ild på huset. – For øvrigt vedblev hun efter alvorligste formaninger og uagtet de gentagne Qvestioneringer som skete til hende at forsikre hendes uskyldighed og uvidende om samme, der havde gjort den omspurgte gerning, nemlig ildspåsættelse i Lankens tørvehus. – Fratrådt.

Dernæst **VIII.** Skræddermester Lankens kone Anne Marie Jensdatter som efter formaning til sandheds udsigende svarede til

15.resp: Nej. – Til 16.resp: Nej, det ved hun ikke, hun så hverken ham eller nogen af hans folk ved deres hus i disse to dage. – Til 19.resp: Den ytring har hun aldrig hørt af hende. – Til 20.resp: Nej hun ved ikke videre end hvad hun for brandforhøret har forklaret. – Til 21.resp: Ja det er hun temmelig vis på, thi hun holdte altid børnene fra ilden, og dette var den største frygt hun havde da hun om torsdagen gik hjem fra Aal Præstegaard og hørte at der havde været ildløs i byen, at denne ulykke skulle være kommet i eller i nærheden af deres hus fordi hun dermed frygtede at de endnu skulle blive fattigere end de var, og dels fordi hun frygtede at børnene kunne have været uforsigtige da både hun og manden havde været fraværende, hvorfor hun blev så glad ved at komme hjem og se at deres hus var bevaret, at hun uddelte alle de (kager) som madam Krarup i Aal havde givet hende til hvem der kom ind i huset. – Til 22.resp: Af hendes børn var de 2 yngste piger hjemme hele dagen, nemlig Christiane 12 år gammel og Henrikke 8 år gammel, og hendes søn Christen som forhen har været for forhøret her var for det meste selve dagen ude med brandspanden, ligesom han også natten forinden havde været ude med samme undtagen et par timer om morgenen da han var hjemme at sove og hun gik i hans sted. – Dimitteret. - Fratrådt.

Derefter fremkaldte retten **IX** og **X** de fornævnte børn Christiane og Henrikke, dog en efter en men ingen af dem vidste noget at forklare om det passerede, og ingen af dem havde set andre gå ind i deres tørvehus end Jørgen Damgaard og kone der flyttede tøj ind til dem, den yngste forklarede for øvrigt, at hun havde hørt hendes broder Christen komme ud og kalde på moderen, sigende at det røg i tørvehuset, hvorpå moderen løb ud med ham. Den ældste derimod sagde hun var ude på gaden med nogle andre børn, så at hun ikke hørte noget herom. – De 3 sidstnævnte comp. blev fra retten dimitterede. – Igen **XI**. Jens Lankens søn Christen som forklarede at han er 18 år gammel, født og opdraget her i byen, samt konfirmeret for 3 år siden. Hvorefter han svarede til 15.resp: Nej. – Til 16.resp: Det ved han ikke han har ikke set ham eller nogen af hans der den dag det brændte eller dagen før. – Til 19.resp: Nej, han har ikke hørt hende ytre noget herom. – Til 20.resp: Nej, han ved ikke videre end hvad han har forklaret. – Til 21.resp: Han ved sikkert, at han ikke selv har gjort det, thi så vidt han kan huske var han slet ikke i tørvehuset den dag, førend han om aftenen opdagede røgen, og hans søskende var så små

at de ikke vel kunne komme op og lægge ild på sådant sted. - Til 22.resp: Han var selv hjemme om morgenen at sove et par timers tid, men siden på dagen var han for det meste ude med spanden ved sprøjten; af og til var han hjemme for at få noget at spise, og da så han ikke andre af sine søskende end de 2 mindste døtre, thi de andre var ude at tjene, hans fader så han ikke uden for den dag, hvor han for det meste fandt ham liggende i sengen, da han dels var udmattet af gangen, og tillige så vidt comp. kunne mærke havde han fået vel meget brændevin. – Sluttelig forklarede han, at hans fader nu var rejst til Aal Præstegaard for at arbejde. – Dimitteret.

Dette forhør blev således sluttet for at indsendes til stiftamtmanden med hensyn til det allerede opdagede, og under forbehold (sideskifte til pag. 502b) af videre forhøres optagelse i anledning af den i Jens Lankens og Peder Foersums hus opdagede påsætning. Dagen efter branden samt efter at arrestantinden Martha Nielsdatter atter i arresten var hensat til sikker bevogtning. – Forhørsretten hævet.

Rosenørn.

Testes: Jens Haar – Christen Christiansen.

Mandagen den 2 juli 1821 blev retten sat af dommeren tillige på skriverens vegne med stokkemænd Erik Sandbek, Christen Christiansen, Christen Slagter og Jens Rabeck.

Pkt. 8: Fra apoteker Helms her af byen blev fremlagt en begæring om to mænds udmeldelse der lyder således folie 521. Brandinspektør Warthoe der er kommissær for Den Almindelige (?) Assurance Compagni i København var i retten tilstede og i hans overværelse blev af retten udmeldt snedker Hans Ulrik Lokker og skrædder Christian Weis for at syne og taksere de møbler og effekter som bemeldte hr. apoteker Helms har reddet, deres skriftlige forretning derover skriftlig at forfatte, og sammen næste eller anden tingdag derefter ideligen at afsende såfremt ikke Assurance Compagniets kommission eller den brandlidte måtte have noget derimod at erindre.

Ligeledes blev på begæring af rebslager Thoer Thoersen, udnævnt samme to mænd til en lige forretnings afholdelse over hans reddede møbler og effekter; hvilken forretning de på samme måde og inden samme tid haver at afholde og afhjemle. – Retten hævet. - Rosenørn.

År 1821 den 4 juli blev på Varde Rådstue af byfoged justitsråd Rosenørn tillige på skriverens vegne med testes Erik Sandbek, Christen Slagter og Jens Rabeck, hvor da blev foretaget sagen anlagt mod Herman Conrad Nielsen og Knud Christensen af Varde med flere, - og blev foreløbelig bemærket, at Jeppe Sørensen af Søgaard for medelst den indtrufne ildsvåde i byen ikke var blevet stævnet forud til (at) møde i dag. – Stevningen lyder således folie 522. (Vedr. ikke "bybranden", hvorfor den udelades). – Sideskifte til pag. 503a:

År 1821 den 6 juli blev af Varde Rådstue af byfoged justitsråd Rosenørn tillige på skriverens vegne med testes Erik Sandbeck og Christen Christiansen alle Varde sat en forhørsret for med hensyn til den på Peder Pedersen Foersom og Jens Lankens deres hus opdagede påsætning af ild at fortsætte det under 24. og 28. juni sidste måned påbegyndte forhør, hvor amtets resolution i den anledning af 21 dennes blev fremlagt til indlemmelse og lyder således folie 523. Samtlige til i dag indkaldte blev på det alvorligste om sandhedsudsigende formanede, edens forklaring af lovbogen for dem oplyst, og den alvorliges betyde at de måtte afgive sådan forklaring som de i sin (?) sig til med ed at bekræfte, hvorefter de en efter en blev særskilt afhørt.

XII. Hans Tarp Bejer fremstod og svarede til de af retten fremlagte spørgsmål der lyder således folie 524. - Til 23.resp: Han mærkede intet dertil førend ved samme tid at brandfolkene var kommet derop efter at det for dem var anmeldt. – Til 24.resp: Derom ved han ikke videre end hvad han hørte på pladsen, at nemlig Peder Foersoms kone Marthe skulle have anmeldt det. – Til 25.resp: Bygningen var adskilt fra de andre med indkørsel ved hver ende, men hvorledes vinden var den aften erindre han ikke, så at han ikke kan (sideskifte til pag. 503b) sige for hvem ilden ville have været farligst enten naboer eller genboer. – Til 26.resp: Comp. er selv huslejer og ved ikke hvorledes husene er sat i brandkassen. – Til 27.resp: Nej. – Til 28.resp: Nej, han har ikke lagt mærke til nogen, da han var det meste ved syvtiden. – Til 29.resp: Det ved han ikke, da han ikke ved hvorledes huset er assurereret. – Til 30.resp: Nej. – Til 31.resp: Comp. kom hjem fra Ringkøbings Marked ved slutningen af branden om torsdagen, og da havde de fleste i gaden deres tøj udflyttet, men da det blev roligt

flyttede de ind igen, og comp. mærkede ikke til at nogen flyttede bort af deres tøj om fredagen. – Til 32.resp: Ja. – Dimitteret.

Derefter **XIII.** Hans Tarp Bejers kone Else Madsdatter, som svarede til 23.resp: Som næstforegående comp. – Til 24.resp: Det ved comp. ikke, da hun ikke mærkede noget dertil før end der blev uro i gaden af de folk der kom til, efter at være advaret derom. – Til 25.resp: Som næstforegående comp. – Til 26.resp: Det comp. ikke. – Til 27.resp: Nej, derom ved comp. ikke. – Til 28.resp: Nej, ingen fremmede. – Til 29.resp: Det ved hun ikke. – Til 30.resp: Nej. – Til 31.resp: Nej, man flyttede tilbage med deres tøj torsdag aften efter branden, og siden mærkede hun ikke til nogen bortflytning. – Til 32.resp: Ja. – Dimitteret.

Igen **XIV.** Hans Thomsen, som foreløbelig forklarede at han bor til leje i Mikkel Kobberups hus på Nicolai (Lille) Kirkegaard, og svarede til 23.resp: Comp. var rigtig nok hjemme men han mærkede ikke noget dertil inden brandfolkene samledes om huset da det var opdaget. – Til 24.resp: Det ved han ikke. – Til 25.resp: Huset ligger frit med indkøring ved hver ende, men hvorledes vinden stod den aften ved comp. ikke. – Til 26.resp: Det ved han ikke, så vidt han ved var det hus han bor i endnu ikke bleven forsikret den aften det passerede, da det var et ganske nyt hus, og ham aldeles ubekendt hvorledes huset var assuranderet. – Til 27.resp: Det ved comp. ikke. – Til 28.resp: Nej. – Til 29.resp: Det ved comp. ikke. – Til 30.resp: Nej. – Til 31.resp: Nej. – Til 32.resp: Ja. – Dimitteret.

Atter **XV.** Sidstnævntes kone Mette Hansdatter som svarede til 23.resp: Hun mærkede det ikke førend det var opdaget, og folk var kommet der. – Til 24.resp: Hun har hørt sagt at Jens Lankens søn mærkede det først, videre ved hun ikke derom. – Til 25.resp: Som alle de forgående comparartere. – Til 26.resp: Derom ved hun intet. – Til 27.resp: Derom ved hun intet. – Til 28.resp: Nej. – Til 29.resp: Det ved hun ikke. – Til 30.resp: Nej. – Til 31.resp: Nej. – Til 32.resp: Ja. – Dimitteret.

Dernæst **XVI.** Christen Madsen Opsneum som svarede til 23.resp: Nej, han mærkede ikke noget dertil førend efter at det var bekendt. – Til 24.resp: Det ved han ikke. – Til 25.resp: Stedet var adskilt fra de andre bygninger ved en indkørsel ved hver ende, og således som vinden var ville ilden fra Jens Lankens hus, så vidt comp. kan erindre have slået lige over efter uhrmager Wulffs hus og købmand Chr.

Lassens baghuse, men da det var tværs over gaden, ville det måske ligeså snart have fænget i det hus comp. beboede, der tilhører hans svigerfar Mikkel Stobberup. – Til 26.resp: Det hus comp. bor i var endnu ikke blevet forsikret i brandkassen den aften, hvorledes det øvrige var assuranderet ved han ikke. – Til 27.resp: Det ved comp. ikke. – Til 28.resp: Nej, comp. var ikke synderlig hjemme den dag. – Til 29.resp: Det ved han ikke. – Til 29.resp: Det ved han ikke. – Til 30.resp: Nej. – Til 31.resp: Nej. – Til 32.resp: Ja. – Dimitteret.

Igen **XVII**. Sidstnævntes kone Karen Mikkelsdatter, som svarede til 23.resp: Nej. – Til 24.resp: Det ved hun ikke. – Til 25.resp: Der var rigtig nok en indkørsel ved begge ender af huset, imellem samme og deres hus på den ene og Tøste Mikkelsens på den anden side, men desudagtet kunne det dog have været farligt for dem begge, om der var kommet ild op i den omspurgte hus, hvorledes vinden stod, ved hun ikke. – Til 26.resp: Det ved hun ikke, det hus de boede i blev ikke forsikret førend dagen efter det passerede, hvorledes da deres hus er assuranderet ved hun ikke. – Til 27.resp: Nej. – Til 28.resp: Nej. – Til 29.resp: Det hun ikke. – Til 30.resp: Nej. – Til 31.resp: Nej, dertil mærkede hun ikke noget. – Til 32.resp: Ja. – Dimitteret.

Derpå **XVIII**. Niels Kirschmann som svarede til 23.resp: Comp. gik ned fra (sideskifte til pag. 504a) afbrændte grund på kirkegården men mærkede ikke noget til førend brandfolkene kom. – Til 24.resp: Det ved han ikke. – Til 25.resp: Overensstemmende med de foregående comparenter, hvorledes vinden stod kan han ikke erindre. – Til 26.resp: Derom ved comp. intet – Til 27.resp: Nej. – Til 28.resp: Comp. opholdte sig ikke der den dag, da han var enten i marken eller ved brandvæsenet. – Til 29.resp: Det ved han ikke. – Til 30.resp: Nej. – Til 31.resp: Det ved han ikke. – Til 32.resp: Ja. – Dimitteret.

Derefter **XIX**. Sidstnævntes kone Marie Kirstine som svarede til 23.resp: Det ved hun intet om, da hun var af byen den dag. – Til 24. og 25.resp: Ved hun intet. – Til 26.resp: Det ved hun ikke. – Til 27.resp: Nej. – Til 28.resp: Forbigået. – Til 30.resp: Nej. – Til 31.resp: Nej, der inden var hun af byen fra fredag morgen til om lørdag. – Til 32.resp.: Ja. – Dimitteret.

Igen **XX**. Uhrmager Wolff som svarede til 23.resp: Han mærkede ikke dertil førend brandfolkene var kommet til stedet. – Til 24.resp: Derom ved han intet, uden at Marthe havde sagt det til Tøstes kone. –

Til 25.resp: Såvidt comp. husker var det ikke meget stærk vind den aften, men der kunne både være såvel for hans som for naboens huse, og når der var ild i hans kunne det let have tændt i Lankens hus. – Til 26.resp: Comp. ved at assurance er til 320 rdl. der er den samme kapital han skylder bort på stedet, hvorledes andre steder var assuranderet ved han ikke. – Videre til 27.resp: Nej, han har ikke hørt noget derom. – Til 28.resp: Nej. – Til 29.resp: Nej, det ved han ikke. – Til 30.resp: Det ved han ikke. – På given anledning forklarede han med videre, at hvad hans eget hus angår da ville der ikke ham været nogen fordel for ham at høste, thi han ville næppe kunne bygge mere end netop tilstrækkelig for brandhjælpen, hans byggeplads ville have bleven noget bedre, men derimod anså han den for en stor lykke for hele byen at det ikke skete, thi de havde både tørv og klyne på loftet og når der først var kommen ild i deres hus kunne det således have antændt hele Sønderbyen, for øvrigt var det meget nær ved at have brændt den dag byen brændte formedelst ilden fra naboens hus der som han ikke havde lukket sin køkkendør til som vendte ud derimod, og dog var der nogen der havde sagt til ham, at det var bedre han havde taget køkkendøren og vinduerne af, men dette anså han for ufornuftigt og farligt. – Til 31.resp: Såvidt comp. ved flyttede beboerne alt deres tøj ind igen, ligeledes comp. selv torsdag aften, og siden så han ikke nogen flytte ud, undtagen madame Hornbek som bor til leje i deres hus, og som flyttede sit tøj ud om fredag aften, da de hørte at der var ild påsat. – Til 32.resp: Ja, dette forsikrede han højtideligt. – Dimitteret.

Atter **XXI**. Sidstnævntes kone Birthe Marie Sørensdatte, som svarede til 23.resp: Hun vidste intet deraf førend hun kom hjem fra byen, og så folk var forsamlet om huset, hvor hun da på forespørgsel hørte at der var påsat ild i huset. – 24.resp. forbigået. – Til 25.resp: Hun mærker ikke hvad hjørne vinden var i, men såvidt hun kunne skønne var der dog mere fare for naboernes huse end som for comp. mands hus. – Til 26.resp: Nej, så vidt hun kunne skønne var der ingen, thi det var lutter nybygninger, dog ved hun ikke hvorledes disse var assuranderet, deres eget var sat for 200 rdl., men om de kunne bygge lige så meget igen for den sum ved hun ikke. – Den dag det brændte havde hun flyttet al deres tøj ud inden hendes mand kom hjem, og da han kom begyndte ilden allerede at komme ind i den gade de boede i, der var da nogle som rådede hendes mand at rede vinduer og døre,

men dertil svarede han nej, hvorimod de lukkede til og bragte børnene bort. – Til 27.resp: Comp. har ikke hørt noget sådant. – til 29.resp: Hun ved intet herom. – Til 30.resp: Det ved hun ikke. – Til 31.resp: Nej, det havde alle så vidt hun erindre flyttet deres tøj ind torsdag aften og om fredagen, og hun så ingen flytte ud af deres tøj undtagen madame Hornbek der bor i deres hus. – Til 32.resp: Ja. – Fratrådt.

Dernæst **XXII**. Christen Lanken som efter at være på det alvorligste formanet om edens vigtighed på ny blev præsenteret om alt hvad der angik den opdagede påsættelse af ild på hans forældres hus (sideskifte til pag. 504b) hvilket han alt forklarede aldeles overensstemmende med hvad han ved brandforhøret den 16 juni sidst havde forklaret, dog med den forandring, at han kunne ikke til visse huske om asken som lå på bjælken var kold eller lunken, men ild var der bestemt ikke oppe på bjælken, for øvrigt vedblev han på det helligste at forsikre at han ikke ved videre, at han var fuldkommen uskyldig, og at han ikke vidste hvem der var skyldig i denne gerning, hvorpå han atter på det alvorligste formanet til at sige sandhed og derpå aflægge sin ed om forlangende. – Blev dimitteret.

Atter blev fremkaldt **XXI's**. Comp. uhrmager Wulff, som svarede til 33.resp: Det var længe førend byen brændte at hun sidst havde været der ovre, om hendes mand havde været der den dag branden var ved hun ikke, men dagen efter branden var han ikke derovre, da han så vidt hun erindre lå til sengs det meste af dagen, da han var udmattet og havde så ondt i øjnene af røgen, og så vidt hun ved har han og lagt siden natten imellem torsdag og fredag, da han havde anstrengt sig for stærkt ved branden om torsdagen. – Dimitteret.

Ligeså fremstod igen **XX**. Comp. uhrmager Wulff, der svarede til 33.resp: Såvidt han erindre har hans kone ikke været der nogen af de 2 dage enten torsdag eller fredag, han selv var der om torsdagen omtrent ved den tid branden hørte op, da Jens Lanken havde kaldt ham ind for at vise ham hvorledes de havde måttet flytte alting ud, hvorfor han fortalte comp., at han i samme øjeblik var kommen hjem fra landet, men comp. så da ikke andet end alting var bortflyttet, ligesom alle andre steder i nærheden af ilden; han var ikke inde i tørvehuset, og ved aldrig at have været inde i samme. – Om natten var han hjemme ligesom også om fredagen, men han var ikke ovre hos Lankens siden, thi han hørte af folk i byen, at han lå i sengen og var drukken. – Dimitteret.

Igen **XXIII**. Peder Pedersen Foersom som svarede til 23.resp: Han var her på torvet ved brandfolkene da det blev opdaget. – 24. forbigået. – Til 25.resp: Han ved ikke hvilket hus der skulle være mest udsat, dog lå Stobberups bygning på den ene side og Tøste Mikkelsen på den anden side nærmest ved da de kuns var adskildte fra dette sted med smalle indkørsler. – Til 26.resp: Derom ved han intet, han ved ikke engang hvor meget deres eget er forsikret for. – Til 27.resp: Nej. – Til 28.resp: Nej. – Til 29.resp: Derom ved han som meldt intet. – Til 30.resp: Nej. – Til 31.resp: Nej, deres tøj var flyttet ind om torsdag aften, og blev ikke flyttet ud førend huset skulle nedbrækkes – Til 32.resp: Ja. – Til 33.resp: Han har ikke været inde hos ham, allermindst i hans tørvehus, hvor han ikke havde noget at bestille; om nøglen var i eller var aftagen ved han ikke, den sad så tit deri. – Han vedblev at forsikre sin uskyldighed under tilbud af ed. – Dimitteret.

Endelig fremstod **V**. løs og ledig for retten den arresterede Peder Pedersen Foersom's kone Marthe Nielsdatter som forhen under nr. **V**. har afgivet forklaring; hun svarede til 23.resp: Hun vidste ikke noget derom førend Lankens kone kaldte på hende og viste hende det. – Til 24.resp: Comp. gik først hen til de folk som var flyttet ind til dem efter branden, om at flytte ud igen, og derefter gik hun til Tøste Mikkelsens kone som igen advarede brandfolkene. – Til 25.resp: Svarede samstemmende med næstforegående comp.. – Til 26.resp: Derom ved hun intet, deres eget tror hun var lavt assuranderet, så det næppe kan bygges for forsikringssummen. – Til 27.resp: Nej, derom ved hun intet. – Til 28.resp: Nej hun så ikke andre end Jørgen Damgaards kone som forhen er omfórklaret. – Til 29.resp: Hun troede de ville have stort tab derved. – Til 30.resp: Nej. – Til 31.resp: Hun havde flyttet deres tøj hjem torsdag aften, og de havde intet siden flyttet ud førend da huset blev nedbrækket. – Til 32.resp: Ja. – Til 33.resp: Hun var inde i stuen og hjalp Lankens dreng Christen at flytte noget tøj ud medens det brændte i byen, thi ingen af forældrene var hjemme. Lankens kone kom først hjem da de havde alt tøj udflyttet, om hun var der inde hos dem dagen efter branden om fredagen erindre hun ikke, men i deres tørvehus har hun ikke været i 6 uger. – Hun vedblev (sideskifte til pag. 505a) i øvrigt som hidtil at forsikre sin uskyldighed, og tilbyde ed for, at hun ikke vidste hvem der havde gjort det eller videre at forklare end hvad hun allerede har forklaret. – Uagtet den mod arrestanten værende mistanke, troede dommeren dog at kunne

med hensyn til sammes usikkerhed indtil videre (?) arrestanten, hvorfor hun blev sat på fri fod, og forhøret for i dag hævet.

Rosenørn. – Testes: E. Sandbeck og Christen Christiansen.

År 1821, den 7.juli blev på Varde Rådstue, af byfoged justitsråd Rosenørn tillige på skriverens vegne med testes Jens Rabek og Christian Slagter sat en ekstra ret, til forsættelse af sagen anlagt af Institutionen kontra Morten Jonassen af Varde.

Den af stiftamtmanden udstedte ordre til aktion lyder således folie 518! – Dommeren fremlagde til actens følge en udskrift af det den 27. juni sidst sluttede brandforhør, samt af det under 28. juni sidstleden sluttede justitsforhør. – Endelig blev fremlagt til indlemmelse den til i dag udtagen stævning samt præstationer til de for retten i dag mødende comparanter der ses folie 518. - Samtlige til i dag indstævnedede vidner og comparanter var for retten mødte ligesom og var tilkaldet Christen Tøstesen af Alslef. – Retten forelæste samtlige comparentere edens forklaring af dombogen, og tilkendegav dem, at de måtte afgive sådan forklaring som de i det tilfælde at samme kendes alt efter sagens beskaffenhed kunne ske, med ed trøster sig til samme at bekræfte.

Derefter blev løs og ledig for retten fremstillet Morten Jonassen og i hans nærværelse blev fremkaldt I. Rodemester, købmand Teubner Hansen her af byen, som svarede til 1.resp: Ilden standsede ved Peder Møller smeds bygning der tilhører Iver Meilbye, beliggende i Smedegaden, hvilket hus endnu står, på de andre steder var comparanten ikke tilstede da det blev dæmpet. – Til 2.resp: Comp. kan ikke i den henseende forklare videre end hvad angår det hjørne af branden hvor han havde post, og var da efter hans skøn ved den første brand lagt i aske - hele slippen fra Nørre Gaden ned til Smede Gaden så vidt den er brændt. Om såkaldte Nicolai Kirke Stræde, nemlig nr.43 Peder Lauridsens byvåning, nr.44 Peder Hallums gård, nr.45 Jens Nielsen Bek Huses sted, nr.46 Svend Christensens Lunds sted, nr.47 Hans Christensen Lynes sted, samt i Smede Gaden nr.48 Laust Sindbergs gård, nr.49 Anders Jensens gård, nr. 50 sammes iboende gård, nr.51 Christian Peder Jørgensens sted, og nr.52 Boile Henriksens gård. – Denne sidste gik nærmest ned til det sted Peder Møller smed har i leje, og han havde da fået det standset, således, at hvad der siden

brændte såvel i Nicolai Kirke Gade som af de steder der ligger på Nicolai Kirkegaard alt sammen blev optændt ved den ild som kom imod dem fra Vester Gaden, dog bemærkede comp., at han ikke havde set dette brænde, efter at han den gang fik en anden post, men han er temmelig overbevist om at det ikke var antændt fra den første brand, dels fordi det alt var i behold, da han efter ordre forlod den førstnævnte post, dels fordi Peder Møller Smeds lejehus som var det sidste da han forlod stedet der, endnu blev confereret, og altså dersom ilden var kommen fra den anden side, nødvendig måtte have været et af de første steder der måtte have været blevet brændt. – Til 3.resp: Forbigået. – Til 4.resp: Nej, han ved ikke videre om at ilden som brændte Nicolai Kirkegade og Nicolai Kirkegaard kom fra Vester Gaden det så han, men hvorledes ilden opkom i Vester Gaden så han ikke, thi da han forlod hjørnet af Vester Gaden ved Apotekerens var der ikke ild i noget sted på Vester Gaden, det han kunne se eller erfare. – Tiltalte blev adspurgt om han i den anledning havde noget at erindre, eller havde comp. noget at tilspørge, og da han dertil erklærede (sideskifte til pag. 505b) at han intet havde så bekræftede comp. sin forklaring med lovens ed, og blev fra retten dimitteret.

Atter **II**. Thoer Thoersen, rebslager og borger her af byen som til 1.resp. svarede: Comp. kan ikke forklare videre, end at førend ilden kom op i Gryder Gaden i Morten Jonassens hus var den første brand som kom fra Nørre Gade standset ved tømmermand Niels Mikkelsens hus som endnu var bevaret, og ikke heller var der nogen ild endnu i Gryder Gaden eller den vestligste side af Hospitalsgaden, ligesom der ikke heller så vidt han ved var noget hus antændt i Vester Gaden, så at hvad der var brændt førend Morten Jonassen kom i brand så vidt han kunne skønne bestod i, Nørre Gaden, nemlig af nr.30 Christen Torbøl, nr.31 Christen Dýres, nr.32 Christen Hansen Uhrmager, nr.33 Peder Christen Møllers, nr.34 Niels Munkemanns enkes lejevåning, nr.35 Johanne Wridmanns, nr.36 Ole Christensens, nr.37 Herman Conrad Nielsen, nr.38 Peder Bergs, nr.39 Peder Lauridsen Skomager, nr.40 Christen Weise skræder, nr.41 Comparentens lejevåning, nr.42 Jeppe Lunds hus,endelig, nr.6 baghuset af apotekerens gård som ellers ligger i Vester Gaden. Dernæst af Hospitals Gaden; nr.27 Jens Bruuns gård, nr.48 Hans Peder Hansens dito, samt nr.49 farver Warthoes lejevåning. Alt dette øvrige som brændte af Gryder Gaden, Hospitals Gaden og Vester Gaden, anså comparenten at være en følge af den hos

Morten Jonassen opkommen ild, hvorimod han ikke er i stand til at opgive hvor de 2 forskellige brande gik sammen i Smede Gaden, da han ikke var på den side af ilden. – 2.resp: som under den forhen besvarede. - Til 3.resp: Nej, og da den pågældne ikke med den aflagte forklaring havde noget at erindre, bekræftede han sin forklaring med lovens ed, hvorfor han fra retten blev dimitteret.

Atter **III.** Tømmermester Niels Mikkelsen som svarede til 1.resp: Aldeles overensstemmende med næstforegående comparent, såvel i henseende til san.....ger som de afbrændte bygninger, dog med den bemærkning, at han ikke til vise ved om Hans Frises enkes sted i Vester Gaden var brændt ved den første brand, dog tror han det ikke, thi han så ikke nogen ild på den søndre side af Apoteket, og det vil efter hans formening ikke vil have været muligt, at dette hus var kommet i brand, uden at hele Vester Gaden med det samme ville have kommet i brand. – 2.resp: Som under 1. herover. – 3.resp: Forbigået. – Til 4.resp: Nej, den pågældende erklærede, at han ikke selv så at hans svigermoders Hans Frises enkes gård, var brændt, ved første brand, men han havde af andre hørt at det blev antændt af hr. Niels Larsens gård, som han ved blev antændt ved ilden fra hans sted, og da han ikke havde noget med den aflagte forklaring at erindre, bekræftede comp. dem med lovens ed og derefter fra retten dimitteret.

Igen fremstod **IV.** Rodemester, slagter Smidt her af byen som svarede til 1.resp: Aldeles overensstemmende med de i et og alt med de sidst foregående comparentere, dog med det tilføje, at da han gik bort fra Morten Jonassens hus efter som at han efter formening havde slukket ilden første gang i Morten Jonassens hus var der ikke ild i Hans Frises enkes hus eller noget andet hus ud til Vester Gaden thi apotekerens laboratorium som var afbrændt vendte ud til Nørre Gaden, videre så han ikke til hvor det var standset, fordi han gik omkring for at skaffe vandtønder, og først kom tilbage til branden da han hørte der var kommet ild i Morten Jonassens hus og Vester Gaden. – Til 2.resp: Forbigået. – Til 3.resp. Efter at hans under 16. og 21. juni dennes forklaring her for ham var oplæst: Ja. – Til 4.resp: Nej. – Og da den pågældende intet havde imod den af comp. afgivne forklaring, bekræftede han dem med lovens ed, og derefter fra retten dimitteret.

Derefter **V.** Fattiggasserer og rodemester Sønderby her af byen som svarede til 1.resp: Comp. kan ikke sige sådant bestemt, thi da

ilden var standset ved Niels Mikkelsens i Hospitals Gaden, gik han derfra til Nicolai Kirkestræde og Nørre Gade, og da branden på sidste sted var dæmpet, men han derimod så at det var optændt i den østre ende af Smede Gaden, nemlig i Peder Jensens og Laust Sandbergs huse (sideskifte til pag. 506a) gik han hjem for at søge få sit tøj bortført, og inden han kunne komme tilbage igen var allerede hele Nicolai Kirke Gade brændt og ild udbrudt i de huse som brændte på Nicolai Kirke Gaarden. – A forbigået. – Til 4.resp: Nej,end hvad han har hørt om Morten Jonassens en af ham selv tilstående gerning. – Da tiltalte ikke havde noget imod den afgivne forklaring at erindre, bekræftede comp. sin forklaring med lovens ed og blev fra retten dimitteret.

Derpå **VI.** S....mester Iver Sand, som svarede til 1.resp: Comparenten var med ved sprøjten at slukke på ilden af hjørnet af Nicolai Kirkestræde og Smede Gade, på det sted han gik næst indtil Peder Møller Smeds sted i Smede Gaden og da brændte såvel Peder Jensens som Laust Sandbergs steder allerede, men det var ikke ganske standset endnu, da han fik ordre at retirere med sprøjten ned til Vester Gaden, han gik i Nicolai Kirke Gade etøjeblik fra sprøjten fordi han frygtede hans børn ikke var kommet ud, og inden han kom ud af huset igen kom der så stærk en røg op fra Vester Gaden mod ham, at han ikke kunne komme igennem, men måtte gå tilbage over kirke gården hvor der den gang ingen fare var, og således gik han uden omkring op til sprøjten ved rådhuset. Endskønt han derfor ikke var til stede dette øjeblik branden blev standset ved Peder Møller Smeds hus, så kan han dog med temmelig vished skønne, at den ild som har fortæret Nicolai Kirke Gaden og Nicolai Kirkegaard er kommen fra Vester Gaden, og at derimod ilden fra Nørre Gaden ikke medtog flere huse end dem der ligger norden og østen for Peder Møller Smeds nemlig Boile Hjulers, Peder Jensens, Christian Peters og Laust Sandbergs i Smede Gade samt alle de steder, der var brændte i Nicolai Kirkestræde. – 2.-3.resp. Forbigået. – Til 4.resp: Nej. - Den tiltalte havde ikke noget mod comp. forklaring at erindre, hvorfor han bekræftede samme med lovens ed, og derefter fra retten demitteret.

Derpå **VII.** Skræddermester Conrad Gundesen Stau, som svarede til 1.resp: Han blev efter at ilden var standset ved apoteket kommanderet ned i Nørre Gaden, og da de forlod apotekerens ejendom var der ikke ild i noget hus i Vester Gaden ligeså i Hans Frises enkes hus også

den gang stod ubeskadiget; da de kom til Nørre Gaden fandt de at ilden der var dæmpet, og gik derfor med sprøjten ned til Smede Gade og Nicolai Kirkestræde hvor ilden var fløjet hen fra Nørre Gaden, og antændt Peder Jensens,, Laust Sindbergs og Christian Peder Jørgensens huse, og med videre udbrændte Bøjle Hjulers hus, hvorimod de fik det standset ved Peder Møllers lejehus der tilhører Iver Meilbye. Alle de øvrige huse af Nicolai Kirkegade som ligger sønden og vester for bemeldte Peder Møller Smeds hus i Nicolai Kirkegade og Smede Gade anså han bestemt for at være antændte ved branden fra Vester Gaden af, derimod kan han ikke med bestemthed sige, om ikke de 3 steder som ligger på Nicolai Kirkegården nemlig canceliråd Øllgaards lejevåning, Jens Dyreborgs og Niels Kristens huse, blev antændte fra Laust Sindbergs af, og således var en følge af branden fra Nørre Gaden. – 2. Forbigået. – Til 4.resp: Nej. – Da den tiltalte havde intet noget at erindre ved comp. afgivne forklaring, bekræftede denne sin forklaring med lovens ed, og derefter fra retten dimitteret.

Dernæst **VIII.** Assistent ved sprøjten nr.2, Søren Rygaard, som svarede til 1.resp: At han ikke kan sige bestemt hvorvidt ilden af første brand gik, thi i medens han var ved sprøjten og slukke, var de ved Peder Møller Smeds hus, og da han gik et øjeblik hjem for at få nogen forfriskning var ilden allerede udbredt sig ind på kirkegården, så at sprøjten var flyttet over til Niels Kristens hus, der var det sidste som brændte på dette hjørne, men enten ilden dertil var kommen fra Nørre Gaden eller fra Vester Gaden kunne han som fraværende ikke sige (sideskifte til pag. 506b). 2.-3.resp. Forbigået. – Til 4.resp: Nej. – Den tiltalte havde intet imod denne comps. forklaring at erindre, hvorefter denne bekræftede sin erklæring ved lovens ed, og derefter fra retten dimitteret.

Igen **IX.** Gade..... Chrkisten Tøstesen af Alslef i Schads Herred som efter fomaning angående sandhed udsigende, - svarede til 5.resp: Ja. – Til 6.resp: Han havde haft en kobber kedel at bære vand i som han havde sat ind på Morten Jonassens forstue fordi han hellere vilde have et trækar at bære vand i, og da han derefter kom op på gaden igen ved apoteket så han røgen slå ud langs hen af tækket af Morten Jonassens hus, han løb derfor straks hen og greb den nævnte kedel som han løb ind til Jens Mariagers med da han havde lånt den af dem, og denne boede i det 2'det hus fra Morten Jonassen, i det han løb der

forbi stod der nogle fruetimmer, og sagde nu er der ild i træskoen, så snart han var kommet ud i Jens Mariagers hus så han at luer fløj op igennem taget af Morten Jonassens hus og forblev derfor hos Jens Mariagers for at hjælpe dem at rede. – Så i øvrigt bemærkede han at han ikke gjorde sig nogle mistænkelige tanker ved disse ord da han hørte dem, men troede, at den mand havde haft træsko at sælge. – Til 7.resp: Han kendte dem ikke, og han lagde ikke så nøje mærke til dem at han troer at han kan kende dem om han så dem, da han ikke tænkte på at lægge mærke til det i dette øjeblik; - for øvrigt var det så vidt han kan erindre at par aldrende fruentimmer. – Til 8.resp: Efter at Morten Jonassens kone og 2 ældste døtre for ham var forestillede, comp. det er han ikke i stand til at sige. – Til 9.resp: Han var endog kommen til branden et øjeblik førend det skete og havde ikke båret uden en kedel fuld vand med den omtalte kedel, men hun slap som forhen forklaret ud af huset et øjeblik efter, og hændte såvel i Niels Larsens lade som de ved siden deraf liggende huse i Gryder Gaden. – Til 10.resp: Nej det må have været sket førend han kom der, thi han hørte det siden fortalt, og det var endog det der gav ham anledning til at lægge mærke til de ord han havde hørt om træskoen. – Endelig blev han adspurgt om 4.resp: Nej, - han aflagde derpå sin ed, efter at Morten Jonassen intet havde imod hans forklaring at erindre haver derefter fra retten dimitteret.

Atter fremstod **XI.** som tilkaldt Peder Møller Smed her af byen som svarede til 1.resp: Efter at ilden var slukket ved Niels Mikkelsens hus i Hospitals Gaden kom han med den sprøjte han stod ved ned i Nicolai Kirkestræde ved Jens Bek Hjulers hus, hvor fra de igen returneret til hjørnet af bemeldte stræde og Smede Gade lidt ind til det hus comp. beboede. – Comp. hus blev ved hjælp reddet fra antændelse, og Boile Hjulers hus var så vidt allerede ved hjælp indbrændt, at de troede at være sikker for fare fra samme, da sprøjten blev kaldt ned til Vester Gaden. – Comp. så at der var ild i den nord vestre side af Nicolai Kirke Gade men så vidt han kunne se var der den gang ikke ild inden i den anden side af gaden eller i nogle af de steder der ligger på Nicolai Kirkegaard, han var derfor af den bestemte formening at samtlige disse steder var afbrændte ved den fra Vester Gaden komne brand, dog uden han ganske bestemt tør sige det, fordi han ikke med sikkerhed så hvorvidt ilden i Peder Jensens samt Laurs Sindbergs huse vare udbrændte, dog synes det ham efter vidners beskaffenhed ikke

rimeligt, at det derfra kunne gå over de nævnte huse. – Til 2.resp: Forbigået. – Til 4.resp: Nej, tiltalte havde intet herimod at erindre hvorfor comp. bekræftede sin forklaring med lovens ed, og derefter fra Retten dimitteret.

Derpå **XII.** Morten Jonassens søn Hans Friis Mortensen som efter formaning til (sideskifte til pag. 507a) sandheds udsagn svarede til 11.resp: I hans mester som ikke kom hjem førend efter branden. – Til 12.resp: Han kom til hans forældres hus da det første gang røg ud af tækket, men han var ikke på loftet. – Til 13.resp: Han var ikke på loftet. – Til 14.resp: Nej, dertil mærkede han intet thi han var der kun så meget som et kvarter på den tid det første gang begyndte at ryge af taget, hvorpå han løb tilbage til hans mesters som imidlertid var brændt, og da han atter kom til hans faders hus var det allerede faldet. – Til 15.resp: Han tog den ud fordi de ville have en stige udvendig for at gå op på taget at slukke, og blandt dem der brugte den tror han var en svend af Thoer Thoersens som nu arbejder hos Jens Mariager, men hvis navn han ikke ved han gik også selv med op på taget for at slukke. – Til 16.resp: Derom vidste han intet førend hans fader selv sagde det til ham, at der var lagt en træsko derop på loftet med ild i, men uden at han sagde, hvem det var af. – Til 17.resp: Hans moder havde ikke talt derom. – Til 18.resp: Det ved han ikke. – Til 19.resp: Han var den tid inde at redde hos Haunstrup, og der hørte han folk sige, at det røg ud af tækket. – Til 20.resp: Nej, den anden gang var huset faldet ned (da) han kom dertil. – Til 21.resp: Nej, han ved ej videre, og forsikrer derpå (at) gøre sin ed med en god samvittighed. – Til 22.resp: Nej. – Til 23.resp: Nej. – Dimitteret.

Atter **XIII.** Morten Jonassens datter Johanne Mortensdatter, som svarede til 22.resp: Nej. – Til 23.resp: Nej. – Til 24.resp: Ja. Dimitteret. – **XIV.** Morten Jonassens datter Kirsten Mortensdatter, som svarede til 22.resp: Nej. – Til 23.resp: Nej. – Til 24.resp: Ja. – Dimitteret. – Igen **XV.** Morten Jonassens søn Jonas Mortensen, som svarede til 22.resp: Nej. – Til 23.resp: Nej. – Til 24.resp: Ja. – Dimitteret.

Endelig **XVI.** Morten Jonassens kone Maren Hansdatter som svarede til 22.resp: Nej, hun nægtede det ikke, og erfarede det aldrig af ham selv, ikke heller ved hun at hun i nogen måde kan tilregne sig nogen skyld i denne hans brøde. – Til 23.resp: Nej, han har aldrig forhen derom ytret noget. – Til 24.resp: Hun vidste ej videre, og

forsikrede, at hun er villig til at bekræfte sin forklarings rigtighed såvel som hun i aftes har aflagt, som da hun forhen for forhøret og Retten har afgivet. Hvorfor hun fra retten blev dimitteret.

Atter tiltalte Morten Jonassen som hele tiden løs og ledig for Retten har været tilstede, erklærede flere gange til dommeren med de højtideligste forsikringer, at han er var skyldig og ingen medskyldige havde, og begærede at hans kone og børn måtte tillades at gøre ed på deres uskyldighed, da han var overbevist om, at de med en god samvittighed alle kunne gøre denne ed, og han derved troede deres uskyldighed på denne måde beder om at blive lagt for dagen. – Retten betydede ham, at sådant ikke var nødvendigt og for det første ikke kunne lade sig gøre, ligesom de ej heller var anlagt action imod andre end ham. – Tiltalte blev derpå atter i arresten hensat. – Ekstra Retten for i dag hævet.

Rosenørn – Chr. Mortensen – Jess Rahbeck.

(sideskifte til pag.507b) År 1821, den 13.juli blev på Varde Rådstue af byfoged justitsråd Rosenørn tillige på skriverens vegne med stokkemændene Christen Christiansen og Christian Mortensen sat en Ekstra Ret. – Hvor da blev foretaget sagen anlagt af Justitsen mod Morten Jonassen af Varde Arrest blev foretagen. – Arrestanten var løs og ledig for Retten tilstede, ligesom hans søn Jonas Friis Mortensen.

Efter tilkaldelse var nærværende for at afhøre det til i dag indkaldte vidne Rebslager Svend Johan Furschmark hans forklaring, denne blev derpå for Retten fremkaldt og efter at han havde forklaret at han var født i Friderichstadt i Slesvig og bekendte sig til den Lutherske religion og for længst konfirmeret, blev formanet om edens vigtighed og derefter svarede til fremlagte resp. jævnfør folie 518. – Til 25.resp: Han var med inde på loftet den gang ilden blev funden der, men den var allerede den gang udslukt indeni og kun kul tilbage fordi de havde kastet så meget vand op der hvor det røg. – Disse kul var der en som fandt bag ved noget tag som stod på loftet, men træskoer så comp. ikke, og så var der flere folk oppe på loftet, men comp. kender ingen af dem da han kun meget kort har været her i byen. For øvrigt forsikrede han på, at han ikke var udvendig, og ikke har lagt mærke til videre stigen angående, end at den stige som de gik op og ned af til loftet måtte folk holde ved fordi man ellers ikke kunne komme ned af den, da den ikke stod fast. Efterfølgende resp. 26, 27 og 28 havde

comp. ingen bemærkninger til, hvorfor disse blev forbigået. – Til 29.resp: Da de forlod loftet troede de at det var slukket, og da det igen kom i brand så comp. vel luer slog i vejret, men det var i frastand, da han den tid var i rebslager Thoersens gård, og da hjalp der at bjerge. – Til 30.resp: Nej. – Dimitteret, efter at han ved ed har bekræftet (sit udsagn for retten).

Dernæst blev **XVIII.** David Joachim Drage, som er bosiddende i Janderup sogn og forklarede, at han den dag ilden udbrød her i byen arbejdede han hos rebslager Mariager der bor i samme gade som Morten Jonassen boede, hvorefter han svarede til 25.resp: Han så da det begyndte at ryge ud af taget, da han på den tid var med en brandspand for at bære vand i den gade hvor branden før var. – Til 26.resp: Derom hørte han intet. – Til 27.resp: Ja, han kom op på en stige der netop kunne nå til taget, og således stod han med den ene fod på Morten Jonassens hus og med den anden på naboens hus, og kastede vand op hvor det røg ud af taget. – Til 28.resp: Han lagde ikke mærke til hvem der bragte stigen eller hvorfra den kom, da den var for kort til at være en hus- eller brandstige. – Til 29.resp: Nej, da han gik fra huset var der ikke røg at mærke og han anså det for ganske slukket, og derefter gik han ned i byen og kom ikke til det hjørne af byen førend ilden allerede var næsten udbrændt der. – Til 30.resp: Nej, comp. bekræftede derpå sin forklaring ved lovens ed, og blev derpå fra Retten dimitteret. – Ligeledes blev den tilstedeværende Hans Friis Mortensen fra Retten dimitteret.

Arrestanten blev udspurgt om der var flere oplysninger (sideskifte til pag. 508a) som han ønsker tilvejebragt, eller om der var andre omstændigheder som endnu ikke for retten var opgivne denne sag betræffende. Hvortil han svarede: Nej, han vidste ikke videre til oplysning om denne sag, og da dommeren ikke skønnede at videre undersøgelse i denne sag kunne anses nødvendig, men at alt muligt så vidt gør ligt den pågældende person og deliktien angående var undersøgt så nøje som muligt blev denne sags behandling således foreløbig sluttet. – Sagen udsat til i dag 8 dage, til hvilken tid Aktor formodes at ville være i stand til at fremkomme med sit indlæg, da han tillige med Qitgem så snart muligt skal være overleveret sognepræstens attest om tiltaltes n. del m.v., samt byfoged forretning om hans bos tilstand. – Arrestanten blev derpå atter i arresten hensat. – Ekstra Retten hævet.

Rosenørn – Chr. Mortensen – Christen Christiansen.

Mandag den 16. juli 1821, blev Retten sat af dommeren tillige på skriverens vegne med stokkemænd Christian Slagter, Erik Sandbek, Christen Christiansen og Jes Rahbeck alle af Varde.

1. Obligation af Morten Jonassen i Varde til farver S. Warthoe ibid. for 45 rdl. sølv mod 2 prioritet i det sted, nr.45, på Gryder Gade, til 30rd. grundtakst af 24.juni 1820. Lyder folie 319 i pantebogen.
2. Do af Morten Jonassen i Varde til farver S. Warthoe ibid. for 35 rdl. sølv, mod 3.prioritet i ovenstående pant m.v.; dateret 4.juli 1821, lyder folie 319 i pantebogen.

Rosenørn.

År 1821, den 20. juli blev på Varde Rådstue af byfoged justitsråd Rosenørn, tillige på skriverens vegne med testes: C. Sandbek og Christen Christiansen sat en ekstra ret. – Hvor da blev foretaget sammenlagt af Justitsen mod Morten Jonassen i Varde blev foretaget efter at arrestanten var løs og ledig for retten fremstillet.

Aktor P. Lorensen mødte og fremlagde sit skriftlige indlæg af i gårs dato ved (sideskifte til pag.508b) denne påberåbte bilag, som han bad modtaget dette til indlemmelse og denne til vedheftelse, samt tilbageladende ham udlånte sagers akter og dokumenter, samt indlagde sagen. – Retten modtog forskrevne dokumenter som i indlægget anført, og lyder da som bliver at indlemme således: Folie 519-521. Endskønt dommeren troede det af det forhen i sagen passerede oplyst, at Morten Jonassens hus var således beliggende, at dets antændelse havde været skyld i den største del af branden, samt at Morten Jonassen med koldt overlæg måtte kunne have indset de indbrændte følger hans handling havde, så blev Morten Jonassen dog en på grund af Aktens indstilling adspurgt: a/ Om han ikke erindre sig at hans hus lå imellem lutter stråtækkede bygninger, og om ikke også hans genbo Niels Lassens gård var for en del tækket med strå, b/ om han ikke havde lagt mærke til at vinden blæste ind lige fra hans hus på hans genbo Hr. N. Lassens gård, og at Gryder Gaden var en meget snæver gade, og endelig, c/ om han da slet ikke kom i tanker om, at når hans hus kom i brand, var det næsten uundgåeligt, at ilden jo måtte udbrede sig betydeligt.

Og svarede han dertil: a/ Ja, han erindre vel sådant, på Hr. N. Lassen gård var der tagsten på lige fra hjørnet og så langt ned i Gryder Gaden som et stykke forbi hans hus. – Til b. resp. hvorledes vinden var kan han ikke erindre, thi han lagde ikke mærke dertil, thi medens det brændte i Nørre Gaden så han ikke meget til ilden, men blev inde i hans gård at redde, fra den tid han var kommet hjem fra marken, og da det tændte op i hans hus bredte ilden sig til begge sider næsten lige stærkt, thi fra hans hus af om hjørnet og op af Hospitals Gaden lå de stråtækte huse meget tæt sammen, så at der ikke var mere rum imellem dem end åben indkørsel og et lidet plankeværk; - Til c. resp: Nej, det havde han ikke i tankerne, thi ellers havde han vist ikke gjort den gerning, men han kan godt huske at det var tørt vejr og stærk blæst, endelig vedblev han at forklare at han ikke havde sat ild på efter at Smidt var gået bort, og troede at have slukket det, hvorimod han tværtimod var særdeles glad ved at hans gerningsfølger efter hans formening var forhindret.

Defensor prokurator Guldager fremlagte sit defensorat derefter, og begærede udsættelse til næste mandag formiddag klokken 10 slet, for imidlertid at udarbejde og forfatte sit defensorats indlæg der er angivet folie 521, i henseende til vider oplysning om hvor stor skade Møbel Assurance Kompagniet kan have haft med den skete brand, forbesat dommeren at erholde og på mandag at fremlægge en attest fra Møbel Assurance Kompagniet kommissionens brandinspektør Warthoe. – Retten bevilligede den begærede anstand af defensor, og efter at arrestanten var igen i arresten hensat, blev Ekstra Retten hævet.

Rosenørn. Testes E. Sandbeck - Christen Christiansen.

År 1821, den 21'de juli blev af byfoged justitsråd Rosenørn tillige på skriverens vegne, med testes Christian Mortensen og Erick Sandbek, sat en ekstra forhørsret, til contien atter af det den 6'te dennes hævede forhør branden her i byen angående de exvositioner som ved denne forhørs bliver at bevise således folie 524.

For retten fremstod derefter **XXIV**. Skræddermester Christen Dyhre, på givne anledning forklarede han foreløbelig at han sad ved den anden ende af bordet ved et spædt barn ved brystet, da de just blev var at det slog en stærk røg ned i gaden således at de næppe kunne se tværs over samme, de sprang derpå begge op og løb ud af gadedøren

og hans kone gik med det samme bort med barnet, derimod kunne comparenten ikke se nogen ild men blot noget stærk røg der stod op såvel af hans som af Christen Uhrmagers tage, uden at han er i stand til at sige hvad hus der var (sideskifte til pag. 509a) stærkest bespændt, han løb straks ind i sit hus igen for at ville redde, og i det han kom i døren bemærkede han hans næst yngste barn, nemlig en dreng på 6 år, nemlig Niels, og en pige på 2½ år, nemlig Ane Johanne Marie, hvilke børn havde gået på gaden og langt op formedelst den stærke røg på gaden ville flygte ind i huset, han greb dem og kastede dem ud på gaden hvor de af folk som (han) ej ved hvem var blev bragt til hans kone, han gik nu selv ind i huset og greb først fat på skabet af sit chatol som imidlertid tørnede imod taget således at han måtte lade det gå ned til jorden hvor det blev liggende, så at han aldeles ikke fik det ud, nu greb han fat i nederdelen af chatollet og denne lykkedes det ham at kaste ud af gadedøren hvor det blev liggende på gaden indtil han efter branden fik det meget forbrændt bjerget; han ville nu have reddet deres bedste sengs klæder men i det han greb om den fik han omhænget ind imellem samme, og da han ikke kunne få det løsnet måtte han slippe sengeklæderne og lade dem ligge da han mærkede at ilden faldt ham ned i hovedet igennem loftet, han gik nu ud igennem køkkenet og da hans lade som var i den vestre ende af hans baghus endnu ikke var i brand, løb han derind hvor han bjergede en kiste som de havde haft til sengeklæder ud af døren og ud bag i gården, tilligemed 3 gamle dyner som lå nede eller på kisten, det var nemlig en gammel seng som skulle have været gemt i denne kiste fordi de havde taget den nye ind i brug.

Da han fik dette udbjerget kunne han ikke mere komme ind, thi taget skred ned af fæhuset og hele baghuset stod nu i lys lue. – Derefter svarede han til 34 resp: Hans forhus som gik langs med gaden var i den nordre ende sammenbygget med Christen Uhrmagers og fra den søndre ende af samme løb hans sidehus op i vester, på dette hus var nærmest inde ved forhuset køkkendøren, dernæst en tørvehusdør og næst derved en dør til kostalden og endelig ladedøren, hvoraf han bjergede den før omforklarede kiste med mere. – Til 35 resp: Nej, han bjergede ikke mere undtagen 2 gamle stole som han smed ud af gadedøren tilligemed chatollet, derimod bjergede han også omtrent 3½ tylt deller, som omtrent en 3 á 4 uger havde lagt i gården på nogle tønder, når det var tørt vejr for at tørres, da de var blevne

fugtige på hjolden (højden). Han slæbte dem omkring fra ilden som Christen Uhrmager hjalp ham med, da han ikke kunne komme ind i huset at bjerge andet.

Om aftenen og natten efter branden fik han Peder Rasmussen Post til at køre det vigtigste af det bjergede ned til hans svoger skomager Falk. – Til 36 resp: Nej, ikke inde i huset, i gården hjalp Christen Uhrmager ham, og måske hans børn, som han ikke ved til visse. – Til 37 resp: Da han kom ud af hans bagdør var såvel Christen Uhrmagers som hans eget hus i fuld brand, og så vidt han erindre var en del (sideskifte til pag. 509b) af tækket allerede faldt af begge disse huse, han så ingen af Christen Uhrmagers folk førend efter at han var kommet tilbage fra Hospitalsgaden hvor han var gået et øjeblik hen for at hjælpe at slukke, thi da han kom herfra tilbage havde heden af de nedbrændte huse begyndt at tænde i nogle af de sengeklæder han havde smidt ud i gården, og så vidt han ved havde Christen Uhrmager og søn allerede begyndt at slæbe dem og nogle af fjælene længere fra ilden inden han kom til dem. – Til 38 resp: Nej ikke i begyndelsen af branden, det temmelig længe efter. – Til 39 resp: Han ved ej andet end hvad Peder Møller selv har sagt, at han nemlig var kommet ganske kort før branden.

Til 40 resp: Han har protokolleret gæld 150 rigsdaler sølv til skomager Falk og 100 rigsdaler sølv til portør Wilstrup i Borris, men af disse sidste har han kun modtaget 25 rigsdaler sølv, da præsten havde lovet ham at sende ham de øvrige i snapsting, når han til den tid gjorde sin obligation færdig, hvilket han derfor og så havde for meget altest. – Til 41 resp: Så vidt han erindre er det 1000 rigsdaler sølv. – Til 42 resp: Nej ikke mindre end at han formoder at det måtte være kommet fra Christen Uhrmagers skorsten der ikke var ganske stærk, thi af hans egen skorsten kunne det ikke været kommet, da de begge var meget gode, og de ikke havde haft vider ild på end 3 eller 4 klyne til at koge tevand med.

Atter fremstod **XXV**. Christen Dýres kone Kirsten Marie Nielsdatter som foreløbelig forklarede at hun sad ved den ene ende ved bordet med et barn ved brystet og hendes mand ved den anden ende ved sit arbejde, da hun så røgen slog ned i gaden, hun løb nu tilligemed hendes mand ud på gaden for at se hvad det var, men da var røgen så tyk i gaden at hun ikke kunne skimte hvorfra det kom, hun gik derfor med hendes spæde barn på armen, samt 2 noget ældre, om

hvis navn og alder hun forklarede overensstemmende med hendes mand ind til hendes morbroder Jeppe Lund skråt over for; det varede ikke længe inden de sagde hun måtte gå bort med hendes børn, da de ikke kunne blive der med sikkerhed. Hun gik derfor ned til skomager Falks. De 2 af hendes børn kom der i møde og ville have været ind i huset da hun gik bort, men hendes mand kastet dem ud på gaden, siden så hun ikke noget til branden førend det var dæmpet i Nørre Gade, thi da gik hun derop, og da hun gik tilbage derfra var det at ilden tændte op i Morten Jonassens hus.

Derefter svarede hun til 34 resp: Overensstemmende med næstforegående. – Til 39 resp: Nej. – Til 40 resp: Overensstemmende med 1'ste komparent. – Til 41 resp: Så vidt hun ved var det omtrent 1000 rigsdaler sølv. – Til 42 resp: Nej. – Til 43 resp: Et gammelt chatol som er meget forbrændt, 2 gamle stole, 1 kiste samt 3 gamle dyner og 1 par puder, hvilke sengeklæder hun havde kastet ind på bemeldte kiste, da de havde lagt i gården et par dage før branden for at veires (luftes) og (da) der begyndte at komme nogle dråber vand så at hun måtte have dem ind i en hast. For øvrigt fik de ikke bjerget videre end en del fjæl i gården, samt en kærne og noget mere træ husgeråd (sideskifte til pag. 510a) som stod ved brønden, hvilket Peder Rasmussen kørte ned til skomager Falk aftenen efter branden.

Atter fremstod **XXVI**. Peder Rasmussen Post, som foreløbelig forklarede at taget allerede skred ned af Peder Møller Skomagere hus, der lå næst norden ned til Christen Uhrmager, han kom den gang gående fra sit hjem og ville have været igennem Nørregade om til Apoteket. – Hvorefter han svarede til 44 resp: Aftenen efter at det havde brændt om dagen havde han efter begæring af Christen Dyhre for ham kørt en del tøj ned til skomager Falks, som bestod af et chatol som var forbrændt noget på bagdelen og det ene hjørne og som stod på gaden, nogle fjæl, så vidt han husker en gammel kiste, samt noget trætøj som lå inde i Christen Dyhres gård hvor meget det egentlig var kan han ikke huske, men han kørte 2 gange, og foruden det her nævnte, så han ikke vider end nogle kar, baljer som lå omkring brønden i gården. – Til 45 resp: Hvem det er kommet ud fra kan han ikke sige. – Til 42 resp: Nej. – Dimmitteret.

Atter fremstod **XXVII**. Klejnsmedemester Peder Berg, som foreløbelig forklarede, at han stod i sit værksted som vender ud til Nicolai Kirkestræde, da hans kone pludselig kom råbende at der var

ildløs i Nørregade hvor deres forhus vender ud; han løb da straks ud på gaden og så da luer slå ud af Christen Uhrmagers nordvestre gavl ud til Peder Møller Skomagers hus. Han gik derpå straks ud for at søge sprøjten som han traf ved Apoteket, og da han på denne vej gik forbi såvel Christen Uhrmagers, som Christen Dyhres hus, så han ikke nogen lue ud af siden af tagene så vidt han kunne erindre, derimod var de begge stærkt bespændte med røg. I hvilket af disse huse ilden derfor er opkommet kan han ikke bestemt sige, thi fordi luer først kom ham til syne ud af Christen Uhrmagers gård, kunne det gerne have været muligt at det kunne have brændt indvendigt i Christen Dyhres hus, efter at disse 2 huse var sammentækkede.

Derpå svarede han til 44 resp: Derom ved han ej videre end hvad Christen Dyhre selv havde sagt ham. – Til 45 resp: Nej. – Til 42 resp: Nej, ej videre end at Christen Uhrmager påstår at der først var ild i Christen Dyhres hus inden det kom i hans. – Dimitteret.

Derefter fremstod **XXVIII**. Christen Hansen Uhrmager som foreløbig forklarede, at han havde været i byen 3 eller 4 steder og kom hjem ½ times tid før branden, da han kom hjem mærkede han ikke noget til røgen eller branden, men noget efter så han røgen slå meget stærkt ned i gaden, han løb da først ud på gaden for at se hvor den kom fra, og så han da at røgen slog ned af Christen Dyhres hus, han løb derpå ind for at kalde på sin kone som lå på sengen fordi hun ikke var frisk, og derfor havde lagt sig igen da han gik ud om morgenen omtrent klokken 6. Derpå løb han ud i gården, her så han luer slå ud noget vesten for køkkendøren i taget, derpå gik han ind igen i huset og atter ud på gaden, hvor han da så luer så ud af Christen Dyhres skorsten ud til gaden og på samme tid så han Christen Dyhre kom ud og så op efter røgen, og løb derpå straks ind igen. Derpå gik Kom- (sideskifte til pag. 510b) parenten ind i sit hus og greb de ure han havde til reparation, som han tog med sig, og gik ud, dog kan han ikke huske om han gik til gården eller til gaden med dem, da han gik ud bad han hans kone om at redde nogle klæder, hun kom også ind og fik en dyne og 2 lagner som hun bragte ud, og derefter kan ingen af dem mere i huset da taget var ved at falde.

Derpå gik han først om til Iver Meilbyes i Hospitalsgaden og siden omkring til de steder i nærheden, lige som hans kone gik ned til Anders Toerbøls i Nicolai Kirkegade. – Derefter svarede han til 38 resp: Nej. – Til 39 resp: Nej. – Til 40 resp: Han skylder 292½

rigsdaler sølv, hvoraf de 180 rigsdaler er til fattigkassen, og skulle samme udbetales, som Knud Christensen Galkier havde lovet og i forligsprotokollen indgået at udbetale for ham. Løs gæld havde han ikke betydeligt uden resterende rente. – Til 44 resp: Han har hørt ham selv sige han fik et chatol reddet, og så han i gården at der lå nogle sengeklæder og nogle fjæl som han hjalp at flytte bort fra ilden da de lå i gården førend ilden brød ud, men da retten derpå spurgte ham om han så dem ligge i gården da han første gang gik derud efter at han havde set røgen svarede han det lagde han ikke mærke til, men da han var kommet ud med urene af sit hus, og ikke mere kunne komme tilbage i samme var det han så disse sengeklæder og flyttede dem. – Til 46 resp: Han har ikke set flere flytte tøj for branden. – Til 47 resp: De havde lagt længe for at tørres. – Til 48 resp: Det benægtede han at have udspændt. – Til 49 resp: Det ved han ikke. – Til 50 resp: Fordi han vidste bestemt det var kommet op i naboens Christen Dyhres hus først og derfor ikke kunne vide at det stod i avisen, at det først var opkommet i hans hus. – Til 51 resp: Nej, det vidste han ikke. – Til 52 resp: Han så nok at den var revnet, men det havde den fået af spærreerne som var faldet om da huset brændte og havde slået den øverste ende af skorstenen ned, før tror han ikke den fattedes noget, thi ellers måtte den vel have været kasseret ved synet. – Til 53 resp: Han var hos Niels Jensen Hattemager. – Til 54 resp: Såvidt han husker havde han lagt om natten hjemme hos dem, hvor han for det meste logerede om natten, thi han havde nøglen gadedøren, så han kunne gå ind og ud når han kom fra hans mester eller ville til ham. – Fratrådt indtil videre.

Atter fremstod sidstnævntes kone **XXIX**. Dorte Katrine Hansdatter som foreløbelig forklarede at hun noget efter hendes mand var gået i byen, var gået hen at lægge sig fordi hun var syg og mærkede derfor ikke noget til branden førend hendes mand kaldte på hende og råbte at han troede der var ild løs. Hun for da ud af sengen og tog en dyne og et par lagner med sig. Hendes mand gik med nogle ure og de gik begge ud til gårdsiden, og (sideskifte til pag. 511a) siden kom hun ikke ind fordi hun var så afmægtig at hun ikke kunne, og da kunne hun allerede se lægterne på Christen Dyhres udhus der hvor det var sammen med forhuset nærmest ind til skorstenen.

På samme tid noget efter at de var kommet ud, kom Laust Glarmester ud til sin søn ud til gårdsiden og sagde til hende hvor e

den ild kommet fra, hvortil hun da svarede, det kunne han vel se, thi hvor branden var stærkest der var den vel og kommet fra, da hun nu så at her ikke var mere at gøre gik hun ned til Anders Toerbøl i Nicolai Kirkegade, hvor hun havde en kiste stående med nogle kramvarer, som hun ville passe på, og som hun også fik reddet. – Derefter svarede hun til 38 resp: Nej. – Til 39 resp: Nej det ved hun ikke; hun mødte ham da han gik ned til Anders Toerbøl og da sagde han til hende at hendes mand havde skyld i den brand. – Til 40 resp: Overensstemmende med hendes mand. – Til 41 resp: Det ved hun ikke til visse, hun har nu siden branden hørt det skulle være 200 rigsdaler sølv. – Til 44 resp: Nej. – Til 46 resp: Det ved hun ikke, hun har ikke set noget dertil. – Til 47 resp: De havde lagt der en tid lang. – Til 48 resp: Det havde de ikke sagt. – Til 49 resp: Det ved hun ikke. – Til 50 resp: Fordi hun syntes at det var at skylde dem for uret at sætte sligt i aviserne og skylde dem derfor. – Til 51 resp: Nej det ved hun ikke, thi det havde ingen talt om og hun havde hvert år set den efter og klinet den, men revner havde hun aldrig set i den. – Til 52 resp: Hun havde ikke set den siden det brændte. – Til 53 resp: Som foregående comparent. – Til 54 resp: Ja han havde lagt den nat hjemme, som han gjorde hver nat, thi han fik hans middagsmad og tevand hjemme hos dem. Hvor tidlig han var gået ud ved hun ikke, thi han gik altid ud om morgenen førend de stod op, da han fik hans tevand båret om til sig. – Hun blev derpå dimitteret tilligemed hendes mand.

Det bemærkedes sluttelig at samtlige comparenter blev formanede om edens rigtighed samt at de der hos blev betydet at de måtte aflægge deres forklaring således som de trøstede sig til med ed at bekræfte, og da det var langt ud på natten og de afgivne forklaringer ikke gav nogen anledning til øjeblikkelig nødvendig forhør, så blev det hævet og til videre udsat samt det passerede med underskrift bekræftet.

Rosenørn. Testes: Chr. Mortensen - E. Sandbeck.

Mandagen den 23 juli 1821, blev retten sat af dommeren tillige på skriverens vegne med stokkemænd Erik Sandbek og Christian Slagter, Jens Raben og Christen Christiansen alle af Varde (sideskifte til pag. 512b, nederst).

Derefter blev foretaget Ekstra Retssagen anlagt af juristen mod Morten Jonassen af Varde for begået **mordbrand**. – Den tiltalte var løs og ledig for retten tilstede. (sideskifte til pag.513a) Actor proc. Sørensen var mødt lige som defensor prokurator Guldager. Dommeren fremlagte en attest fra brandinspektør Warthoe ang. hvor meget at Møbel Assurance Compagniet i København denne brand har lidt. Hvilke attest lyder således folie 521. – Defensor fremlagte sit defensions indlæg, der blev modtaget til indlemmelse, og lyder således folie 521.

Actor benægtede i almindelighed det af defensor urigtig og som ubevist fremførte, og vedblivende sin påstand, indlod han atter sagen under dom.

Tiltalte blev adspurgt, om han havde videre til sit forhør at anføre, men han erklærede: Nej, idet han vedblev sin ofte givne forsikring, at der var intet menneske medvidere eller medskyldige i hans gerning. – Således blev denne sag til dom optaget, og arrestanten atter i arresten hensat. – Retten hævet.

Rosenørn.

År 1821, den 25 juli, blev på Varde Rådstue af byfoged justisråd Rosenørn tillige på skriverens vegne med testes Erik Sandbek og Jes Rabek, sat en ekstra ret, der af retten begyndte lydende folie 524 for at kontinueret det den 21 juli sidst udsatte forhør.

Den under no. **XXIV.** forhen fremkaldte Christen Dyre fremstod og efter at være formanet til sandheds udsigende svarede til 55 resp: I chatollet var der nogle klædningsstykker af hans bedste klæder, nemlig: 2 kjoler, munderings trøje og kjole, nogle par bukser og nogle veste, 1 frakke m.m.; ligeledes var der et camisol af hans kones, et par lagner, nogle bordduge med mere ubetydeligt linned, ligeledes var der nogle klæder af pastor Fabricius som comp. forarbejdet, og endnu ej afleveret, noget vestetøj af Jens Mariagers, af penge var der ikke mere end en pung med 4 daler. – Deres bedste linned og lagener brændte så vidt comp. ved i dragkisten som stod i den anden stue, for øvrigt havde de ikke bjerget mere end de førhen omforklarede senge klæder, samt måske en pose med uld som lå så vidt vidnet erindre i kisten. – Til 56 resp: Han redede ej videre end sit sølv lommeur og et sølv beslagen pibehoved, derimod brændte der 3 sølvspiseskeer, 6 teskeer, 1 sukkertang samt et hovedvandsæg som sad i chatol skabet, som

førhen forklaret lå på bordet afbrændte, dog havde han i gruset fundet nogle få suringer af dette sølv. – Til 57 resp: De var 7 folk og havde ikke fået mere end et par lagner reddet, og hans kone havde aldeles intet fået reddet uden hendes cavas og det hun gik i, at han selv ingen klæder havde reddet har han aldrig sagt.

Til 58 resp: Chatollet var lidt i stykker og forbrændt, så at det ikke godt kunne hænge sammen, skufferne var fulde af de foranførte klædningsstykker m.m., og i klappen var en af de første skuffer fuld af søm og andet gammelt jern. – Til 59 resp: Derom ved han intet, han har ikke lagt mærke dertil. – Til 60 resp: Comp. vedbliver hvad han før har sagt, at han ikke ved hvilket hus det først er opkommet i, thi da han først så ud til gadesiden forekom det ham at begge huse var lige hårdt bespændt, og da han noget efter kom ud i gården så han luer ud af taget såvel på hans eget som på Christen Uhrmagers, hvor han ej heller kunne gøre nogen forskel på at den ene var stærkere angreben end den anden, og så tror han at luen slog ud af hans side af huset der hvor det var sammenbygget med gadehuset uagtet han ikke kan sige hvorvidt det har udbredt sig i dette hus, kan han dog erindre bestemt at det vestre ende anden gang var fri. – Fratrådt indtil videre (sideskifte til pag. 513b).

Atter fremstod **XXV**. Christen Dýres kone Kirsten Marie Nielsdatter, som forhen under no.25 har afgivet forklaring, og svarede til 55 resp: I det henseende aldeles overensstemmende med hendes mands forklaring, dog med den forandring at hun nævnte 2 par lagner samt nogle håndklæder, ligesom hun bemærkede, at hun ikke nøjagtig vidste om hvor meget der blev reddet af hendes klæder. – Til 56 resp: De bjergede ikke mere sølvtøj uden hendes mands ur og pibe, som hun så han havde reddet, derimod brændte der 3 spiseskeer, 6 teskeer, 1 sukkerklemme og 1 hovedvandsæg, som var i skabet der blev liggende på bordet og brændte, dog har de fundet nogle suringer der af i gruset. – Til 57 resp: Hun har ikke sagt andet end hvad virkelig var tilfældet, at han ikke havde bjerget mere af hendes klæder end det hun havde på og hendes camisol, samt at hun af børnenes klæder ikke havde redet mere end et lag klæde af hendes drengs som lå i chatollet og de 2 par lagner som var i samme vidste hun ikke at lå der, inden hun fandt dem, thi deres øvrige linned som ellers plejede at ligge i chatollet var nylig vasket og endnu ej rullet, hvorfor det lå i en dragkiste og på bordet i det andet rum, hvor det da brændte, derfor

havde hun bedet godtgørende folk om hjælp, og blandt andet af Jens Mariagers kone fået, som hun godvillig tilbød hende et par lagner, et lag klæder, samt nogle stykker børnetøj, hendes mand var selv kommet til hende på gaden, og havde sagt at han havde hørt at de var kommen så nøgen ud af deres hus, samme dag at det var brændt, hvorfor han selv anmodede hende at følge med ned ind i deres rebslager hus, da de havde endda fået noget redet.

Til 58 resp: Hun ved ikke at der var mere der kunne veje, uden noget garntøj der var i en af de brændte skuffer under klappen. – Til 59 resp: Hun så aldeles ingen ild men blot røg, og var ikke til gårdsiden, thi hun skyndte sig bort med børnene, så snart hun kunne. – Til 60 resp: Hun har aldrig sagt og kan ikke sige hvilket hus det var opkommet i, thi da hun kom ud på gaden var det så bespændt med røg, at hun ikke kunne se. – Hen vedblev for øvrigt at forsikre, at hun ikke vidste hvorledes ilden var kommet. – Fratrådt til videre.

Igen **XXX**. Laust Nielsen Glarmester som efter formaning til sandheds udsigende svarede til 61 resp: Han gik ud af gadedøren men her kunne han intet se for røgen, hvorfor han løb ud til indkørslen ved urmagerens gavlende, hvor han så luer slog ud af. – Til 62 resp: Da han havde været i porten løb han tilbage og ville have været ind i sit værelse, men da han kom på bagstien kom han i tanker om at han ville se om hans søsters børn var kommet ud, da han havde hørt skrig der inde, men idet han løb ud faldt han over nogle tagsten og taget begyndte at skride ned, derover kom han ej heller derind, men løb nu tilbage igennem Christen Uhrmagers port om i gården. – Til 63 resp: Det forekommer ham at han så såvel Christen Uhrmager som kone ude i haven. – Til 64 resp: Det erindrer han nu ikke, det kan være muligt, at han kan have spurgt hende om de ikke vidste hvor ilden var kommet fra, men til visse erindrer han det ikke. – Til 65 resp: Han erindrer ikke hvad hun svarede ham og da retten nærmere spurgte om han ikke erindrer at hun sagde om han ikke kunne se hvor ilden var stærkest eller var det opkommen, men han svarede dertil: Nej, sådant kunne han ikke erindre. – Til 59 resp: Derom erindrer han intet, da han første gang gik om i Christen Uhrmagers port kom han ikke så langt ind at han kunne se om i gården, og da han anden gang kom om i gården var der en stærk hede, så han formoder at taget måtte have været nedskredet dog lagde han ikke så nøje mærke dertil at han kan huske det til visse, dog forekommer det ham, at han ikke så nogen

brand i hans svoger Christen Dÿres sidehus straks da han kom derom, inden han forlod stedet så han (sideskifte til pag. 514a) rigtig nok ilden et stykke hen i dette sidehus, ligesom han også så spærrerne faldt såvel i Christen Dÿres som i Chr. Uhrmager gadehuse, men kunne ikke blive der længere thi han havde tabt tøflerne af fødderne og gik på hosesokkerne, han gik derfor om til Niels Mikkelsens og lånte et par sko, og forføjede sig derfra til sprøjten som var på Hospitals Gaden. – Til 60 resp: Han ved ikke hvilket af husene det først var opkommen i, thi gadehusene var bespændt så godt som på en gang. – Til 66 resp: Nej, og vider med de daglige klæder som han stod i, thi han fik ikke engang en hat på hovedet fordi han ikke kunne komme ind i sit værelse igen, da han først var gået ud for at se efter røgen. – Til 42 resp: Nej han ved ikke videre, han hørte rigtig nok medens han stod i hans værelse førend han blev røgen var, at det knækkede i kornet som lå på loftet, og han troede det var høns der var kommet derind. – Dimitteret.

Dernæst **XXXI**. Hans Jørgen Pedersen, som svarede til 67 resp: Han var hjemme i hans stue hos Ole Christensen da Karen Greens som havde været ude på gaden kom ind og råbte at det var galt fat med ild, han løb derpå ud, og kom ned til Peder Bergs hjørne hus hvor han stod og så op på husene og så da så vidt han kan skønne at luer slog ud af Christen Dÿres hus noget fra hans køkken skorsten. – Til 42 resp: Nej han ved ikke noget videre, thi han blev så forvildet, at han næsten ikke vidste selv hvad han gjorde, men da han så luer, gik han straks ned til sprøjten.. – Dimitteret.

Derefter **XXXII**. Rebslager Jens Mariager som svarede til 67 resp: Han gik på sin reberbane da hans kone kom og advarede ham at, der var røg i Nørre Gaden, han løb da straks ned med sin spand, tog støvlerne på og løb op til ilden, da han kom imellem Lassens og Apotekerens så han luer slog ud af Christen Dÿres hus, omtrent midt på taget, men hvorvidt den var eller hvorfra den var kommen kan han ikke sige, thi det var så stærkt med røg i gaden at man slet ikke kunne se hvad der var norden for, Christen Dÿres kone stod den gang på gaden og råbte om et barn som hun troede var blevet i huset, hvorfor comp. løb ind i nabo Christian Toerbøls hus fordi han troede at kunne komme bag om, der var den gang ingen ild i dette hus, men røgen slog så stærkt ned, at de ikke kunne komme igennem, de reddede endnu et skab der ud fra, og så ilden tage fat i gavlen. – Til 42 resp: Han ved ej

videre; men på given anledning forklarede han at Christen Dýres kone var kommen ind i haven til hans kone, og havde klaget over at hun ikke havde reddet noget linned eller andet, og da de næsten havde fået alt deres reddet sagde han til sin kone at hun måtte give hende et par lagner, som hun også gjorde tilligemed noget mere. – Hvor meget for øvrigt Christen Dýre har reddet ved han ikke. – Dimitteret.

Igen **XXXIII**. Rebslagersvend Carl Frederik Hasselbalk født i Flensborg, som svarede til 51 resp: Han kom med hans mester fra dennes hus, da der var blevet gjort alarm om at der var en så stærk røg i Nørre Gaden, da de kom omtrent ved apotekerens hus så de luer slog ud til gaden af Christen Dýres tag, men bagved var der så stærk en røg og damp at de ikke kunne se længere nordpå; de gik ind i det på denne side liggende hus nærmest ind til ilden og bjergede noget, men denne blev også bestemt bespændt. – Til 42 resp: Nej han ved ej videre. – Dimitteret.

Igen **XXXIV**. Skomager Peder Møller som svarede til 68 resp: Kun et øjeblik, thi han mærkede det røg ind i hans eget hus straks efter at han var kommet ind. – Til 69 resp: Han gik ind over haven bag ind og ind af sin bagdør. – Til 70 resp: Ja han kunne se helt ud i hjørnet hvor Christen Dýres køkkendør er, men mærkede aldeles ikke hverken røg eller ild, han så endog (sideskifte til pag. 514b) en af Christen Dýres børn og en af Wesses gik og sprøjte porten imellem Christen Uhrmager og comp. huse. – Til 71 resp: Så snart han var kommet begyndte hans kone at tale med ham om, at han skulle have noget at spise, men han begyndte straks at klager over at det gjorde ondt i øjnene af røg, han gik derfor til køkkenet for at se om der ikke var åbent, da det så gerne ville ryge, men da han ikke der mærkede nogen røg, gik han atter ud i gården, og så ind i Christen Dýres gård såvel som omkring på sine egne huse, men kunne intet blive var, ej heller så han noget på gårdsiden i Christen Uhrmagers hus, men han kom ikke så langt ud at han kunne se ind i porten til Christen Uhrmagers gård, han gik derpå ind igen og da han endnu mærkede røgen stærkere ville han gå ind til hans lejefolk, for at se om det kom derfra, men idet han kom ud på forstuen så han røgen drive forbi gadedøren, han kom derfor ikke ind til lejefolkene, men sprang ud midt på gaden, og i det han ser knog op så han luer slog ud af Christen Uhrmagers gadehus ind mod hans eget hus som straks blev bespændt, ligesom det forekom ham at enten spær eller lægter næst ind til Chr. Uhrmagers skorsten på

den side som vender ind til comps. hus, sank i det samme; endskønt der var en stærk røg ud igennem porten kunne han dog skimte Christen Dýres hus, og synke ned og ser så ilden løbe fra Christen Uhrmagers derover, ligesom han også så at Christen Dýre på samme tid som han selv sprang ud af døren ud på gaden, kig op på husene og løb atter ind.

Til 72 resp: Da han havde set det omforklarede råbte han så stærkt som han kunne at der var ild i Chr. Uhrmagers hus for at få folk samlet, og hans kone kom bag efter her ud på gaden, og da hun så ilden var så stærk kom hun i tanker om et plejebarn som de havde inde i deres stue, hans kone gik derfor tilbage, og han stødte vinduerne ud for at modtage hvad hun kunne række ud til ham, han fik barnet ud til sig, men da hans kone atter gik ind for at rede noget tøj, gik barnet bag efter, han løb derfor atter ind, og da ilden begyndte at falde igennem loftet som var gammelt og dårligt, greb han dem begge og slæbte dem ud på gaden, og siden kom han ikke mere ind i hans hus. – Til 42 resp: Nej han ved ej videre. – Dimitteret.

Atter **XXXV**. Karen Greens som forklarede, at hun kom fra byfogedens hus i Nørregaden og ville gå hjem, og da hun kom ned i gaden blev hun var at røgen slog ud, og så vidt hun kunne se i den angst hun kom i var det ud af Christen Dýres gadehus omtrent i skellet imellem hans eget rum, og hans leje stue, hun råbte ind i Conrads hus og der hvor hun selv boede, hvorpå hun gav sig til at bjerge ud af hendes bohavn. – Til 42 resp: Nej. – Dimitteret.

Dernæst **XXXVI**. Jomfru Helene Haunstrup som efter at være formanet til sandheds udsigende, svarede til 67 resp: Hun stod i deres værelse som var i den søndre værelse af Christen Westes hus omtrent lige over for Chr. Dýres og da hun fik luer at se slog den ud lige over Christen Dýres gadedør eller lidt norden for, men gaden var allerede så fuld af røg at det var ganske mørkt, hun så den gang Chr. Dýres kone løbe med et barn på armen på gaden og for resten så hun ikke noget dertil, thi så snart hun så luerne gik hun tilbage bort ud ad gadedøren. – Til 42 resp: Nej. – Dimitteret.

Dernæst **XXXVII**. Peder Møller Skomagers kone Marianne Christensdatter, som svarede til 68 resp: Han kom et øjeblik før det brændte, thi da han straks efter at han var kommet ind (og) bad ham at spise begyndte han straks at klage over at røgen gjorde (sideskifte til pag. 515a) ham ondt i øjnene så han gik da ud i køkkenet og i gården

men kom ind igen uden at have mærket hvor det kom fra, hun bød ham da atter mad, men han svarede hende, at han kunne ikke spise så længe denne røg varede, da han derpå ville gå ind og se til deres lejefolk var det at han mærkede røgen på gaden, og sprang derpå ud på gaden, og råbte straks brand, da han havde set op, comp. sprang bag efter ham ud på gaden, hvor hun da så ilden slog ud af Chr. Uhrmagers gavlende ind mod deres hus, hvorved hun da blev så forvirret at hun slet ikke så vider til ilden ej heller så til hvor der var videre brand; hun gik derpå ind og hentede sit plejebarn ud og da hun havde fået det noget ud på gaden, gik hun tilbage vende dragkiste op og tog nogle af hendes bedste klæder i hendes forklæde, imidlertid var barnet løbet ind bag efter hende, og nu kom hendes mand til, greb dem begge to og trak dem ud på gaden, siden kom hun ikke ind, men gik bort med barnet. – Til 69 resp: Han kom bag ind over hammeren og ind af sin bagdør. – Til 42 resp: Nej. – Dimitteret.

Atter fremstod **XXXVIII**. Kobbersmed Niels Peder Lindholm som svarede til 67 resp: Han stod i sit værksted og arbejdede da der blev råbt at der var brand, han sprang nu ud i gade døren, og så da en meget stærk røg men ingen flammer, denne røg slog ud af Chr. Uhrmagers gavlende som var tækket med strå eller lyng uden at han observerede nogen røg på forsiderne af taget, han sprang straks hen for at få et par støvler på og da han kom ud igen så han både Christen Uhrmagers og Christen Dýres huse stod i lys lue. – Til 42 resp: Nej. – Dimitteret.

Dernæst **XXXIX**. Sidstnævntes kone Kirsten Sørensdatter som svarede til 67 resp: Da der blev råbt at der var ild i gaden sprang hun ud i gade døren, og så da en meget stærk røg ud af Chr. Uhrmagers gavlende, hun gav sig ikke tid til at se vider efter, men hun ved ikke at have set anden røg end denne, og lue så hun ikke, hun løb nu straks ind i huset, og reddede bort af deres tøj så længe hun kunne. – Til 42 resp: Nej. – Dimitteret.

Dernæst **XXXX**. Feldbereder Laust Godtfredsen som svarede til 67 resp: Da der blev råbt at der var ild i Nørre Gaden løb han noget ned i Hospitalsgaden hvor han boede og så ild og røg komme i vejret, hvor det var kunne han ikke se, dog kommer det ham for, at det var af de huse som står til gaden og ikke af baghusene. – Til 74 resp: Nej han har ikke mærket noget dertil, han hørte nok snakken i byen om, at Peter Ramussen port skulle have kørt noget tøj for Christen Dýres ned til Falkes; men om det var natten før eller efter branden vidste folk

ingen rede til, ligesom det i det hele var byrygter. – Til 42 resp: Nej. – Dimitteret.

Endelig **XXXXI**. Christen Uhrmagers søn Hans Christensen som svarede til 75 resp: Han lå hjemme hos hans forældre, i stuen inden for det kammer hvor hans forældre lå. – Til 76 resp: Han var kommet hjem om aftenen mellem kl. 8 og 9, og gik derpå til sengs. – Til 77 resp: Han gik ud mellem 5 og 6, og hans forældre var endnu ikke opstået den gang. – Til 78 resp: Han var ikke ved skorstenen, hverken om aftenen eller om morgenen, om aftenen havde han spist grød og fisk med hans forældre da de var kommet af klynemosen. men om morgenen var de som meldt ikke opstanden da han gik bort. – Til 67 resp: Han var hos hans mester hattemager Niels Jensen da der blev råbt brand, han sprang ud i døren som er omtrent lige for den søndre ende af Nørre Gaden og så han da røg og kvalm slog ud af Christen Dýres hus, uden at han dog kunne se hans faders hus (sideskifte til pag. 515b) eller hvorvidt ilden var for roy(?), han løb nu bag om, og kom om i hans faders, og da han kom der, stod såvel det hele tag af hans faders som af Christen Dýres hus i lys lue, og taget faldt straks ned, så vidt han kan erindre faldt Chr. Dýres forhus før end hans side huse men hvilken af forhusene enten Chr. Dýres eller hans faders der faldt først ved han ikke. – Til 48 resp: Det har han ikke udsprede, ej heller har han hørt noget dertil. – Til 49 resp: Det ved han ikke. – Til 50 resp: Fordi det stod i avisen, og den dag ingen med sikkerhed kunne sige enten det kom op i hans faders eller Christen Dýres hus. – Til 51 resp: Nej, thi han har ikke været på loftet i 3 á 4 år. – Til 52 resp: Nej det havde han ikke set efter, og den øverste ende faldt under branden. – Til 42 resp: Nej. – Dimitteret.

Derefter fremstod de under **XXIV** og **XXV** fratrådte Kresten Dýres og hans kone, og forklarede at i anledning af hvad der var anført, om det bjergede at de havde glemt 4 skjorter og 1 sabel som også lå i chatollet; med vider forklarede konen på given anledning at hun ikke er i stand til at erindre hvor det var rebslager Mariager tilbød hende de lagner m.m., som hans kone gav hende, det kommer hende for at det var på gaden, men det kan gerne være mens at det var i Lone Lundagers toft eller have hvor hun også var. – De blev derfor dimitteret, og forhøret for i dag hævet.

Rosenørn – Testes E. Sandbeck – Jes Rabeck (sideskifte til pag.516a)

Den 31'te juli 1821 blev af byfoged justitsråd Rosenørn, tillige på skriverens vegne med tiltagne meddomsmænd Christen Christiansen, Christen Mortensen, Jes Rahbeck og Peder Pugaard, sat en ekstra ret hvor da blev foretaget sagen anlagt af Justitsen, kontra Morten Jonassen af Varde; arrestanten var løs og ledig for retten tilstede. - Dommeren bemærkede foreløbig at årsagen på hvorfor denne sag har været optaget til doms i over 8'te dage, har været mængden af forretninger og adskillige regler som dommeren (sideskifte til pag. 516b) i afvigte uge har været nødsaget at gøre. Ligeledes bemærkedes foreløbig at da den tiltalte formues tilstand ifølge den fremlagte fogedforretning er så overmåde ringe, så har dommeren troet at kunne forlige om at indkalde samtlige brandlidte til at bevise eller bedyre hvad tab de måtte have lidt på uforsikrede ting da sådant ville have vidtløftig gjort sagen overmåde meget, uden at disse folk deraf kunne have haft nogen nytte, hvorfor dommeren havde anset det tilstrækkeligt hermed at bestemme deres lovlige ret i så henseende ligeså og at sådant ville ske i den endelige dom.

Endelig fremlagde dommeren en attest fra distrikts kirurg Monrad angående Morten Jonassens knæ, hvilken attest lyder således jævnfør fol. 522. Derefter blev af dommeren og meddomsmænd afsagt sålydende **dom** fol. 522. – Arrestanten blev atter til sikker bevogtning hensat, og ekstra retten hævet.

Rosenørn – Christen Christiansen – Chr. Mortensen
– Jes Rabeck - Peder Pugaard.

År 1821, den 1. august, blev af byfoged justitsråd Rosenørn tillige på skriverens vegne med testes Erick Sandbek og Christian Mortensen sat en ekstra ret, hvor da blev foretaget sagen anlagt af Justitsen, kontra herrene Conrad Nielsen med flere. Prokurator Sørensen mødte, og tilkendegav ærbødigst, at andre presserende forretninger havde gjort ham det umuligt atter, i sidste 8 dage at gennemgå de i denne sag procederede vidtløftige dokumenter, samt at give mere til svar i sagen, desårsag Sørensen udbad sig et nyt passende henstand. Defensor var mødt og reserverede det tiltalte ret. – Retten bevilligede en henstand af 8 dage, og sagen fortsættes igen næste onsdag den 8'de dennes. – Ekstra retten hævet.

Rosenørn.

(sideskifte til pag. 517a) Qvæstioner til Christen Dýhre:

1. Har han eller hans hus folk ikke haft noget arbejde for med ildstedet enten dagen før, natten før, eller her om morgenen før branden skete ?
2. Har han ikke mærket til, at hans nabo Christen Uhrmager i samme tid har haft noget sligt arbejde for ?
3. Trøster han sig til ved ed at bekræfte når påfordres, at han ikke ved anledningen til denne brand, eller ved nogen omstændighed som kunne lede til oplysning samme til Peder Møller Skomager: No 2 og 3, med tilføjende til 2 spørgsmål, at den gælder såvel Christen Dýhre som Christen Uhrmager.
4. Hvorfor løb han ikke selv gaden igennem og bandede Christen Uhrmager, i stedet for at sige at redde eller slukke. – Til hans kone 2 og 3. – Til Peder Lauridsen Skomager No 2 og 3. – Ligeså til Jon Sørensens kone Ingeborg Hansdatter No 2 og 3. – Til Laust Glarmester No 2 og 3. – Til Slagter Schmidt No 2 og 3.
5. Hvor blev træskoen af og hvorledes så den ud ?
6. Mærkede han ikke om Morten Jonassen blev noget forundret eller betaget af skete, da træskoen fandtes, - og endelig 3 til Tøste Hansen og Jacobsens pige Kirsten Hansdatter.
7. Så han ikke at Morten Jonassens kone blev syg og båret igennem gården, ud i haven; - og 3'die: Til Morten Jonassen 5 og 6 m.v.
8. Hvorfor blev han ikke på sin post at slukke på loftet, da Schmidt havde set ham der ?
9. Havde han ikke været på loftet for Schmidts kone ?
10. Hvorledes var hans loftstige blevet borte ? – Til Morten Jonassens kone 5, 6, 9 og 10 m.v.

Varde, den 21. juni 1821.

Fremlagt og til indlemmelse modtaget inden Varde Byting & Ekstra Ret den 21 Juni 1821.

Rosenørn. Øllgaard.

Qvæstioner, den 22. juni 1821 – til Jens Bruun:

11. Kom han ikke til huse før Peder Toersen den aften eller dagen efter branden ?
12. Mærkede han ikke til hvem der var i Jens Lankens hus den dag ?

13. Så han om nogen var gået ind i Lankens tørvehus ? (sideskifte til pag. 517b).
14. Mærkede han ikke til hvorledes ilden er kommet derind ? Og endelig 3'die: Til hans kone de samme. – Til Johanne Marie Mortensdatter ?
15. Opholdt hun sig ikke i huset hos hendes forældre ? Når kom hendes fader hjem fra marken ?
16. Han gik så først op på loftet ?
17. Var hun ikke oppe på loftet ?
18. Hvorfor var han oppe på loftet før end Slagter Smiths kone ?
19. Hvorfor begyndte I at flytte førend nogen af de andre i gaden ?
20. Hvem var det der talte med hende og hendes søster på gaden eller marken, og hørte at en af dem sagde nu kunne de se præstens hus vakle ?
21. Hvad løb hendes moder ud over gaden for og kig stedse op efter taget på den tid da alle folk troede at ilden var standset, og tæt før det brød ud i deres hus ?
22. Savnede hun ingen af hendes træsko ?
23. Hvorfor løb hendes fader bort fra loftet, hvor han var sat til at passe på ilden ?
24. Hvorfor vil hendes moder bilde folk ind at hun var syg ?
25. Så hun noget til da røgen første gang kom ud af deres tag ?
26. Hvorledes kom loftsstigen bort førend Schmidt kom til ?
27. Når kom hendes broder til ?
Karen Mortensdatter: 16,17,18,21,23,24,25,26,27 og
28. Mærkede hun ikke nogen fremmed som bjergede ned (af) hendes forældres ?
29. Var der anden opgang eller åbning på loftet ved stigen end fra loen ?
Morten Jonassen: 16,18,21,23,28, 29 og
30. Kan han opgive nogen rimelig måde at denne træsko med ild var kommet eller kunne være kommet op på loftet udenfor eller ved nogen anden end husets folk ? – Hans kone 28,29, 30.
Varde d. 22. juni 1821. – Rosenørn.
Fremlagt til indlemmelse modtaget under Varde Byfogeds Ekstra Ret, den 22. juni 1821. – Rosenørn. – Øllgaard.

Qvæstioner til Morten Jonassens kone Maren Hansdatter:

1. Ved hun virkelig ikke noget af at hendes mand har gjort den gerning at påsætte ild på sit hus ?
2. Mærkede eller så hun ikke at han gik op på loftet med ild i en træsko eller at han tog ilden ?
3. Var der intet som kunne give hende formodning eller mistanke om hans skyldighed ?
4. Betroede han det ikke til hende enten før eller under arresten ?

Morten Jonassen:

5. Vedbliver han sin tilståelse ?
6. Er hans kone og alle hans børn virkelig uskyldige ?
7. Hvorfor tilstod han ikke sin gerning for hans kone ?
8. Har han ikke påsat ilden på det hus hvor Peder Foersum og Jens Lanken boede på Lille Kirkegaard ?
9. Har han virkelig aldrig tænkt på sin gerning før den skete, og ikke talt med nogen derom ?
10. Hvor gammel er han, hvor er han født, konfirmeret, gift m.m. ?
11. Har han aldrig været tiltalt, dømt eller opgivet for nogen forbrydelse eller har han begået nogen ?
12. Hvorledes kunne han komme til at få ild i træskoen, og sætte den op uden at nogen så det ?
13. Var det førend hans datter hjalp ham dejtruget ud, at han gjorde det ?
14. Hvorledes kunne han samme dag det brændte være så frejtig at ytre til de der talte om det mistænkelige ved den fundne træsko, at det var skammeligt at ytre sådan mistanke, om så og til hans kone, fortælle det at onde mennesker havde sat ild på deres hus, som Schmidt og han havde fundet ?

Varde den 24. juni 1821 – Thorsen.

Fremlagt til indlemmelse ved P.forhøret den 24. juni 1821.

Rosenørn.

(sideskifte til pag. 518a)

Qvæstioner den 28. juni 1821 til Marthe Nielsdatter:

15. Viste hun noget om, at Morten Jonassen havde sat ild på sit hus ?
16. Var det ikke også ham, der satte ild på hendes mands og Lankens hus ?
17. Hvorfor nægter hun at have udladt sig med den ytring som Jens Dyreborgs kone Kierstine Dorothea Mathiasdatter

forklarede at hun havde ytret i flere menneskers overværelse nemlig at hun ikke var i stand til eller og, at hun bad Gud bevare sig for at tænde ild på sit hus selv ?

18. Hvorfor søgte hun at gøre Lankens folk såmeget mistænkte ved sine ytringer på den tid det blev opdaget at huset var i fare, og siden for forhøret intet, eller rettere ganske modsat forklarede ?

Lankens kone Anna M. Jensdatter: 15, 16 og

19. Hørte hun ikke, og da når at Marthe Nielsdatter Peder Foersums kone ytrede skræk og afsky for selv at tænde ild i sit hus, og hvem var tilstede da denne ytring skete ?

20. Ved hun virkelig aldeles intet om det passerede ved ildens påsættelse i hendes tørvehus ?

21. Er hun vis på at ingen af børnene har løbet uforsigtigende med ild ?

21. Hvor var børnene den dag efter branden, da denne påsætning skete, og blev opsagt – til hendes søn Christen Lanken: 15,16, 19,20,21 og 22.

Varde den 28. juni 1821.

Rosenørn.

Mandagen den 2. juli 1821 blev retten sat af dommeren tillige på skriverens vegne med stokkemænd Erik Sandbæk, Chr. Slagter, Jens Rabek og Christen Christiansen alle af Varde.

Derefter blev foretaget Ekstra Retssagen anlagt af justitsen kontra Herman C. Nielsen, Knud Christensen, Christian Peter Jørgensen af Varde med flere.

Defensor prokurator Guldager mødte og fremlagde hans PM. af dags dato og tilbageleverede de ham udlånte dokumenter.

Retten modtog indlægget til indlemmelse og lyder samme således folie. Aktor var mødt og vedblev hans forhen vedlagte påstand, samt begrundte hvad hvad defensor i dag har anmærket og indlod atter sagen.

Sagen blev til doms optagen. – Retten Hævet.

Rosenørn.

I anledning af deres velbårenheds behagelige skrivelse af 29. juni og ved herfor at tilbagesende de dermed fulgte i anledning af

branden i Varde den 16. og 24. forrige måned optagne forhør, meldes herved, at skomager Morten Jonassen vil for at have sat ild på sit sted, være på justitsens vegne at tiltale hvorfor jeg tjenstligen formoder deres velbårenhed om i denne henseende at foranstalte det fornødne (sideskift til pag. 518b) overensstemmende med Forordningen af 3. december 1819. – Som Aktor i sagen beskikkes prokurator Sørensen og som defensor prokurator Guldager. – Ribe den 2. juli 1821.

Castenschiold.

Til Hr. Justitsråd v. Rosenørn. – Fremlagt og til indlemmelse modtaget inden Varde Bytings Extra Ret den 7. juli 1821.

Rosenørn.

Carl Gustav Rosenørn, kongelig mayestæts ect. gør vitterlig, at den mig er tilfredskomet stiftamtmandens orde om actions anlæg imod skomager Morten Jonassen her af byen, fordi han torsdagen den den 14 f.m. har ansat ild på sit hus, beliggende i denne bys Grydergade og derved været årsag i at samme beliggende flere steder aldeles afbrændte, så indstævnes bemeldte Morten Jonassen herved med aftens varsel, at møde for mig i en extra ret som holdes på Varde Raadstue lørdagen den 7. dennes, eftermiddag klokken 2 slet for der og da, dels selv på given anledning at afgive nærmere forklaring, vidner stevnte og ustevnte at afhøre. Dokumenter her i rettelagte, procedure at erfare og efter sagens lovlige behandling efter sagens befindende beskaffenhed dom at lide til strafs lidelse. Skades erstatning med videre, overensstemmende med loven og Anordningerne.

Til under denne sag at afgive nærmere forklaring, og efter omstændigheden samme at beedage, indstævnes herved under faldsmålsstraf at møde samme tid og sted: 1. Hr. købmand Teubner Hansen, 2. rebslager Thoer Thoersen, 3. Niels Michelsen tømmermester, 4. slagter Schmidt, 5. fattiggasserer Sønderbye, 6. murmester Iver Sand, 7. Conrad Stau, 8. snedker Søren Rygaard, alle her at afgive vidnedsbyrd om hvorledes ilden har været standset og igen udbredt sig, med videre til sagens oplysning; samt endvidere 9. Morten Jonassens kone Maren Hansdatter, 10.

hans søn Hans Mortensen, 11. Hans søn Jonas Mortensen, og 12. hans datter Kirsten Mortensdatter.

Denne stevning forkyndes med aftens varsel, og loudag kan ei ventes som afskaffet ved forordning af 3. juni 1796. – Denne stevning anmeldes tillige for den befalede actor Jens Sørensen og for defensor, prokurator Guldager. - Til Bekræftelse under min hånd og segl.

Rosenørn (L.S.)

Loulig forkyndt Sørensen lige som for Guldager.

År 1821, den 6. juni er denne bevis lovlige forkyndet for alle foranførte, dette bevidnes af os som beskikkede varselsmænd med vore hænder og signeter – under vores forhen aflagte ed. Varde ut supra. Erik Sandbek(L.S.), Christen Christiansen(L.S.).

Fremlagt til indlemmelse d. 7.juli 1821: Rosenørn. – Øllgaard.

Qvæssionen til bilag ved tingsvidnesag den 7. juli 1821: - A. Til alle af brandkorpset eller de som derved under branden fungerede:

1. Kan comp. nøjagtig opgive hvor ilden var standset førend den igen af Morten Jonassens hus blev på ny antændt.
2. Derefter listen gæes igennem på alle de steder der er afbrændt. Kan comp. ved et hvert nr. opgive om samme var indbrændt som følge af den i Nørre Gade først opkomne ild eller om de først blev antændt ved den fra Morten Jonassens hus udbredte. Slagter Schmidt alene:
3. Vedbliver fra sin førhen afgivne forklaringer uden forandring.
4. Ved comp. noget videre til oplysning i denne sag ? Christen Tøstesen i Alslef:
5. Hørte comp. 2 fruentimmer tale om ild i en træsko da ilden opstod i Morten Jonassens hus ?
6. Hvilke var deres yttring derom ? (sideskifte til pag. 519a)
7. Kendte comp. disse fruentimmer, eller kan han kende dem igen når han ser dem ?
8. Er det nogen af de her tilstedeværende af Morten Jonassens familie ?
9. Hvad tid blev denne samtale holdt, var det da røgen første gang stod op af Morten Jonassens hus, eller var det efter at

huset stod i lue, og var der ingen som comp. kan erindre som hørte det samme ?

10. Så comp. noget til at Slagter Schmidt gik op for at slukke i Morten Jonassens hus den første gang, eller så ham komme ned ?

Morten Jonassens søn Hans Mortensen:

11. Hvor opholdt han sig da branden begyndte ?
 12. Hvor kom til sine forældres hus og var han på hans faders loft
 13. Hvor tit var han oppe på loftet og hvad så han der ?
 14. Mærkede han noget til at hans moder var syg ?
 15. Hvorfor flyttede han loftsstigen bort, så at det næste havde blevet forhindret at Schmidt kom der op og hvor var denne stige ?
 16. Hvem sagde ham, at ilden var kommet af en træsko ?
 17. Var det hans fader eller hans moder der første talte derom ?
 18. I hvad hensigt skred det ?
 19. Hvorledes bemærkede han først, at der var ild i hans faders hus ?
 20. Så han det både første og anden gang ?
 21. Ved han virkelig ei videre til oplysning i denne sag, at forklare og derfor han sig til om forlanges denne sin forklaring at bedage ?
 De øvrige af Morten Jonassens børn:
 22. Vidste de virkelig ikke noget til deres faders forehavende ?
 23. Har han aldrig førhen yttret noget om at det kunne være ønskeligt for dem om deres sted brændte ?
 24. Vedbliver de deres førhen afgivne forklaring i et og alt og trøster de sig til om forlanges, samme at beedige ?
 Til hans kone de samme. -

Varde, den 7.juli 1821.

Rosenørn.

Til Johan Furchsnicht og David Jochum Drage:

25. Så han noget til ildens opkomst i Morten Jonassens hus, og hvad da ?
 26. Erfar han noget om at de var påsat når og af hvem ?
 27. Kom han op på en stige udvendig at slukke da der første gang sås røg ud af huset ?

28. Hvem brugte samme stige og hvorfra kom den ?
 29. Såe han noget til det første udbrud ?
 30. Ved han videre til oplysning herom at forklare ?

Varde, den 13.juli 1821.

Rosenørn.

Fremlagt 13.juli 1821. Rosenørn. Øllgaard.

Ærbødigst Prom.!

I sagen, anlagt af juristen, imod skomagermester Morten Jonassen i Varde for **morbrand**, lader jeg herved følge sagens akter og fremlægger til sammes vedhæftelse den under 28.juni d.a. over tiltaltes ejendele afholdte ..præstationsforretning; samt til indlemmelse

- a. Præsteattest om deliquentens alder, konfirmation, opdragelse og foregående vandel, dateret den 14. dennes.
- b. Attest af pantebogen om de tinglæste behæftelser på deliquentens gård, dateret 17. dennes. (sideskifte til pag. 519b)
- c. Fortegnelse over de steder den 14, f.m. i Varde afbrændte steder.
- d. Min aktionsorden af den 2. dennes. –

Nærværende sags gienstand afgives at ligeså frygtelig som fuldendt eksempel på menneskelig ondskab og den elendighed samme kan afstedkomme; den farligste af alle misgerninger, **mordbrand** er her udøvet.

Den farligste siger jeg, thi hvem kan væbne sig imod samme, hvem formår at forebygge dens ødelæggende følger i særdeleshed under sådanne omstændigheder som i nærværende tilfælde var tilstede.

Hvor glad ville jeg være om jeg kunne finde en ægte undskyldning for, dette hele menneskeslægten krænkende deliltum, thi hvo kan være ærlig for liv og gods ved tanken om, at et sådant subjekt har præsteret, der med overlæg udsatte sit eget hus og hjem tillige med næstens og venners liv og gods for tilintetgørelse i ildens fortærende flammer, da dette umiddelbar lader til den frygt, at andre kunne følge eksemplet, kan dette alene kun berolige, at vi haver loven som dicterer mordbrænderen sin fortjente løn, og at disses anvendelse vil statuere et ligeså frygteligt, som for den offentlige sikkerhed beroligende eksempel.

Efter at deliequenten dage hårdnakket havde nægtet gjerningen er det endelig ved hans egen bekendelse godtgjort at han den 14. juni

sidst, forsætlig satte id på sin gård no.15 i Varde Grydergade. – Hvorlænge delinqventen har pønset på denne afskyelige forbrydelse lader sig ikke bestemme, men at han iværksatte samme i det øjeblik da han så ildens ødelæggende virkning i Nørre Gade og lige overfor hans hus, - da han seer, at flere af hans venner og bekendte derved haver mistet alt.

Da han så, at ilden endelig ved fortjent anstrengelse blev standset ved Apoteket ligesover for hans sted, da han så at den overordentlige tørke, og blæst der bar lige på hans venner og naboers stråttækte huse, ja på næsten hele byen, ufejlbarlig ville have disses ødelæggelse til følge og sætte menige menneskers liv i fare, at han dertil ved fuldkommen overlæg foretog handlingen, og under det forhåndværende gyselige skuespil af brandens ødelæggende følger, satte ild i huset, og da dette ved de indtrængendes hjælp blev slukket og delinqventen (som da umistænkt), tillidsfuldt betroede opsynet over samme, atter, for det han vel benægter, men som dog er udenfor al tvivl, da den først anlagte ild var fuldkommen slukket og da han nede et falskt foregivende forlod loftet, satte ild på en så oprørende kendsgerninger på menneskelig immoralitet, at kriminal historie ikkun dertil vil kunne opvise få eksempler på delinqventens fortids vandel er intet at udsætte, og dog opstår han på en gang som den afskyeligste forbryder i samfundet.

Hvilket uantasteligt bevis for, at slangen også kan skjule sig bag blomsten, eller at menneskets hele væsen er forandrelighed underkastet, thi enten har delinqventen vidst at skjule en ondskabsfuld karakter under hyklerisk fromhed eller hans moralske bedrags følelse snarre er tabt. –

At delinqventen måtte være overbevist om, at den hans gård påsatte brand absolut ville gribe vider om sig, formentlig i de lige op til hans gård liggende steder lukte bygninger, antager jeg som afgjort, dels fordi han allerede havde set ildens virkning i Nørregade, dels fordi at han og enhver måtte kunne indse at redning af nabohusene efter vindens (sideskifte til pag. 520a) beskaffenhed og den overordentlige tørke der havde gjort stråttaget med mere brandbart, var umuligt; men antager s.v. dommen ikke sådant som umiddelbar følge af omstændighederne, da indstilles om delinqventen eller vidner ikke desangående bør høres. –

Tilligemed delinqventens egen gård, blev ved denne antændtog brændt (foruden det betydelige til dels assurandere løsøre som mange af de brandlidte mistede). Stederne no. 1-5 og fra no. 7-14, samt fra no. 16 til 26, og fra no. 53 til 69 inclusive.

Det derved forårsagede, på den producerede fortegnelse anførte tab, bør delinqventen altså erstatte brandkassen tilligemed det brændte assuranderede løsøre, ligesom og de brandlidte for så vidt disse mistede ei assuranderet løsøre, af delinqventen bør holdes skadesløs.

At intet menneske ved mordbranden tilsatte livet, er et held, men intet undskyldende motiv for mordbranden for hvem udåds følgerne var uomgængelige. – Ejheller formindsker det delinqventens brøde at han satte ild på sit eget, - og ei på andre huse siden det lå i en samlet by, som derved øjensynlig udsattes for ødelæggelse og skader, som behæftet, desuden må tilhørte panthavere ved delinqventens hans angivne elendige grund til handlingen – en ussel vinding – forøger ikkun hans brøde, i særdeleshed da hans penge omstændigheder ikke var så trykkende, han kunne et indbringende håndværk, hans børn til dels var opdragne og kan ernære sig, delinqventen selv er en aldrende mand, og var forsørgelsescone desuden ingen lade lide nød. –

Min ærbødige påstand bliver således:

At delinqventen Morten Jonassen ved dom tilpligtes, overensstemmende med lovens 6-19-1 og Forordningen af 1817.

a. At miste sin hals og brændes.

b. At udrede skadeserstatning til brandkassen og de brandlidte, hvis det i så henseende reserveres, samt til brandkassen og disse at bøde 40 lod sølv, og 40 lod sølv til kongens kasse, ligesom og at have sin boslod til kongen forbrudt.

c. At betale alle af aktionen og dommen ekskurtion lovlig flydende omkostninger, hvoriblandt til mig passerede sallair. – Vider al lovlig reservation indlagt sagen. - Varde, den 19. juli 1821.

Ærbødigst C. Sørensen, befalet Actor.

S.T. Varde Kjøbstads Extraret. - Fremlagt til indlæg; 20. juli 1821.

Rosenørn. Øllgaard.

A: På deres velbårenheds ærede Anordning af 5'te hujus angående Morten Jonassen; a.alder, b.konfirmation og opdragelse og c. levnedsvandel, skulle jeg ei undlade at melde:

til a: År 1766 den 18.decbr. fødte borger og skomager Jonas Pedersens hustru i Varde Ane Marie Nicolaisdatter en søn til verden, som ved kirkedåb den 21'de ejus. i Varde Kirke blev kaldet Morten. – Til b: År 1784 Dom. zansemedag blev Morten Jonassen konfirmeret i sin dåbspagt i Varde Sct. Jacobi Kirke; om hans opdragelse er mig intet attest bekendt da han allerede ved mit embeds tiltrædelse her for omtrent 6 år siden var aldrende mand, og hans forældre for længst bortdøde. – Til c: Angående Morten Jonassens levnets vandel her i menigheden, da er han så vel mig i mine 6 embedsår her, som de ældste og troværdigste mænd i menigheden og omegn bekendt som en stille stræbsom, ædruelig, tarvelig og retskaffen mand i hvis levnets vandel stedse viste sig en med afkrømtet gudsfrygt forment eksemplarisk levnets vandel, som borger, ægtefælle og fader for en talrig, igennem mangeårig tvangs kone af ham opdragne børneflok. – Ved de gudstjenstlige forsamlinger i Guds Hus savnedes han næsten aldrig, og af kirkens gods betjente han sig med andagt og orden. – Hvilket alt herved under min hånd sandfærdigen bevidnes.

Varde den 14. juli 1821 – Brøndsted.

S.T. Hr. Justitsråd Rosenørn i Varde. - Fremlagt til indlemmelse 20'de Juli 1821 – Rosenørn – Øllgaard. (sideskifte til pag. 520b)

B: På skomager Morten Jonassen i Varde hans gård, forsikrings no. 100, grundtakst nr.45 hæfter følgende tinglæst gæld:

- a/ efter obligation dateret 20.juni 1820 til Kirsten og Maren Christensdatter i Qvong på 1'ste prioritet for 400 rigsdaler sølv.
- b/ efter do. 24.juni 1820 til farver Warthoe i Varde på 2.prioritet til 45 rigsdaler sølv.
- c/ efter do. 4.juni til do. på 3.prioritet til 35 rigsdaler sølv.

Dette overensstemmende med Varde Kiøbstads Pantebog, attesteres
Varde, den 17.juli 1820 – Øllgaard.

Fremlagt til indlemmelse – 20.juli – Rosenørn – Øllgaard.

C: Fortegnelse over de afbrændte steder den 14'de juni 1821 i Varde:

Fam. nr.	Skadeslidtes navn	Forsikrings- sum i Rdl.	Restbeløb i Rdl.	Brandhjælp i Rdl.
Vestergade				
1.	Opsynsmand Gassum	3250	20	3230
2.	Prokurator R. Hansen	5690	100	5590
3.	Laust Christensen Snedker	1140	3	1137
4.	Simon Christensen hus	320	4	316
5.	Do. iboende gård	2210	30	2180
6.	Apoteker Helms	1800	26	1774
7.	Købmand N. Larsen	10400	40	10360
8.	Niels Hansen Dyr læge	2400	20	2380
9.	Niels Uddes enke	1550	3	1547
10.	Rasmus P. Blinkenberg	4770	60	4710
11.	Farver Warthoe	3030	50	2980
12.	Christen Korsgaard	1080	5	1075
Grydergade				
13.	Jens Jensen Kaas	880	4	876
14.	Herman Konrad Nielsen Bierg	1580	40	1540
15.	Morten Jonassens gård	950	3	947
16.	Søren Lundagers lejevåning	450	3	447
17.	Søren Lundagers iboende gård	1180	5	1175
Hospitalsgade				
18.	Mads Jørgensen Brun	640	4	636
19.	Thoer Thoersen	5740	72	5668
20.	Laust Gotfredsen Feldbereder	2380	40	2940
21.	Niels Kirkemands enke	1590	30	1560
22.	Hospitalet	630	8	622
23.	Jes Chr. Jessens gård, taget skade			166
24.	Laust Godtfredsens lejehus	320	3	317

25.	Iver P. Meilbye	680	3	677
26.	Niels Michelsen	2240	40	2200
27.	Jens Bruun	530	3	527
28.	Hans Fedder Hansen	920	4	916
29.	Farver Warthoe's lejevåning	450	5	445
Nørregade				
30.	Christian Andersen Toerbøl	1120	3	1117
31.	Christen Dyhre	1020	10	1010
32.	Christen H. Uhrmager	320	2	318
33.	Peder Chr. Møller	400	6	394
34.	Niels Kirkemands enkes lejevågning	710	4	706
35.	Johannes Weidemann	600	4	596
36.	Ole Christensen	1030	4	1026
37.	Herman C. Nielsen	1360	10	1350
38.	Peder Berg	328	18	310
39.	Peder Lauersen skomager	640	5	635
40.	Christen Weis skrædder	610	4	606
41.	Thoer Thoersen lejevågning	830	20	810
42.	Jep Lund, taget skade			150
Nicolay Kirkestræde				
43.	Peder Lauersens lejegård	400	4	396
44.	Peder Hallum	960	5	955
45.	Jens Nielsen Bek	460	5	455
46.	Sven Christensen	550	5	545
47.	Hans Chr. Lyhne	1280	12	1268
Smedegade				
48.	Laust Tindberg	640	4	636
49.	Peder Jensen Burgaards gård	540	15	525
50.	Do.'s iboende gård	4370	120	4250

51.	Christen Peter Jørgensen	1220	20	1200
52.	Boyle Henriksens gård	1120	10	1110
Nicolay Kirkegade				
53.	Eske Toerbøl	760	10	750
54.	Degne enken Koustrups	320	5	315
55.	Niels Andersen	1220	20	1200
56.	Hans Madsen Billum købmand	1280	3	1277
57.	Iver Sand	820	3	817
58.	Peder Forum købmand	2400	65	2335
59.	Peder Chr. Zeboesen	610	4	606
60.	Købmand Teubner Hansens lejegård	1600	8	1592
61.	Købmand Christan Lassens lejevågning	380	4	376
62.	Milter Chistensen	320	4	316
63.	Anders Toerbøl	320	3	317
64.	Søren Sørensen Kroger	240	3	237
65.	Rasmus Jepsen Larsen	320	4	316
66.	Øllgaards lejevågning	640	15	625
Nicolay Kirkegaard eller Nygade				
67.	Jens Dyrebye	480	12	468
68.	Niels Kirschner	800	20	780
69.	Jens Haar på hospitals- gaden, taget skade			26
70.	Peder P. Foersum og Jens Lanken på Nicolay Kirkegaard			108
I alt brandhjælp tilkommer ovennævnte borgere:				91.179 Rdl.

Rigtigheden vedståes, Varde den 20. juli 1821 - Øllgaard.
 Fremlagt til indlemmelse – 20.juli 1821 – Rosenørn – Øllgaard.

D: Da det ved de, i anledning af ildebranden i Varde optagne forhør,
 er oplyst at skomager Morten Jonassen har sat ild på sit i Varde ejende

sted, og han efter min skrivelse til justitsråd Rosenørn af dags dato derfor må være at sætte under justitsens tiltale, som beskikkes deres velædelhed herved til under denne sag at iagttage det fornødne som actor. – Som defensor herfor er prokurator Guldager beskikket. –

Ribe, den 2.juli 1821 – Carstenschield. –

Til prokurator Sørensen. - Fremlagt og indlemmet – 20.juli 1821. –
Rosenørn – Øllgaard. (sideskifte til pag.521b)

11. Da det ved de i anledning af ildebranden i Varde optagne forhør er oplyst at skomager Morten Jonassen har sat ild på sit i Varde ejende sted og han efter min skrivelse til hr. justitsråd Rosenørn af dags dato derfor vil være at sætte under Justitsens tiltale, så beskikkes d. no. herved til under denne sag at iagttage det fornødne som defensor. – Som aktor er prokurator Sørensen beskikket. –

Ribe, den 2.juli 1821. – Carstenschield.

Til hr. prokurator Guldager. – Fremlagt og indlemmet 20.juli 1821.
Rosenørn – Øllgaard.

12. Thøer Thoersen havde før branden den 14'de juni 1821 hans møbler og effekter alle assurerede i den Almindelige Brandassurance Kasse for 1500 rigsdaler sølv, deraf bjerget for 430 rigsdaler sølv; og således resterer 1070 rigsdaler sølv.

At ingen flere har haft assuranderet i de gader som brændte ved den påsatte ild af Morten Jonassen bevidnes herved. – Varde den 21.juli 1821.

Ærbødigst

S. Warthoe,

Kommisær for det Almindelige Brandassurancekompagni på vare og effekter i København.

Til hr. justitsråd Rosenørn, by- og herredsfoged i Varde – fremlagt og indlemmet – den 23.juli 1821. – Rosenørn – Øllgaard.

13. Defensions indlæg!

I sagen anlagt af justitsen kontra Morten Jonassen i Varde, for at have sat ild på sit eget hus i Grydergaden. Tiltales for under 22 juni sidst ved frivillig bekendelse, først ved at kalde hans skriftefader og siden

for Retten selv tilstået at have udøvet handlingen og lagt alle derved værende omstændigheder lydeligt og klart for dagen.

Han har og den 24'de derefter forklaret at det var hans faste fortsæt at oplyse den ganske sammenhæng når benægtelsesed blev fordret, men hans moralske følelse har bevæget ham til ikke at oppebie denne tidspunkt den grænseløse sorg uagtet tiltaltes bekendelse anledigede for hans uskyldige kone og børn og således udsætte dem derved for de opstående stedrøvelse så længe muligt, viser deres egen såvelsom tiltaltes forklaringer i akten hvor konen først den 23'de juni dagen efter at tiltalte have åbenbaret alt, såvel for Præsten som Retten, har, fået sådant at vide, og tiltalte alene heraf sandsynligvis benægtet til ikke at åbenbare den udøvede gerning straks ved brandforhørene 16., 21. og 22.juni forved, der ufejlbarlig i anden fald var blevet tilstået.

Af tiden da tiltalte foretog handlingen nemlig: ved høj lys dag ved middagstid, og stedet hvor mange mennesker foruden brandvæsenets personale var forsamlede kan fornuftigvis sluttes det tiltalte og selv har forklaret, at handlingen ikke har været overlagt, og at ilden om påsættelsen er opkommet hos tiltalte under branden og straks realiseret.

Faren at blive opdaget, der ikke dersteds af tiltalte viser og, at overlæg ikke har fundet sted og man kan af disse omstændigheder med ubedragelig vished gøre den slutning, at tiltalte har handlet i vildelse, og ikke vidste hvad han har gjort ved at følge hans onde gernings indskydelser.

Sigtelsen var for tiltalte i øjeblikket ikke liden, hans indbo der i synstaksationsforretningen er benævnte, var reddet, - den hans assurancesum 950 rigsbankdaler sølv for sit gamle hus der før branden vel næppe efter nuværende tider var tilstrækkelig i tilfælde af realisation at dække den prioritets gæld, gav ham den tanke, muligen (sideskifte til pag. 522a) at komme ud af hans iværende trykkende forfølning eller i det mindste forlindre samme, havde været bevægårsagen til hans handling, der i tilfælde af ikke eksistens vist aldrig var bleven udøvet.

Som følge af tiltaltes forklaring af 22.juni, at han var overmåde glad ved, at den af ham påsatte ild var standset ved Schmidts tilkomme, og ulykken forekommet, må antages at den påsatte ild der ansås slukket med tiltaltes vidende og vilje igen udbrudt; - hvad kunne

motivere tiltalte til disse ytringer just i samme nu som han frivilligen tilstår at have sat ild på sit eget hus.

Hans andragende i hver punkt såvelsom i denne må anses at indeholde den sande sammenhæng, og følgende slutning bliver, at den samme udbrudte ild var udgået om tilfældet med tiltaltes syge kone ikke var arriveret hvortil han fra loftet blev nedkaldt.

Tiltaltes uagtsomhed og det indtrufne tilfælde med hans kone, haver som det synes være anlediget den samme opkomne ildebrand ifald man ikke kunne antage som mulighed at den ved Nørregade der værende brand umiddelbar ved den stærke blæst kunne have antændt tiltaltes hus; Aktors påstand formenes derfor ikke at kunne tages til følge, men at 6-19-2 derimod synes anvendelig på tiltalte giver ham det bedste omdømme om hans vandel.

Præsten hr. Brøndsted giver ham og det gunstigste vidnedsbyrd; hans juridiske vandel er uden mindste plet og han har ingensinde begået forbrydelse. Hans frivillige bekendelse giver og unægtelig tilkende at ingen moralsk ondskab hos ham har fæstet rod.

At tiltalte er en heftig mand, viser såvel den i sagen producerede attest om gælds-forhæftelse som sequestrationsforretningen(?) og følgelig ei kan udrede nogen betydelig omkostning i anledning af hans fremlagte forslagning, thi et passende salær bedes mig tilkendt. – Ved benægtelse af alt urigtigt inklades sagen ved fornødne forbehold – ærbødigst A. Guldager, Varde den 23.juli 1821.

Fremlagt til indlemmelse – Varde, den 23.juli 1821.

Rosenørn – Øllgaard.

Morten Jonassens kone Maren Hansdatter her af byen ved en hastig påkommende skræk eller synet af syge som lider, er meget bekvem til besvimelse; dette attesteres herved.

Varde, den 31.juli 1821. – Monrad Districtschirurg.

Fremlagt og til indlemmelse modtaget inden Varde Bys Ekstraret, den 31.juli 1821. – Rosenørn. - Øllgaard.

DOM !

I sagen anlagt af Juristen, kontra skomagermester Morten Jonassen af Varde. – Tiltalte er ved egen bekendelse og andre indicier

fuldkommen overbevist om forsætlig at have sat ild på sit eget hus under den i Varde den 14'de juni sidst leden udbredte ildebrand.

Følgende er sagens omstændigheder: Da branden opkom i Nørregade den 14'de forrige måned om morgenen imellem kl. 9 og 10, var den skyldige i marken, men løb hjem da han mærkede der var ild i byen, da han kom hjem trak ilden sig ned mod hans sted, og hans kone havde alt ved sine børns hjælp fået en del af deres indbo bjerget i sikkerhed ligesom han nu hjalp hende dermed.

Da de for det meste hermed var færdige, og næsten ved den tid da ilden begyndte at blive standset fattede den skyldige som det synes pludselig den ulykkelige tanke at hans kår kunne forbedres dersom hans hus brændte, og synes også øjeblikkelig at have fuldbyrdet gerningen i det han af sit arnested tog en glød, som han i en træsko satte op på sit loft imellem stråtaget og noget på loftet liggende halm. Noget efter at dette var sket begyndte virkningen at ytre sig, men folk kom til, og da de såvel udvendig som indvendig blev påpønset vand blev denne ild enten virkelig eller tilsyneladende dæmpet, og den skyldige selv sat til vagt ved samme (sideskifte til pag. 522b) ved denne lejlighed opdagede en af de brandfolk som blev sendt ind for at slukke indvendig fra, at der på loftet lå en glød i en træsko, så at det var tilsyneladende at her var sket påsætning.

Imidlertid fattede ingen mistanke til den skyldige, som stedse havde været anset for en retskaffen pålidelig og god borger, hvorfor vagten uden betænkning blev ham alene betroet. – Noget derefter og så vidt man kan skønne eller under sådanne omstændigheder få tidsrum rigtig angivet omtrent $\frac{1}{4}$ eller $\frac{1}{2}$ time, efter at brandfolkene havde forladt loftet, var det at luer atter slog ud af huset på en tid da den skyldige også havde forladt sin post fordi hans kone var blevet syg nede i gården, og nu antændte dette så vel de på begge sider som lige overfor liggende huse, den næsten dæmpede brand greb om sig igen, og en langt større og bedre del end det der var brændt af byen blev nu et rov for luerne, som stærk blæst og den grad af tørhed som alle stråtagene havde så meget begunstigende at standsning vanskelig lod sig bevirke.

Så om alt dette slagter Schmidt, samt Morten Jonassen og kones forklaring ved forhøret den 16. juni, den samme forklaring ved forhøret den 21.juni hvor de var nummererede under no. VII, VIII, og IX, Morten Jonassens børns forklaringer under forhøret den 22. under

no. **XVI, XVII, XVIII, XIX** af de 3 voksne gentaget i akten under **XIII, XIV, XV**, den 7'de juli dog uden at være bedigede, såvelsom og hans og kones forklaring denne samme dag og i særdeleshed han forklaring for forhøret den 22'de om aftenen samt 24'de næstefter hvor han tilstod sin forbrydelse sammenfaldt endvidere med den samme under sagens drift passende vidneafhøring og in specia slagter Schmidts bedigelse af sin foregående forklaring som er sket under no. **IV**, den 7'de juli samt **XVII**, og **XVIII** vidners forklaring den 13'de juli.

Da mistanken efter alle omstændigheder som ved forhøret den 21'de juni fremkom, syntes aldeles at måtte falde på husets folk, fordi det næsten ei var tænkeligt at en anden udefra i sådant ærinde skulle vove at gå op på en loftsstige og ud på et loft hvor husets folk var beskæftigede med udflytning, blev Morten Jonassen og kone arresterede, og skønt den første vedblev at nægte delictum den 21'de og 22'de for Retten, tilstod han dog sidste dags aften som det synes bevæget af den bekymring han følte ved at se sin familie lide uskyldig, sin brøde, først for sognepræsten dernæst for Retten.

Tages i betragtning at alle de der var nærværende ved at slukke ilden i Morten Jonassens hus da det først blev bemærket (???)stemningen have forklaret at ilden var fuldkommen slukket, da måtte naturligvis den mistanke straks opstå at Morten Jonassen anden gang havde tændt ilden om ligeledes er det om for sådan mistanke talende omstændighed, at ingen af alle de uvedkommende som er anførte foran kunne bevidne hans kones besvimelse der som har anført som undskyldning hvorfor han forlod loftet, men samme kun er bevidnet af hans børn, og af disse endog med nogen uoverensstemmelse, imidlertid er sådant ikke bevist. Distriktslægen fremlagte attest viser at hun efter faldet i besvimelse, og næppe skulle man tro at han i det han bekendte sin hovedforbrydelse ville fordølge en slig omstændighed, skønt den i henseende til handlingens moralitet, vil kunne anses for ei lidet aggreverende.

Hvad endeligt for øvrigt angår hvorvidt hans forsikring om at han ingen medvidner eller medskyldige har, kan og bør stå til troende; da skønnes ei rettere end at sådant må antages ved og uden at tage hensyn til hvor meget dette diskuteres. Natur(-ligvis) i almindelighed gives formodning hvorfor: thi finde det, at den skyldige under hele proceduren i sær fra det øjeblik han blev bevist (sideskifte til pag.

523a) til, at tilstå sin brøde, så bevises en særdeles troskyldighed forbunden med en bestemthed i sine forklaringer som aldeles intet vaklende haver indeholdt, som var hans højtideligen gjorde og så ofte igentagene forsikring om at være ene skyldig i denne gerning, dog under disse omstændigheder og som vinde megen troværdighed, da den næsten altid har været ledsaget af udtryk der viste at han tænkte sig sin død uundgåelig.

Den forklaring som **XI** neden under 7'de juli har afgivet skønnes ei at kunne lede til den modsatte mening, thi hvad dette vidne hørte siger eller sagt i det ilden egentlig brød ud af Morten Jonassens hus, altså en tid lang efter at det var og måtte være adskillige af de nævnte overværende bekendt at der af brandfolkene var funden en træsko på loftet som de troede at have fået slukket.

Den omstændighed at der manglede en stige ved opgangen til loftet da Schmidt kom til, uagtet den før havde stået ved opgangen gav mistanke til at den kunne være borttaget med flid for at finde redning; men sammenholdes **XII** comp's forklaring den 7'de juli med **XVII** og **XVIII** vidners forklaringer den 13'de juli, da synes det klart at stigen er borttaget til brug udvendig. - Til slutning bemærkes at den pågældende ifølge sognepræstens attest er 55 år gammel og stedse opholdt sig her i byen hvor han er indfødt.

Af alt foranførte skønnes ei rettere end at tiltalte Morten Jonassen er fuldkommen skyldig i brandstiftelse og at han altså vil blive at idømme straf og skadeserstatning overensstemmende med L (loven): 6-19-1 sammenholdt med Forordningen af 7.april 1819. - At han har begået handlingen i en fuldkommen tilregnelig tilstand er nemlig udenfor al tvivl efter alt hvad der er oplyst, han kunne med rolighed flytte ud af sit gods, har i førstningen med udvortes tilsyneladende rolig bevisthed om sin uskyldighed vidst at nægte og holde sin forbrydelse hemmelig, ligesom han i det hele ikke har vidst det mindste kendetegn på sindsforstyrrelse enten før eller efter handlingens fuldbyrdelse, at han efter alle de oplyste omstændigheder på ingen måde kan anses at have foretaget denne handling efter modent overlæg, da beslutningen uomtvistelig må anses at være opkommet for ham under den almindelige forvirring og under omstændigheder hvor det var det skulle ske nødvendig straks uden lang betænkning måtte udføres. - At han muligt kan anses at have stået i den formening at da alle folk nu var i bevægelse med

brandredskaberne, kunne faren for videre ulykke end netop hans eget huses brand mindre befrygtes.

At hans motiv efter hans opgivende var en i dette øjeblik til en alt for høj grad stigende bekymring for sin talrige families udkomme, og endelig hans forhen almindelig bekendte og ved præsten attest beviste udmærkede gode og rosværdige vandel, samt hans oprigtige og troskyldige opførsel under forhør og akten, da han endog for ham bekendte ikke med udflugter eller falske foregivende men blot med nægtelse søgte at skjule sin forbrydelse.

At alle disse omstændigheder synes at tale til hans undskyldning kan vel ei nægtes; men at handlingen dog er udøvet ved fuldkommen forstands brug kan lige så lidt nægtes, ligesom også mange andre omstændigheder synes at være delinqventen graverende såsom: At billedet af den rædsel og bekymring som ved den allerede værende brand var udbrudt imellem hans medborgere kunne have givet et modsat indtryk på ham, og at det under sådanne omstændigheder synes at måtte være et ufølsomt menneske som kun tænker på at forøge og udbrede denne elendighed for egen fordels skyld. At om hans formues forfatning end var trykkende, var den dog, som han selv har måttet tilstå, ingen øjeblikkelig nød eller pengeforlegenhed som kunne lade ham befrygte uddrivelse af hans husleje og borgerlige stilling tilstede; at han var i en alder nemlig over 50 år, hvori han ikke burde sig lade sig lede af en frygtelig opkommen ved tanken; at han burde have taget i betænkning i hvilken fare han satte den øvrige by i en stærk blæst, da hans hus lå omringet af stråtage, efterde hans øvrige forhold dog ikke udviste nogen overspændt eller forvildet sindsstemning hos ham, samt endelig skadens størrelse. - Retten tror derfor som for ommeldt, at hans handling uden al tvivl må og bør anses for foretaget med forsæt i en fuldkommen tilregnelig tilstand (sideskifte til pag. 523b) uden dog at være foretaget med foregående modent eller langt overlæg.

Efter alt foranførte vil hans straf blive overensstemmende med de (?) lovsteder, at have sin hals forbrudt, samt derefter at stejles; at bøde 40 lod sølv til de der skade led; 40 lod sølv til kongen, og sin boeslod til allerhøjst samme at have forbrudt.

Hvad skadens erstatning angår, da skønnes det ved at sammenholde I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII og X vidners forklaringer med den af skriveren udstedte liste eller beregning, at de steder hvis

ødelæggelse med sikkerhed synes at kunne antages at være en følge af hans ilds påsætning, er de på bemeldte liste anførte no. 1 til 5 begge incl.; no. 7-26 ligeledes incl.; no. 53 til 65 incl.; samt no. 69. Thi at de øvrige steder er afbrændt uden hans medvirken er klart, når antages no. 66, 67 og 68, om hvilke det må anses tvivlsomt og som retten derfor tror at burde forbigå.

Brandskaden på de først nævnte steder, bliver den skyldige altså at tilpligte at erstatte Kiøbstædernes Brandforsikringskasse med den sum samme efter skemaers attest beløber nemlig 65.156 rigsbankdaler sølv; ligeledes bliver han at tilpligte at betale til Det Almindelige Brandassurance Compagnie for strå og effekter den summa 1070 rigsbankdaler sølv, som sammen ifølge kommissæren hr. brandinspektør Warthoes attest lader herved ligesom for øvrigt ejerne og beboerne af de her benævnte steder hvis ødelæggelse han efter det foranførte må anses at have forårsaget deres ret til erstatning for deres lidte tab af uforsikrede løsøre med videre vil blive at reservere. - Endelig bliver han at tilpligt, at udrede samtlige af denne proces og dommers fuldbyrdelse flydende omkostninger, og deriblandt til actor og defensor i sallarium 8 rigsbankdaler til hver. – Ved sagens doent(?) skønnes ingen forsømmelse at være begået.

Thi kiendes for Ret:

Tiltalte skomagermester Morten Jonassen af Varde, bør at halshugges med økse og hovedet såvel som kroppen derefter at lægges på stejle, så bør han og til de skadelidte, at bøde 40 lod sølv, samt til kongen ligesåmeget og desuden sin boeslod til allerhøjstsamme at have forbrudt. Til Kiøbstædernes Brandforsikringskasse bør han at betale i erstatning for de ved hans skyld afbrændte bygninger 65.156 rigsbankdaler sølv, siger tredssindstyve og fem tusinde et hundrede, halvtredssindstyve og seks rigsbankdaler sølv. Samt til Det Almindelige Brandassurance Compagnie for strå og effekter 1070 rigsbankdaler sølv, siger et tusinde og halvfjerdssindstyve rigsbankdaler sølv, ligesom for øvrigt samtlige ejere og beboere af de ved hans skyld afbrændte steder reserveres deres ret til skades erstatning for hvad de af uassuranderede ting måtte have tabt ved denne brand. - Endelig bør han at udrede samtlige af denne proces, og hans arrest og varetægt, samt dommens fuldbyrdelse flydende omkostninger, og deriblandt til aktor prokurator Sørensen og defensor

prokurator Guldager 16 siger seksten rigsbankdaler sølv til lige deling hvilket sidste i tilfælde af den skyldiges uformuenhed bliver at udrede af det offentlige. – Det idømte at udrede under 15 dage efter denne doms lovlige forkyndelse, og det øvrige at efterkomme efter forige øvrigheds foranstaltning under ansvar efter loven. –

Varde Bytings Ekstraret, den 31.juli 1821. – Rosenørn.

Christen Christiansen, Chr. Mortensen, Jes Rabeck, Peder Pugaard.

Ligesom jeg I skrivelse af dags dato her til meldte deres velbårenhed at skomager Morten Jonassen for at have sat ild på sit sted vil være at sætte under Justitsens tiltale, således anmodes da også herved om, forinden noget bestemmende I henseende til Peder Foersum og kone, samt Jens Lanken, kone og søn, at fortsætte undersøgelsen mod disse, og om dens udfald meddele mig nærmere underretning.

Ribe, den 2.juli 1821. – Carstenschield.

Til hr. justitsråd Rosenørn.

Fremlagt til indlæmmelse, modtaget Varde Bytings ekstra forhørsret, den 6.juli 1821. – Rosenørn. Øllgaard (sideskifte til pag. 524a)

Qvæstionen ved forhøret den 6. juli 1821. –

Til samtlige comparenter for så vidt det på enhver især kan anses passende:

23. mærkede comp. hvorledes ilden blev opdaget at være påsat Jens Lankens huse ?
24. hvem gjorde først anskrig derom ?
25. hvorledes var huset beliggende og kunne nogen fare af brand i samme således som vinden var, opstod for enden, og for hvilke bygninger ?
26. Var comp. ingen af de i gaden boende folk, hvis huse var således forsikrede, at man kunne anse det for fordelagtigt for dem at få samme afbrændt ?
27. Var comp. ingen i gaden som kunne anses for, eller formodes at have had eller nag til nogen af de nærmest boende gårdmænd, så at gerningen af sådan hensigt kunne være gjort ?
28. Så comp. ingen fremmed enten gå ud eller ind i Lankens hus den dag ilden blev påsat, nemlig fredagen den 15. dennes, og hvem da ?

29. Kunne enten Peder Foersum eller Lanken have fordel af om det hus ilden var påsat var brændt ?
30. Ved comp. ingen omstændighed at opgive som kunne lede til at opdage den skyldige ?
31. Så comparenten ingen flytte ud af sit tøj om fredagen ?
32. Drister comp. sig til når forlanges med ed at bekræfte rigtigheden af den her afgivne forklaring og at hun eller ham virkelig ikke ved videre til oplysning at forklare samme ?
33. Når var hun i Lankens hus, og når var hendes mand der sidst ?
Varde, den 6.juli 1821. – Rosenørn.
Fremlagt til indlemmelse, 6.juli 1821. – Rosenørn. – Øllgaard.

Qvæstioner ved forhøret 21.juli 1821.-

Christen Dyhre:

34. Hvorledes er hans hus bygget ?
 35. Bjergede han virkelig ei mere end det af ham foreløbelig forklared ?
 36. Var der ingen inde at hjælpe ham ved bjergningen ?
 37. Så han ikke hvorvidt ilden var i Christen Uhrmagers hus eller hvad de foretage sig da han gik ud af sin bagdør eller under selve branden ?
 38. Så han intet til Peder Møller Skomagers folk ?
 39. Ved han ikke hvad tid Peder Møller Skomager kom hjem og så han ham den gang ?
 40. Hvor stor gæld har behæftet på sin gård, og har han noget andet løs gæld ?
 41. Hvor højt var hans hus forsikret i Brandkassen ?
 42. Ved han virkelig intet videre til oplysning om denne brands opkomst ?
- Til hans kone: 34, 39, 40, 41 og 42.
43. Hvor meget har de fået bjerget ?
 44. Har hun mærket noget til, hvad og hvor meget Christen Dyhre har reddet ?
 45. Ved hun ej hvem der har udspreddt det rygte at det skulle være flyttet dagen før branden ?
- Peder Berg: 42 og dernæst 44, 45 (ses ikke besvaret).
Til Christen Uhrmager: 38,39,40,41,44: (sideskifte til pag. 524b)
46. Hvorlænge var det før branden begyndte, at Christen Dyhre

- begyndte at redde ud af sit tøj ?
47. Hvorlænge havde de fjeld lagt i Christen Dühres gård som lå der da det brændte ?
 48. Hvorfor har han udspreedt om Christen Dühre at der var flyttet tøj derfra inden det brændte ?
 49. Hvem har da udspreedt det rygte ?
 50. Af hvad grund er det at han er så ilde tilfreds med at folk først sagde, at ilden var opkommet i hans hus ?
 51. Vidste han ikke at hans skorsten var meget svag ?
 52. Så han da ikke efter branden, at den var revnet, og at der var meget sod slået ud af revnen ?
 53. Hvor var hans søn da branden begyndte ?
 54. Var han hjemme den nat før det brændte ?

Varde, den 21.juli 1821. – Rosenørn.

Qvæstioner ved forhøret den 25.juli 1821. –

Til Christen Dühre:

55. Hvad har han reddet af klædningsstykker og linned ?
56. Hvor meget sølvtøj fik han reddet ?
57. Hvorfor har de da klaget for andre at de aldeles intet har reddet, og endog bedet folk om lagner ?
58. Hvoraf var chatollet så svært at der behøvedes 3 folk til at løfte det på vognen ?
59. Så han ikke selv, at lægtene var et så blottede, i sammenføringen af hans forhus og sidehus, inden taget var igennembrændt på Christen Uhrmagers hus ud til gården ?
60. Hvorfor vil han ikke vedgå, at ilden først udbrød i hans hus førend Christen Uhrmagers ?

Til Christen Dühres kone: 55,56,57,58,59,60 og Laust Glarmester:

61. Hvorledes gik han ud af huset da han så Røgen ?
62. Hvorledes kom an ind i gården ?
63. Traf han da der Christen Uhrmagers kone ?
64. Hvad spurgte han hende om i henseende til ilden ?
65. Hvad svarede hun ham dertil ? – Dernæst 59 og 60 n.a.
66. Har han slet intet fået ved det ?

Og endelig 42. Hans Jørgen Pedersen:

67. Hvorledes så han ilden først, hvor stod han, og kunne han nøjagtig skønne hvor den først brød ud ?

Jens Mariager, rebslager 42, 67. Carl Frederik Hasselbalk samme.
Peder Møller skomager:

68. Hvor længe før branden kom han hjem ?
69. Hvor var han gået hen ?
70. Kunne han herfra se ud i baggården som sammes ved Christen Dyhres sidehus og forhus ? (sideskifte til pag. 525a)
71. Hvorledes bemærkede han røgen først ?
72. Hvor gik han hen da han mistede den ?
Så Karen Green: 67 og 42. – Helene Haunstrup: 67-42. – Åeder Møllers kone Maren Christensdatter: 68,69,42. – Niels Pedersen Lindholm 67-42, og hans kone Kirsten Sørensdatter: 67-42. – Samt Laust Gotfredsen: 67.
73. Har han hørt noget til at Christen Dyhre skulle have flyttet tøj natten før branden, eller set en vogn passere fra hans hus ud i byen ?
Christen Uhrmagers søn: 42.
74. Hvor lå han den nat før det brændte ?
75. Hvor var han henne om natten ?
76. Hvor tidlig gik han ud om morgenen ?
77. Hvad havde hans forældre foretaget sig ved skorstenen om aftenen forud eller samme morgen ?

Varde, den 25.juli 1821. – Rosenørn.

Fremlagt og indlemmet under forhøret, den 25.juli 1821. –
Rosenørn. – Øllgaard.

Kilder & noter:

Renskriften herover er foretaget efter 65 tætskrevne foliesider, der er leveret som fotokopier af originalprotokollen fra Landsarkivet for Nørrejylland, Ll. Sct. Hansgade 5. 8800 Viborg.

Fotokopierne indbefatter foliesiderne benævnt: "pag. 492a til og med pag. 525a", som er kopieret fra "Justitsprotokol for Varde 1810-22", der har arkiv nr.: **B.82G – 4.**

Bogen "Varde Bys Historie 1442 – 1942" af Carl Lindberg Nielsen, udgivet Varde 1942. – Se da siderne 115 – 124.

I "Ane- og efterslægtstavle for landmand i Klelund. Lindknud sogn Christian Jørgen Pedersen f.1861 og hustru Maren Mortensen f.1864" udgivet 1987 af Gert Ravn Nørgaard. – Ses på side 31 (nr.42-43)

forældre til ovennævnte dødsdømte skomagermester Morten Jonassen og dennes søster (nr. 21) med efterslægt i Varde!

Årbogen "Fra Ribe Amt 2000", heri artiklen side 309-312: Vardes sidste Rettersted, skrevet af Poul Vestergaard, Dybdalsvej 5. Varde.

I bogen "Vestjyder Fortæller 1966" udgivet af Lions Forlag i Varde; bringes side 113-148 en romantiseret fremstilling af retssagen og henrettelsen af Morten Jonassen, der oprindeligt er skrevet af litteraten Ludvig Murtfeldt, der døde i Varde 1920.

Sagen er forsøgt renskrevet så nøjagtigt som muligt, hvor et enkelt ord har været ulæselig på grund af utydelige fotokopier, er dette ord erstattet eller forsynet med en parentes med et spørgsmålstegn i (?).

Enkelte svært forståelige ord er erstattet af tilsvarende "nudanske" ord, for at lette læserens forståelse af den tit knudrede tekst.

Bogstaveringen i en stor del af sagen er også erstattet, eller om man vil omskrevet med nutidens brug af bogstaverne: **j, æ, ø, å**.

Afslutningen på denne retssag vil på et senere tidspunkt blive renskrevet og gengivet her i "Vardesyssel Aarbog"!

GRAVHØJE I FARE.

Efterhånden som den mekaniserede færdsel i landets åbne arealer tager til, ser man desværre hyppigere og hyppigere, at de ansvarlige fører af disse maskinelle vidundere overser vore nationale klenodier – gravhøjene og deres fredningsmæssigt beskyttede randzoner.

Lokalt har jeg ved selvsyn på mine mange ture rundt i de seks herreder som indgår i Vardesyssel måttet konstatere, at den massive destruktion også her er hastigt fremadskridende, og det til trods for, at vor nations årtusindgamle fortidsminder har været fredede og beskyttet ved lov mod alle former for beskadigelser i snart 200 år(1).

Men til trods for alle disse gode lovgivende intentioner fra først Cancelliet, dernæst Rigsdagen og nu sidst Folketinget, - er problemet fortsat det samme: Danmarks lovgivning følges ikke af lovgiverne og deres embedsmænd med underliggende forvaltninger og myndigheder,

til stor og ubodelig skade for Danmarks Oldtid og vor nations efterkommeres kulturelle arv!

Et meget tydeligt eksempel på disse ejendommeligheder opleves dagligt af bilisterne på motortrafikvejen "Vestkystvej" i det nordvestlige hjørne af Guldager sogn, hvor der på begge sider af motortrafikvejen mellem Guldager-krydset og den vest for liggende viadukt over den gamle vej til Kraunsø, ligger nogle grupper gravhøje, hvis randzoner p.t. er beskyttet gennem braklægning af de pågældende marker. Mens et antal enkelte fritliggende gravhøje på de nærliggende landbrugsarealer år efter år skrumper ind ved en alt for effektiv landbrugsdrift! – Skal der virkelig en braklægning til for, at lodsejeren og jordbrugeren vil respektere Folketingets lovgivning ?

Leopard-kampvognsspor hen over "Ll. Jenshøj-2" syd for Børsmosevejen i Aal sogn. - Eget foto taget fra sydvest den 7. juli 2002.

Men også i det militære øvelsesterræn ved Oksbøl i Aal sogn står det sløjt til med samme lovgivne beskyttelse af "jordfaste fortidsminder" (registrerede bopladser og gravhøje), som udsættes for en fremadskridende destruktion(2), – på Dronningens Ordre ?

Sidst har Leopardkampvogne her i år holdt i stilling klods op ad gravhøj-2 i "Lille Jenshøje" syd for Børsmosevejen, og derved delvis frilagt gravhøjens stenbelagte overflade, som snarrest bør redes ved, at Forsvaret overdækker højen med lerjord og indhegner denne i lighed med årtiers praksis i bl.a. Borris Øvelsesterræn!

Desværre må jeg nok erkende, at det kun meget sjældent hjælper, at indberette om disse nationale lovovertrædelser eller daglige tilsidesættelser af lovgivningen(3), der skulle hindre en reduktion af Danmarks Oldtids kulturmindeindsamling!

Kilder:

1. "Vardesyssel Aarbog 1985", side 6: Oldsagskommissionen af August 1807. – Og samme årbog side 109-115, om oldtidsminders bevarelse for eftertiden.
2. "Vardesyssel Aarbog 1988", side 98-100: Faaresøsletten – et oldtidsskatkammer.
3. "Vardesyssel Aarbog 1997", side 95-97: Fortidsminders Bevarelse.
4. "Vardesyssel Aarbog 2000", side 4: Inspektion af fortidsminder i Vardesyssel.

LANDMÅLER SIRICH's SLÆGT.

For omtrent tyve år siden købte jeg på et loppemarked i Varde en gammel håndskrevet spillemandsbog(1), som blandt andet havde tilhørt "Hans Sirich, Outrup".

Denne smukt udførte node- og tekstbog tryllebandt mig ved første kig bag det slidte og lasede bind, idet flere af de nedskrevne sange var ganske ukendte for mig. - Siden fortalte også min musikleærer Gunnar Grossen på Esbjerg Seminarium, at nogle af melodierne måtte betegnes som "folke- og lejlighedssange" af lokal oprindelse med tilhørende melodier, som for længst var glemt!

Derefter måtte jeg rent personalhistorisk set have afklaret personen "Hans Sirich, Outrup" tilknytning til Varde-egnen. Således også hans musikalske baggrund og dokumentation for hans meget veludviklede

håndskrift, som signalerede, at personen måtte være i besiddelse af en længere skolegang og muligvis også en uddannelse.

Efterfølgende viste jeg pensioneret gårdejer Viggo Mikkelsen ved arkivet i Janderup den gamle bog, og denne foreslog mig, at jeg tog kontakt min mangeårige historiske ven, folkemindeforsker Knud Erhardt Jensen i Padborg(2), der tidligere havde beskæftiget sig med en person af denne slægt, som havde boet i Nørre Hebo ved Janderup!

Knud Erhardt Jensen fortalte mig efterfølgende, at familien Sirich i Vester Horne Herred var ud af embedsmands- og præsteslægt, hvilket jo indebar, at de pågældende måtte have været studenter, før de var kommet ind på universitetet i København.

Således forklarede bogens sirlige håndskrift, og ligeledes evnen til forfatte sange og melodier, som ikke var en bondes værk - Sangenes lovprisning af "frihed" og en tilsvarende helliggørelse af begrebet "Danmark", var efter Knud Erhardt Jensens opfattelse meget yndede musikalske billeder i folkeviserne omkring 1800, fra hvilket tidsrum han mente at den gamle node- og tekstbog stammede.

Om slægten Sirich henviste Knud Erhardt Jensen til sit gårdhistoriske arbejde med blandt andet Nørre Hebo(3) i Janderup Sogn, som jeg herefter vil tage udgangspunkt i ved opstillingen af anetavlen for denne slægt, således:

Proband.

(1) Hans Adolf Sirich

Han var født i gården Lønborggårdvej 15, Nørre Hebo i Janderup sogn den 28.12.1889 og døde i Varde 1963. – Gift i 1934 med pigen Birthe Katrine Frandsen, der var født 1889 og døde i Varde. – De havde først hans fødeejendom i Nørhebo, som de erhvervede ved skøde i 1934 og drev til de solgte den i 1943, hvor de flyttede til Varde. – Hans Adolf Sirich var en dygtig **spillemand** der både mestrede at spille på violin og trompet, således leverede han også musikken til hans søsters mangeårige danseskole. – Det formodes, at den gamle node- og tekstbog sidst har været benyttet af denne, som må have arvet den efter sin far, bedstefar og oldefar!

Far:

(2) Kaspar Nielsen Sirich

Han er født i Kjærup i Janderup sogn den 23.10.1861 og døde der i 1932. – Han var først en årrække skolelærer i Hyllerslev Skole i Janderup sogn, for så senere, at overtage gården i Nørre Hebo efter faderen ved skøde i 1886. I 1895 byggedes nyt stuehus til gården. Det fortælles også, at han spillede ved gilder og sammenkomster på egnen som **spillemand**.

Gift i Vester Nykirke Kirke den 5.11.1886 med:

(3) Johanne Marie Møller

Hun var født i Omme, Vester Nykirke sogn 28.6 1864, og døde i Varde 1942. – Deres børn er: Hans Adolf født 1889, Christiane født 1891, og Ane Cecilie født 1895. – Det fortælles, at datteren Christiane holdt danseskole for egnens unge, hvortil broderen Hans hjalp ved, at spille til med sin violin.

Bedsteforældre:

(4) Hans Adolph Sirich

Han var født i Vittarp, Outrup sogn 5.8.1838 og døde i Nørhebo 1894, hvor han i 1865 ved skøde købte gården matrikel nr.3 af Nørhebo i Janderup sogn (nu: Lønborggårdvej 15). – Der findes et fotografi af ham, hvor han som **spillemand** blæser på en trompet.

Gift i Outrup Kirke den 22.11.1860 (pag.399) med:

(5) Kirstine Margrethe Thomasdatter

Hun er født i Torbøl, Outrup sogn den 10.3.1833. Ved vielsen skrives hun som "Pige 27 Aar". Hun døde (antagelig efter hendes mand) i Nørre Hebo i Janderup sogn.

(6) Christian Jensen Møller

Han er født i Omme i Vester Nykirke sogn den 17.7.1838 (pag.8) og døde efter 1891 i Omme, hvor han tidligere havde overtaget en gård, som han drev i en årrække.

Gift i Vester Nykirke den 15.4.1863 (pag.97) med:

(7) Ane Cecilia Christensen

Hun er født i Beckhuse i Outrup sogn den 16.5.1838 og døde i Omme i Vester Nykirke sogn den 8.1.1883, 44 år gammel. – Forlovere ved deres vielse var: Gårdmændene Jens Christensen Møller og Jens Nielsen, begge af Omme.

Oldeforældre:

(8) Casper Nielsen Sirich

Han er født i Vittarp, Outrup sogn 1789 og døde som aftægtsmand i Vittarp 14.12.1857, 68 år gammel. – Han overtog fødegården i Vittarp efter faderen i 1813⁽⁴⁾, og var ved vielsen: "Ungkarl i Vittarp 29 Aar"!

Gift i Kvong Kirke den 20.10.1821 (pag.34) med:

(9) Anna Maria Madsdatter

Hun er født Qvong By, og døbt i Qvong Kirke den 16.11.1800 og døde som aftægtsenke i Vittarp den 7.7.1860, 60 år gammel. – Ved vielsen var hun: "Pige i Kvong By 21 Aar Gammel". Forlovere var: Hans Adolph Sirich og Christen Andersen.

(10) Thomas Jensen

Han er født i Friisgaarde i Hemmet sogn, og døbt i Hemmet Kirke den 3.12.1797 (pag.159 nederst) og døde som aftægtsmand i Torbøl, Outrup sogn 1874; hvor han havde været gårdejer i en længere årrække. – Forlovere ved hans 1.vielse var: Gårdmand Christen Sørensen af Nørhede i Lühne sogn og gårdmand Jacob Laursen i Lundager i Lunde sogn. – Han er enkemand i Torbøl ved Folketællingen 1.2.1845 (pag.234). - Men bliver kort efter gift 2.gang i Outrup Kirke den 3.5.1845 (pag.385) med enke efter gårdmand, sogneforstander og lægdsmand Niels Poulsen, Mette Christensdatter 61 år gammel af Outrup.

Gift 1.gang i Outrup Kirke den 26.3.1825 med enken:

(11) Anna Kirstine Pedersdatter

Hun var født i Henneberg, Henne sogn og døbt i Henne Kirke den 10.7.1796 (pag.76b); og døde i barselsseng i Torbøl den 3.4.1840. – Hun var gift 1.gang i Outrup Kirke lørdag den 24.5.1823 (pag.36) med ungkarl i Torbøl, Christen Jacobsen, der døde 30 år gammel af svindsoet i gården i Torbøl den 26.7.1824 (pag.148). _

(12) Jens Christiansen Møller

Han er født i Omme, Vester Nykirke sogn den 21.10.1809, og døbt i kirken den 21.10 (pag.6b-2). Ved vielsen skriver præsten under bemærkninger i kirkebogen: "Vandt til Bondearbejde"! Han var husmand og pottehandler i Omme, hvor han også døde.

Gift i Vester Nykirke den 17.10.1837 med:

(13) Johanne Marie Hansdatter

Hun er født i Vong, Vester Nykirke sogn den 8.5.1815. Også hun omtales i kirkebogen som: "Vandt til Bondearbejde"! – Forlovere ved deres vielse var fædrene: Christian Jensen Møller af Omme og Hans Bennedsen af Vong.

(14) Christen Jepsen

Han er født i slægtsgården⁽⁶⁾ i Øster Debel i Lunde sogn den 6.12.1801. I 1827 køber han gården matrikel nr.: I.A i Beckhuse, Outrup sogn, hvor han bor under Folketællingen 1834 (pag.241) og i 1845 (pag. 244) med sin husstand⁽⁵⁾. Død af "Hidsig Feber", efter sin datters bryllupsfest, i Bækhuse den 25.9.1848 og blev begravet på Outrup Kirkegaard den 3.12, 47 år gammel.

Gift i Outrup Kirke den 15.10.1825 (pag.130) med:

(15) Dorthe Marie Nielsdatter

Hun er født i Lønborg By og sogn 1799 og ses ved Folketællingen 1845 i Beckhuse sammen med mand og børn,; men året efter døde hun af "Galdeagtig Feber" i Bækhuse den 5.10.1846, 47 år gammel og blev begravet på Outrup Kirkegaard den 13.10 (pag.409).

Tipoldeforældre:

(16) Niels Caspersen Sirich

Han er født i Baal, Outrup sogn 1760 og døde som gårdmand i Vittarp, Outrup sogn 6.4.1828, 68 år gammel.

Gift i Thorstrup Kirke 1786 med:

(17) Anna Kirstine Pedersdatter

Hun er født i Varde Landsogn 1761, og døde som aftægtsenke i Vittarp 24.9.1836, 75 år gammel. - Hendes forældre kendes ikke med sikkerhed!

(18) Mads Pedersen

Han var født i Qvong By 1770, og døde der 29 år og 8 måneder gammel, begravet på Qvong Kirkegaard den 9.5.1800 (pag.300). - Han var søn af gårdmand Peder Jacobsen og hustru Anna Madsdatter, som begge levede i Qvong By ved Folketællingen 1801.

Gift med:

(19) Anna Margrethe Jensdatter

Hun er født cirka 1770; og blev gift 2.gang i Qvong Kirke den 30.1.1801 med ungarl af Outrup sogn Hans Adolph Sirich, der var født i Baal i Outrup sogn 1775, og bror til ane-16 herover! - De ses i gården i Kvong By under Folketællingen 1801 (pag.122), sammen med hendes forrige svigerforældre, som da er henholdsvis 68 og 58 år gamle aftægtsfolk. - Gården får senere matrikel nr.8a.

(20) Jens Thomsen

Han er født i "Friisgaard" i Hemmet sogn 1765, som han senere overtog fæstet af. Gården hørte i 1812 fortsat under Lønborggaard. Han døde allerede i Friisgaard den 4.3.1818 (pag.53) 53 år gammel. - Nogle få år efter overtog sønnen Søren Jensen gården, der ved matriklen i 1844 fik nr.: 5a.

Gift i Hemmet Kirke den 6.11.1795 (pag.154) med:

(21) Kirsten Sørensdatte

Hun var født i Nørheede i Lyhne sogn, og døbt i Lyhne Kirke den 30.10.1773, og døde som enke i Friisgaard den 4.3.1851 (pag.136) 78½ år gammel. – Hun var datter af gårdmand Søren Christensen af Nørheede, gift i Lyhne Kirke den 9.11.1773 med Anna Iversdatter af Nørheede (pag.32).

(22) Peder Christensen

Han er født 1765 og døde som gårdmand i Henneberg, Henne sogn den 24.11.1822, 57 år gammel og blev begravet på Henne Kirkegaard den 1.12 (pag.83). Han var ved trolovelsen i Henneberg den 18.9 ungtkarl af Henneberg!

Gift i Henne Kirke den 19.10.1787 (pag.39b) med Gudselskende Pige:

(23) Anne Nicolaisdatter

Hun er født i Henneberg, og døbt "Inger" i Henne Kirke den 2.9.1764, (som datter af gårdmand Nicolai Albertsen og Kirsten Michelsdatter); og døde som aftægtsenke hos sønnen Nicolai Pedersen i Henneberg den 16.9.1833, 69 år gammel, og blev begravet på Henne Kirkegaard den 21.9 (pag.110). – Forlovere ved vielsen var: Niels Kolle af Kolle og Niels Jensen Bruun af Henneberg!

(24) Christian Jensen Møller

Han er født i landsbyen Thornum, Lintrup sogn i Frøs Herred ca. 1767; og var forlover ved sønnen (12's) bryllup i Vester Nykirke 1837. - Han var møllersvend på Endrupholm Mølle og husmand med jord i landsbyen Omme i Vester Nykirke sogn, hvor han døde den 25.12.1838, 71 år gammel og blev begravet på Vester Nykirke Kirkegaard den 30.12. Ved trolovelsen den 19.9.1807 omtales han som "Velagtede Unge Karl".

Gift i Vester Nykirke Kirke den 17.12.1807 (pag.4a) med pigen:

(25) Ane Jensdatter

Hun er født i Omme cirka 1778, og døde sammesteds den 12.12.1839, 61 år gammel, og blev begravet på Vester Nykirke Kirkegaard den 22.12 (pag.242). – Deres første barn var datteren Friderica født i Omme den 18.11.1807 (pag.3b) og båret til dåben af Jomfru Friis til Endrupholm Mølle.

(26) Hans Bennetsen

Han er født i Vong og døbt i Vester Nykirke den 4.12.1768 (pag.57a), som søn af gårdmand Benned Hansen (død 7.3.1804) og Kirsten Nielsdatter i Vong, som ved Folketællingen 1787 i Vong var henholdsvis 55 og 53 år gamle (pag.186). – Hans Bennetsen var gårdfæster i landsbyen Vong i Vester Nykirke sogn, hvor han døde af svaghed på aftægt hos sviger-sønnen, den 10.9.1841, 73 år gammel og blev begravet på Vester Nykirke Kirkegaard den 17.9 (pag. 196-197).

Gift med:

(27) Ingeborg Madsdatter

Den 25.10.1808 får de et barn døbt i Vester Nykirke Kirke (pag.5b). – Hun døde 61 år gammel i Vong den 13.5.1841, og begravedes på Vester Nykirke kirkegaard den 26.5 (pag. 214-215).

(28) Jeppe Jensen Debel

Han er født i slægtsgården i Øster Debel og døbt i Lunde Kirke den 19.6.1763 og døde sammesteds af "Vatersot" den 27.3.1835, og begravedes 5.4, 73 år gammel (pag.237). – Han overtog fæstet af gården i Øster Debel efter faderen Jens Jepsen⁽⁶⁾, hvis hartkorn var på 4-4-1-1 og som ejedes af provst Brorson i Lunde Præstegaard. Ved Folketællingen 1801 (pag.178), ses også hans mor Maren Christensdatter, 70 år gammel og enke efter 1.ægteskab, at får aftægt i gården; ligesom hans søster Christine Jensdatter, 22 år og væverske også bor i gården i Øster debel!

Gift i Outrup kirke den 22.10.1790 med pigen:

(29) Anne Jensdatter

Hun er født i Nr. Nebel sogn 1765, og er også konfirmeret der. – Død på aftægt i Øster Debel 27.2.1826, 61 år gammel og begravet på Outrup Kirkegaard den 5.3 (pag.152). - Hendes forældre kendes ikke med sikkerhed!

(30) Niels Jørgensen Hodde

Han var født i Lønborg By 1770, som søn af gårdmand Jørgen Nielsen Hodde (født 1727 og død 1792) og hustru Maren Laursdatter (hun var født 1733 i gården), og som endnu levede i Lønborg By ved Folketællingen i 1787 (pag.343). - Han overtog i 1792 faderens gård matrikel nr.14 i Lønborg By⁽⁷⁾, hvori han ses ved Folketællingen i 1801. Gift 2.gang i Lønborg Kirke 3.11.1822 (pag.52) med Zidsel Christensdatter af Vostrup, de ses i Folketællingen 1834. I 1835 solgte han gården til Hans Schmidt Madsen, og dermed endte denne slægtsgårds lange historie. – Han døde som aftægtsmand i Lønborg By den 19.7.1847, og begravedes i Lønborg den 25.7 (pag.119).

Gift i Lønborg Kirke med (enken):

(31) Anna Christensdatter

Hun er født i Lønborg sogn 1760, som datter af gårdmand Christen Christensen Vestergaard og Margrethe Laugesdatter i matrikel nr.47 i Lønborg sogn. - Hun døde i Lønborg By før 1822 (hendes død er ikke fundet i Lønborg kirkebog).

2 x Tipoldeforældre.

(32) Casper Christopher Sirich

Han var født i Øse Præstegaard, og siden uddannet til landmåler med den militære rang af løjtnant. Han ses først at eje noget gods i Sig i Thorstrup sogn, for så senere at købe noget andet ved auktionen⁽⁸⁾ på Lønborggaard den 18.9.1760 gården "Bahl" (Bahl) i Outrup sogn for 497 rigsdaler. Han døde i Bahl den 14.12.1777 uden alders angivelse, og blev begravet i Outrup.

104

Gift med:

(33) Inger Nielsdatter

Hun er muligvis datter af Niels Starbech ? - Hun ses nævnt i skiftet efter hendes afdøde mand, som er dateret Varde Rådstue den 2.4.1778.

3 x Tipoldeforældre.

(64) Hans Hansen Sirich

Han var født i Thisted den 4.1.1674 og døde som sognepræst i Øse Præstegaard den 23.12.1749⁽⁹⁾. – Han tog Attestats med non.cont i 1708, og demitterede fra Københavns Universitet, for den 30.7.1712 at blive kaldet til rektor ved Ribe Schole; blev magister 26.5.1714. Fra Ribe Schole blev han 28.12.1722 kaldet til præst i Øse sogn, Skast herred, hvor han fungerede til sin død. Se også i "Fra Ribe Amt" 1921 side 464 og 470 (i bind-IV).

Gift i Sct. Catharina Kirke i Ribe med:

(65) Constance Caspersdatter

Hun er sandsynligvis født i "Nybølgaard" i Gram sogn 1685. – Og søster⁽¹⁰⁾ til de samtidige sognepræster i Allerup, Jerne, Lunde og Thorstrup sogne; og hendes to søstre var gift med præster i Ho og Lønborg. Mest kendt var dog broderen Maturin Carstensen, som ejede et betydeligt bøndergods. Se om denne i "Fra Ribe Amt" 1906 side 51 – 112, og slægtstavlen side 56 - 57!

4 x Tipoldeforældre.

(130) Casper Christopher Carstensen

Han ejede adskillige gårde, heriblandt "Nybølgaard" i Gram sogn, som han også beboede indtil han blev rådmand og senere borgmester i Ribe fra 1681 til sin død i 1715.

Gift i Sct. Catharina Kirke i Ribe 1665 med:

(131) Kirsten Baggessdatter

Hun var født i Ribe, og døbt der 15.1.1647 (som datter af borgmester Bagge Baggesen og Kirsten Hansdatter Friis i Ribe); - døde i Ribe og blev begravet der den 22.4.1704. Hendes aner er beskrevet indgående i bogen "Rig og Fattig i Ribe" af Ole Degn, Aarhus 1981, bind-2 side 198 under Rm. 71; - hvorfor jeg desårsag slutter beskrivelsen af Sirich-slægten og dens spændende aner her!

Kilder:

1. Sirich's node- og spillemandsbog indgår i min samling: 2-64-0.
2. Vardesyssel Aarbog 1986, side 6-8.
3. Bogen "Janderup og Billum Sogne", bind-III, udgivet af et udvalg ved Knud Jensen og Chr. Simonsen. Janderup 1983. Siderne 187 og 236.
4. "Ovtrup Sogn i Vester Horne Herred" af H.K. Kristensen, Udgivet Varde 1933-35, side 364; gården "Vittarp III.B".
5. Samme som "4" herover; se da side 372 under "I.A"!
6. "Vardesyssel Aarbog 1998", side 94 nr.41 = hans søster og hans forældre side 95 nr. 82-83, bedsteforældrene ses på side 99 som nr. 164 og 165, samt side 101-102 nr. 330 og 331!
7. Bogen "Gårde og steder i Lønborg sogn" af Knud Nielsen, udgivet i Vostrup 1985. – Se da side 26 og 73 nederst.
8. Bogen "Ovtrup Sogn" af H.K. Kristensen, Varde 1933-35 side 354 – 355; heri nævnes også skiftet efter ham! – Bogen "Øster Horne Herred" af H.K. Kristensen, Esbjerg 1944. Se side 87.
9. Bogen "Bidrag til Øse Sogns Historie" af J.R. Lorentsen, udgivet Eget Forlag 1932; se da side 241 nr.6!
10. Bogen "Lunde Sogn i Vester Horne Herred" af H.K. Kristensen, udgivet Kolding 1923; se side 110 og 354.

LOKALHISTORISKE NYHEDER.

"Varde Landsogn, Tinghøj og Søndermarken"

Træk fra 1900-tallet, udgivet af Varde Lokalhistoriske Arkiv 2001; under redaktion af Ejvind Busk Jensen.

Bogen leveres indbundet i stift bind, og er på 199 sider, den koster 175,-kr. + porto, og bestilles på arkivet, Torvet 7. 6800 Varde. – Eller på telefon: 75.22.37.74.

Bogen er rigt illustreret med såvel billeder som meget fine kortbilag, og starter med en indledning, som på en kortfattet og overskuelig måde bevæger sig over landsognets kirke i købstaden, den vestjyske skoleordning, aftenskolerne og de lokale landsbyskoler i Frisvad, Gellerup, Mejls, Orten og Tinghøj. Foreningslivet og ungdomsskolen præsenteres også på fortræffelig vis.

Forretninger, håndværk, landbrug med følgeerhverv belyses også indgående. Den "nye bonde" beskrives, enkelte personer og gårde ligeledes. Kroen, brugsforeningen, hedeopdyrkningen og meget andet belyses i denne spændende bog.

"Claus Mortensen Borch"

og efterkommere samt indgiftede slægter de Albertin, Bartholin, de Brinch-Seidelin, Eichel, Fabritius-Tengnagel, Hauch, Rosenvinge, Sadolin, de Schouboe, Leth, Falkenkam, Nerenst m.fl. – Bogen er skrevet af Holger Hertzum-Larsen i samarbejde med Carl St. Asschenfeldt; og udgivet på Hertzums Forlag. Hovedgaden 32. 7620 Lemvig. Pris: 430,-kr. + porto.

Denne bog er i lighed med alle forrige udført af Holger Hertzum-Larsen, meget rige på kilder og dokumentation, så man virkelig fornemmer de store arbejder der ligger bag bogens udgivelse.

Bogen – er en efterslægtstavle der starter med "stamfaderen" Claus Morten Borch, der er født ca. 150 i Bork, hvor han også døde 1.4.1604. Han var først rektor i Ringkøbing, for senere at blive kaldet til sognepræst i Sønder Bork (Nørre Horne herred).

Adskillige steder i bogen er anbragt let overskuelige "søskendetavler" ligesom bogen også er illustreret med flere nedkopierede dokument-sider fra Landsarkivets magasiner i Viborg.

Slægtsregisteret bagerst i bogen side 367 – 432 er en stor hjælp for de mange forskere, som i denne bog vil få en kærkommen håndsrækning

i deres slægtshistoriske forskning. – Bogen afsluttes med syv linierede sider til egne notater, og består således af i alt 440 sider i et pænt bind.

"Den Vestjyske klitgård"

Fra Nymindegab til Nissum Fjord. – Udgivet af Peter Duun Andersen i 2000 på Poul Kristensens Forlag i Herning. Bogen er på 135 sider og indbundet i stift bind til 198,-kr. + porto, sælges i landsdelens museumskiosker.

Titlen på bogen er velvalgt, og indholdet tilgodeser netop de mange, som arbejder og interesserer sig for klitgårdenes historie. – Bogen er rigt illustreret med mange gode fotografier og kortudsnit tilbage fra 1635 og springvis frem mod nutiden. Blandt billederne er der også kræset om detaljerne fra de gamle bygninger og deres nærområder med detailfotos, som vil være en kærkommen hjælp for dem, som måtte ønske eller allerede er i færd med at restaurere det gamle hus eller gården ude i klitterne.

Selv har jeg nu med denne bog fået øjnene op for nogle spændende bygningsdetaljer, som jeg tidligere har overset. - Jo'e denne bog er velskrevet og i sin opbygning meget inspirerende, lærerig og pædagogisk set et guldæg, lige til at opstarte en studiekreds efter!

Bagerst i bogen side 128 til 136 er listet en række speciallitteratur og anvisninger til brug for læserens videre arbejde, men også indholdsfortegnelsen side 5 til 6 er meget detaljeret og fuldkommen.

BORGER- & TOLD INDBERETNINGER 1735.

Deres Excellence!

Høy Velbaarne Hr. Geheime Raad og
Stifts Befallings Mand.

Naadige Herre

Udi underdanigst Følge Deris Excellence naadigste Ordre af Dato 8de Julii indkerevis (?) i underdanig Ydmyghed vores ringe Betenkende angaaende dette Toldstæds Beskaffenhed, nemlig:

1.

Befindes under dette Toldstæd efterskrefne Fahrtøyer af Drægtighed og Alder, som af efterskrevne Skippere føres, saasom:

1 Pinche.Skipper Knud Boysen af Hoe. Drægtig 16 Lest. Gl. 22 Aar.
 1 Gallioth.Skipper Hans Kiern af Hierting. Drægtig 16 Lest. Gl. 7 Aar.
 1 Smache.Skipper Knud Riisbøll af Hierting. Drægtig 13 Lest. Gl. 5 A
 1 Smache. Skipper Jens Jafsen af Hoe. Drægtig 17 Lester, Gl. 6 Aar.
 1 Smache.Skipper Niels Jessen af Hierting. Drægtig 11 ½ Lest. Gl. 7A
 1 Smache.Skipper Hans Hansen af Hierting. Drægtig 10 Lest. Gl. 23A
 1 Smache.Skipper Olluf Møller af Hierting. Drægtig 8½ Lest.Gl.26 A
 1 Smache.Skipper Peder Riisbøll af Hierting. Drægtig 8 Lest. Gl. 22 A
 1 Smache.Skipper Hans Jensen af Hierting. Drægtig 6½ Lest. Gl. 30 A
 1 Smache.Skipper Jens Nielsen af Hoe. Drægtig 6 Lester. Gl. 26 Aar.
 1 Smache.Skipper Gravers Iversen af Hierting. Drægtig 6 Lest. Gl. 19
 1 Sneche.Skipper Mads Andersen af Hierting. Drægtig 5 Lest. Gl. 17
 1 Schude.Skipper Søren Boysen af Hoe. Drægtig 7 Lester. Gl. 2 Aar.
 1 Schude.Skipper Terchild Hansen af Hoe. Drægtig 5 Lester. Gl. 30 A
 1 Schude.Skipper Peder Bertelsen af Hoe. Drægtig 4½ Lester. Gl. 22
 1 Schude.Skipper Hans Larsen af Hoe. Drægtig 4½ Lester. Gl. 20 Aar.
 1 Baad. Svend Vistessen af Hierting. Drægtig 2 Lester. Gl. 29 Aar.

Summa under dette Toldstæds hørende Fahrtøier som er: 1 Pinche, 1 Gallioth, 9 Smacher, 1 Sneche, 4 Schuder og 1 Baad in alles 17.

Af disse Fahrtøier haver Aarlig været til Grønland dend anførte Pinche og Gallioth paa Sielhunde Fangsten. Mens siden Interessenterne ey derved har funden deris Reining, har Pinchen dette Aar allene været didhen og Galliothen søgt Fragter på Norge, hvorfra dend med Tømmerlast er her hiemkommen. De andre Smacher og Fahrtøier, hvoraf Eendel ere Nødet, at søge Fragt ved Riibe og andre Indre Riigs steder og udfører til Holland det, som her i Landet ellers kand forefalde, nemlig alle Slags Korn Vahre, Sorte Potter, Kampesteene, Tallig, Svinebørster, Pennefeder, Vadmæl, Smør og andre Feede Vahre ligesom Aaret og Priisen uden Lands kand udfalde.

Bemeldte Fahrtøier hiemfører fra Norge Tømmerlast, fra Holland Kalck og steen samt andre Kiøbmands Vahre. Efter dend liden Handel og Næring som her falder; og først paa Aaret naar Hans Maytts. Magatzin Korn skall Transporteris da de dermed befragtes. Paa Hamborg farer de ligeledes baade med Korn og Sorte Potter og formedelst Hans Maytts.allernaadigste Forbud om Handelens Ophævelse paa Hamborg maa de komme Ballasted tilbage.

2.

At Commercién herved Stædet haver Merchelig Aar efter anden aftaged og at Hans Maytts. Told Intrader herved Toldstædet Aar efter anden er forringeret dertil er: 1ste og største Aarsag dend større Told som Hollænderne haver paabudet paa de danske Øxne, som herfra pleyer at vorde Udskibet og udi Indeværende Aar er icke Én Eneste herfra oversendt. 2det da Handlen var frj paa Hamborg, hafde Hans Maytts. for indgaaende ligeledes større Told Revenuer og saasom de smaae og faae Kiøbmænd henter den største Deel af deris Kiøbmandskab nu udi Flensborg, Colding og Horsens hvor de best kan finde deris Reigning, saa er dette ogsaa Endeel Aarsag til, hvorfor hans Maytts. Told Indkomster herved Toldstædet aftager. 3die desuden ere de Privilegier paa Endeel Vahre som hans Maytt. haver forund Kiøbenhafn bestaaende udi Sæbe, Svovel, DelfftsTøy, Forhøyelsen paa Sucker og Forbud paa Farveriet samt og Ostindiske Vahre, som kiøbes for Een Civil Priis udi Kiøbenhafn ligeledes Aarsag hvorover Indtraderne herved Toldstædet Svækkes.

3.

Til Commerciens Forbedring efter Vores Ringe Tancker, da skulde det vel Kiendel. hielpe om dend i svang gaaende Landprang blef afskaffet, og var det vel at ønske at Borgerskabet udi Warde var af dend Formue de kunde føre saadan Handel som Proprietairen og Landmanden kunde være tient med. Mens som deris Evne er icke saa tilstræckelig saa behielper de dennem med den Ringe borgerlig Næring, hvordan de best kand. Dette er til deris Excellence Vores underdanige og Ringe betenckende om dette Toldstæds Beskaffenhed, hvilken vi i

underdanig Ydmyghed vil have Deris Excellence insinuerit forblivende i underdanig Submission.

Deris Excellence Høyvelbaarne Hr. Geheime Raad og Stift Befallings
Mands Naadige Herresunderdanige tienere

Warde Told Cammer, d. 18 Aug. 1735. Wedel. N.Bang⁽¹⁾.

Wardes Indvaanere -

Forklaring over Warde Byes Indvaanere, Geistlig, Øvrigheds Personer og Kongl. Betientere og alle andre Borgere, forfattet af underteignede, saa vit os er bekiendt om hvers Leilighed og Wilkaar.

Geistligheden.

Prousten Hr. Rasmus Suidtzer, Sognepræst til begge Kirker, hand haver mange smaae Børn og mueligt er i Gield, icke saa lidet.

Cappelanen til begge Kirker heri Byen, Hr. Pouel Borrebye, er ved Giftermaal kommen til en skickelig Middel efter hans Stand og Vilckor, mens hvad hans Midel kand være, er os ubevidst.

Magister Sahl. Niels Kragelunds Encke boer i Leiehuus, har en svagsindet Søn, liden Indkomst og ringe Midel.

Recteren Sign. Termand Termansen i dend latinske Skole boer i sin egen Gaard og er uden Gield, mens hvad hans Middel kand være, er os ubevist.

Hørerer Niels Bolderup, en ung Karl, som har gandske liden Løn og indkombst og ingen Middel, mens snarere Gield.

Øfrigheden her i Warde.

Borgemester og Postmester Bertel Taulou er u-gift, hvis Middel hand har, har hand arvet efter sin salig Fader, hvor meget det er, vides icke af os, hvilket Raadmændene kand forklare, som Skiftet har forvaltet.

Raadmand Stephan Pedersen, en gammel affældig Enke Mand, har liden Løn og mindre Middel, nyder sin Ophold hos sin Søn Peder Stephansen, Forpagter på Lunderup.

Raadmand Søren Ølgaard driver noget Handel med Kiøbmandskab og Aufling, haver 4re Hæster dertil, hans Tilstand er os gandske ubevedst.

Lieutnant Niels Jacobsen Outrup, en gammel Enke Mand, har faaet Naadsens Brød i mange Aar, har deraf sin Ophold og ei videre.

Byefoged Christen Hjørning boer i sin egen Gaard, er uden Giæld og bruger noget Aufling, men hvad hans Middel kand være, er os ubekjendt.

Bye Schriver og Hospitalsforstander Johannes Krag boer i sin egen Gaard, er nyelig kommen her til Byen, hans Vilchor er os ubekjendt.

Kræmere og de, som holder Hæste og Vogne,
at kiøre med Fragt og til deres Arbeide.

Mathias Borch beboer sin egen Gaard, nærer sig af Aufling og Huusnæring, med danske Brænderie og Øllsall, holder 4re Hæster til sin Aufling og at gjøre Reiser med, naar forefalder.

Knud Ølgaard, er sin egen Gaard hand iboer, nærer sig af Kræmerie og Aufling, holder 4re Hæster til samme at drive og ei videre.

Niels Joensen, er sin egen Gaard hand iboer, nærer sig af smaae Kræmerie og Aufling, holder 2de Hæste til samme og at fare med Fragt.

Christen Jenssen Wiumb, er sin egen Gaard hand iboer, nærer sig af lidet Kræmerie, og Grov-Vahre samt Træ-Vahre og noget Aufling, holder 2 Hæster til samme at drive og at fare med Fragt, naar noget forefalder.

Rasmus Ølgoed, boer i sin egen Gaard, nærer sig af Kræmerie og Aufling, holder 2 Hæster til samme og ei andet.

Anders Madsen, beboer sin egen Gaard, nærer sig af lidet Kræmerie og noget Aufling, holder 2de Hæster til samme at drive og farer med Fragt, naar noget forefalder.

Laust Dyre, en ung Karl, boer i hans egen Gaard, men er dog pandtsatt, holder ingen Hæster, nærer sig af lidet Aufling og Kræmerie.

Mads Bruun, en ung Karl, nærer sig af lidet smaae Kræmerie og lidet Aufling, har hverken Huus eller Gaard eller noget Creatur.

Hans Hansen Farver, beboer sin egen Gaard, nærer sig af sin Haandværk, haver lidet Aufling derhos, holder 2 Hæster dertil at drive.

Lars Bagger, Farver, nærer sig af sin Haandværk, så vit det kand strække sig, thi de ere 4re tilsammen, saa enhver kand viide, der er lidet til enhver, beboer sin egen Gaard.

Hans Jenssen Loft, Farver, nærer sig af sin Haandværk og lidet Aufling.

Nicolay Farver, som er nylig kommen til Byen, beboer sin egen Gaard, nærer sig af sin Handværk og lidet Aufling.

Søren Pallesen Feldbereeder, er sin egen Gaard hand iboer, nærer sig af sin Handværk og noget Aufling, holder 2de Hæster dertil og at fare med Fragt, naar noget forefalder.

Peder Joenssen Feldbereeder, er sin egen Gaard hand iboer, nærer sig af sin Handværk og noget Aufl., holder 2 Hæster dertil og at fare med

Fragt og anden Kiørsel her ved Byen, naar noget forefalder, samt Huus Næring med danske Øll og Brændevins Sall.

Niels Gregersen Feldbereeder, beboer sin egen Huus, nærer sig af sin Handværk og lidet Aufling samt liden Huusnæring med danske Brændeviin og holder 2 Hæster til sin Aufling at drive og anden kørsel, naar forefalder.

Hans Pederssen Smed, er sin egen Gaard hand iboer, nærer sig af sin Handværk og Aufling, holder 2de Hæster til samme og anden Kiørsel, naar forefalder.

Jep Jensen boer i sin eget Huus, mens er dog pandtsatt, nærer sig af sin Aufl og lidet Brændeviins Sall, holder 2de Hæster til sin Aufl og anden smaa Kiørsel, naar noget forefalder.

Jens Hanssen, boer i sin egen Huus, nærer sig af Aufling, holder 2de Hæster til samme og andre smaae Kiørsel, naar noget forefalder.

Jens Willumssen, beboer sin egen Huus, nærer sig af Aufling og Huusnæring med danske Brænde-Vin og Øll-Sall, holder 2de Hæster til sin Aufl og anden Kiørsel, naar noget forefalder.

Mads Nielssen, er sin egen Gaard hand iboer, nærer sig af Aufl. og Huusnæring, holder 2 Hæster til sin egen Kiørsel og andre.

Søren Willumssen, er sin egen Gaard han iboer, nærer sig af sin Aufling og liden Huusnæring med danske Brændevin Sall, holder 2de Hæster til sin egen Aufl og anden Kiørsel, naar noget forefalder.

Christen Dyre og Hustrue er 2 udlevet gamle Folck, nærer sig af deres liden Aufling, holder 2 Hæster dertil og til anden smaa Kiørsel her ved Byen.

Æske Borch, er sin egen Huus hand iboer, er dog pandtsatt, nærer sig af Aufling, holder 2de Hæster dertil og til anden smaa Kiørsel her ved Byen og at fare med Fragt.

Niels Bruun, beboer sin egen Gaard, nærer sig af Aufling og Huusnæring med danske Brændevin og Øll Sall, holder 2de Hæster til sin Aufl og anden Kiørsel, naar forefalder.

Niels Pedersen Nessen, en gammel udlevet Mand, boer i sin eget Huus, nærer sig af Aufl og Huusnæring med danske Brændevin og Øll Sall, holder 2de Hæster til sin Aufl og anden smaae Kiørsel, naar noget forefalder her ved Byen.

Hans Nessen boer i sin egen Huus, nærer sig af Aufling og lidet Brændevins Sall, holder 2 Hæster til sin Aufl og anden Kiørsel, naar forefalder.

Peder Pedersen Sadelmager, beboer sin egen Gaard, nærer sig af sin Haandværk og Aufling, holder 2de Hæster til samme og anden Kiørsel, naar noget forefalder.

Hans Hansen, beboer sin egen Gaard, nærer sig af sin Aufling, er ellers en gammel Mand, holder 2de Hæster dertil og anden Kiørsel og haver ingen anden Næring

Hans Tøstessen, en gammel Mand, beboer sin egen Huus, nærer sig af lidet Aufling og anden smaae Kiørsel her ved Byen, holder dertil 2de Hæster.

Niels Toftnis dend Eldre beboer sin egen Huus, nærer sig af lidet Aufling, holder 2 Hæster dertil og anden smaae Kiørsel her ved Byen, naar noget forefalder.

Jens Ifuerssen, beboer sin egen Huus, nærer sig af lidet Aufling, holder 2 Hæster dertil og anden Kiørsel, naar forefalder.

Christen Krasse, beboer sin egen Huus, nærer sig af lidet Aufling, holder dertil 2 Hæster og anden smaae Kiørsel, som her ved Byen kand forefalde.

Niels Jensen boer i sin egen Huus, nærer sig af sin Aufl og lidet Smaa-Kræmerie, holder een Hæst til samme at drive.

Niels Præst, beboer sin egen Huus, nærer sig af sin Aufling og Huus Næring med danske Brænde-vin og Øll Sall, holder een Hæst til sin Aufl at drive.

Laust Jenssen, beboer sin egen Huus, nærer sig af lidet Aufling, holder én Hæst dertil at drive.

Frederich Lauridsen sidder i Leiehuus , nærer sig af lidet Kræmerie og er ung Karl.

Hand Werchs Folch.

Jens Ørenstrup, Guldsmed, beboer sin egen Huus, nærer sig af sin Handværck og lidet Aufling.

Hans Guldsmed, beboer sin egen Huus, nærer sig af sin Handværk og lidet Aufling.

Peder Handschmager, beboer sin egen Gaard, men er pandtsat tillige med hvis hand ejer, nærer sig ellers af sin Handværk og liden Aufling.

Jens Pallessen Feldbereeder beboer sin egen Gaard, men er dog pandtsat og nærer sig af sin Handværck og liden Afling.

Johan Gregerssen Feldbereeder beboer sin egen Huus, nærer sig af sin Handværck og liden Aufling.

Morten Pouelssen, en gammel Skoemager, Koenen ligeledes gammel og skrøbelig, boer dog i deres egen Huus, nærer sig af lidet Aufl og Skuefleckerie.

Laurids Paruchmager boer i Leiehuus, er en huusarm Mand og lever i Armod.

Christen Gregerssen Feldbereeder boer i sin egen Huus, nærer sig af sin Handværk og liden Aufl.

Hans Kleinsmed og Klocher, nærer sig deraf og liden Aufling.

Christen Gundessen Straae Techer boer i sin egen liden Huus, nærer sig af sin Handværk og liden Aufling.

Jeppe Schue Flecher nærer sig derved, men er en huusarm Mand.

Mads Jacobsen , en huusarm Mand, boer i en nedfalden Gaard, lever af lidet Aufling.

Christen Johanssen Kleinsmed beboer sin egen Gaard, nærer sig af sin Handværk og liden Aufling.

Jens Top en gammel Schue Flecher, lever ved samme og lidet Aufling og boer i sin egen Huus.

Søren Pedersen Schoemager beboer sin egen Huus, nærer sig af sin Handværk og liden Aufling.

Jess Nielsen Schue Flecher, en gammel afdanket Soldat, boer i sin egen liden Huus, , men er dog pandtsat, lever i slet Tilstand.

Peder Wædsker, en gammel blind, vanvittig og skrøbelig Mand, boer i sit eget Huus, som nock er pandtsat, lever i kummerlig Tilstand.

Knud Johanssen Schoemager beboer sin egen Huus, mens er pandtsat, lever af sin Handværk og liden Aufling.

Hans Nielsen boer i sin egen Huus, men er pandtsatt, er Consumptionsbetiendter her i Byen.

Olle Jenssen, en gammel skrøbelig Mand, Koenen ligesaa, beboer deres eget Huus, men er pandtsat, nærer sig i armlig Tilstand.

Michel Michelssen boer i sin egen liden Huus, som er dog pandtsat, nærer sig af lidet Aufl.

Thomas Westessen, en gammel svag Mand, har ingen Næring med hans Skræder Handværk, bruger en liden Aggerdyrckning.

Rasmus Feldbereeder beboer sin egen Gaard, nærer sig af sin Handværck og lidet Aufling.

Søren Hansen Schue Flecher, en gammel affældig Mand og lever i Armod.

Anders Sørrensen boer i sin egen liden Huus, er en ung Karl, nærer sig af lidet Aufling.

Jens Nielsen boer i Leje Huus, nærer sig af lidet Slagterie.

Anders Glarmester boer i sin egen Huus, nærer sig af sin Handværck og liden Aufling.

Niels Reebslaer beboer sin egen Huus, nærer sig af sin Handværk og lidet Aufling.

Niels Orten sidder i sit eget Huus, bruger lidet Aufling, haver Kost til hans Koene og et Barn i Riiber Hospitalet formedelst deres Svaghed.

Niels Mortensen Schrædder boer i sin egen Huus, nærer sig af sin Handværk og noget Aufling.

Pouel Joenssen Timmermand beboer sin egen Huus, nærer sig af sin Handværk og lidet Aufling.

Peder Kleinsmed, en fattig Mand, som sidder i Leiehuus og lever i Armod.

Niels Hiuler beboer sit eget Huus, er en gammel affældig Mand, som lever i Armod.

Niels Hansen Schrædder beboer sin egen Huus, lever af sin Handværk og lidet Aufl.

Peder Frandtzen Ledder Tuer boer i sin egen Huus, som dog er pandtsatt, og nærer sig deraf nogenledes.

Jørgen Muurmester boer i en liden Huus og nærer sig af sin Handværk.

Peder Joenessen Schoemager sider i Lejehuus, nærer sig af sin Handværk.

Christen Smed boer i sin egen Huus, som dog er pandtsatt og er en svagsindet Mand, lever i armlig Tilstand.

Christen Bech beboer sin egen Huus, nærer sig af Huus Næring med danske Brændevin og Øll Sall.

Jens Christenssen Smed boer i sin egen Huus, mens er pandtsatt, lever i armlig Tilstand.

Hans Christenssen Schrædder boer i sin egen liden Huus, lever af sin Handværk og lidet Aufling.

Jens Benedssen Bødicher boer i sin egen Huus, mens er dog pantsatt, er en gammel skrøbelig Mand og lever i armlig Tilstand.

Hans Christenssen nærer sig af lidet Aufling og lever i slet Tilstand.

Mads Jenssen er en fattig Mand, lever af lidet Aufling.

Adtzer Tin Støber boer i sin egen [Huus, formodentlig], mens er dog pandtsatt, er en gammel fattig Mand, lever af sin Handværk og noget lidet Aufl.

Søren Christenssen Schoemager boer i sin egen Huus, lever af sin Handværk og noget Aufling.

Jeppe Sadelmager boer i sin egen Gaard, nærer sig af sin Handværk og liden Aufl.

Jens Madssen Glarmester boer i sin egen Gaard, nærer sig af sin Handværk og lidet Aufling.

Jørgen Timmermand, beboer sin egen Gaard, nærer sig af sin Handværk.

Jep Ollessen Bødicher, boer i sin egen Huus, nærer sig af sin Handværk

Sørren Nielssen Timmerm. beboer en liden Huus, nærer sig af sin Handværk og liden Aufling.

Hans Pedersen Møller beboer en liden Huus, mens dog er pandtsatt, nærer sig af Maaleværket og noget Aufling.

Søren Ollesen Schoemager sidder i Leyehuus, nærer sig af sin Handværk.

Mogens Bagger sidder i sin egen Gaard og lever af sin Handværk og liden Aufling.

Knud Sadelmager beboer sin egen Gaard, nærer sig af Handværket og liden Aufling.

Jens Hattmager sidder i Leyehuus, nærer sig af sin Handværk, lever i slet Tilstand.

Salige Jens Sadelmagers Enke beboer sin egen Gaard, nærer sig af lidet Huus Næring og lidet Aufling.

Dag Lønnere.

Peder Frøessig boer i sin egen Huus og lever i armlig Tilstand.

Peder Ifuerssen sidder i Lejehuus.

Andreas Rasmussen boer i en liden Huus.

120

Anders Christenssen beboer sin egen Huus.

Baltzer Jenssen, en fattig forarmet Mand.

Lars Nielssen, sidder i en liden Huus, lever af sin Hænders Arbeid

Peder Hallm, en gammel vanfør Mand, boer dog i sin egen liden Huus, som dog er pandtsatt, og lever af, hvad hand kand fortiene.

Byrge Anderssen, en afdanket Soldat, boer i sit eget lidet Huus, nærer sig af, hvad hand med sine Hænder kand fortiene.

Søren Christenssen boer i sin egen liden Huus, er dog pandtsatt, nærer sig af sin Hænders Arbeide og lidet Aufling.

Jens Jørgenssen Barslund lever af sit lidet Arbeide.

Jens Tøstessen lever af sin Hænders Arbeide.

Frands Rosenberg , en fattig Mand, lever af lidet Aufling.

Niels Baehl, en ung Karl, som sider med lidet Høckerie, mens eier slet indtet deraf.

Forved melte Liste haver vi, saa vit vi ære enhvers Tilstand bevedst, anteignet, enhver efter Stand og Vilckor, Næring og Brug, hvilket vi testerer. Warde d. 6te Aug. 1735.

M.I. Borch	Niels Joenssen	Hans Wolf
L.H. Bagger	Th. Westesen	H. Hansen.

Allerunderdanigst Erclering .

1ste

Herom vides ingen Beskaffenhed at berette, men Amptsforvalteren sampt Herredfogderne (Siunes mig) kand best giøre Illustration.

2.

Warde Byes Indvaaneres Høieste Handtæring bestaar af en Ringe Ager Dyrkning og aufling hvoraf dend største Deel lefuer og sig opholder undtagen de Negocerende som kun ere faa og vides ej deres Lejlighed og Vilkor, nemlig Raadmand Søren Ølgoed, Niels Joensen, Knud Ølgoed og Rasmus Ølgoed, 4re Farfuere, samt nogle faae Løbe Kremmere som gaar ud undertiden med Kramkorfuen paa Landet, 2de Guldsmede – 1 Paruchemager – 1 Hatmager – 2 Bødkere og Drejre – 1 Muurmester – 1 Tinstøber – 2de Glarmester – 1 Reebslager, Item 4re grofue og 3de Kleinsmede – 14 á 16 Skoemagere som icke kand Estimeris andet end for Skoeflecher helst fordj de hafuer ingen Forlag – 7 a 8te Skræddere – 3de Reemsnidere – 5 á 6 Feldberedere som alle dog mest nærrer sig meere af aufling ind Handværchet, huoraf de fleste ere gandske fattige forarmede, ja huusarme folch.

3.

At Byen er saa forarmet og aftaget har forvoldet: 1ste dend skadelige Pestelence, som Anno 1652 grasserede Her I Byen, da her var rige formuende folch, huor da heele Familier bortdøde. – Derefter for det 2det skeede 1652 [!] dend svenske indfald da mangfoldige Brandskatter motte udreedis, huorofuer Byen kom I giæld til da værende Borgemester Stephan Nielsen samt andere som forstragte Byen Penge dertil. Derefter hafuer dend Sl. Mands Arfuinger og de andere Creditorer søgt Byen ved Lov og Domb og ved Udlægget bekommet Eendeel Enge fra Byen. hvilche dend hidindtil aldrig har kundet eller kand fuerkomme igien at indfrj eller løsse.

4.

Her I Byen boer ingen Skippere mens i Hoe og Hierting huor Lade og Losse Steden er, huor mange Skibe og deris Drægtighed vides ej, Huorom Tolderen som boer i Hierting kand gifue dend beste underretning. De sejler og farrer til Holland, Hamborg og Altana med

Korn og Sorte Jydepotter, saa vel som til Norge med Korn og andet, og fører Tømmertræe igien tilbage.

5.

Udj 40 Aar Jeg har været Raadmand har her ej været nogen Manufactur af nogen Slags.

6.

Her er ingen i nogen Maader til huilche Privilegia ere gifne enten Monopoliske eller Eksklusive uden alleene Barberen Christian Henrich Wolf og Danske Skoelle Holderen Jens Mathiasen Bolderup.

7.

Handværchs Lauger har der aldrig været eller er her i Byen. Her er Handværchsfolch meere end noch til fal, men søger meere at nære sig af aggerdyrchning end Handværchet.

8.

Jndbyggere er her saa mange som kand dyrche Landet. – Landvæsenet og aggerdyrchelsen kand ej vides Midel til at forbedere uden med Heede at opbryde og Pløye med mindre Engene som er kommen fra Byen som for er Meldet kunde komme tilbage igien, saa Jorden dis bedere med Giødning kunde forsiunes.

Mens motte det allernaadigst behage deris Kongl. Maytt. at anbefalle Skipperne i Hoe og Hierting at indflotte og Needsætte sig her i Warde, kunde det Blifue en stoer Hielp til dends Opkomst Thi saa blef Baade Huuse og gaarde Beboede af dem, som kunde svare Kongens og Byens ud Redseler.

Item om Langprangere blef afskaffede var det efter min Enfoldige Tancher ej ubilligt om motte optages udj naadigst Consideration, helst fordj de omstriffer Landet og opsnapper hvad de kand ofuerkomme være sig flesk, smør, Tallig, Honing, Vox samt andere feede Vahre, Item Fæhuder, Faareskind, Buche og geedeskind, Kalfue og Lammeskind og førrer det bort andensteds hen til Fridericia, Colding,

123

Horsens etc. Saa disaarsags kommer her indtet af sligt til fals I Ringeste Maader.

Denne min Enfoldige Beretning formodis naadig optages. - Forblifuer Høyvelbaarne Hr. Geheime Raad. Min Høybydende Stiftsbefalings Herreris Allerydmygste undergifne Tienner.
Warde d. 15 Aug. 1735 Lt: Peders: L.S.

Fortsættes i "Vardesyssel Aarbog 2003"!

LOKALHISTORISK VÆRKSTED®

**v/ Gert Ravn,
Lærkevej 9, Aal.
DK-6840 Oksbøl.**

75.27.19.15

19. Årgang

ISSN 0901-0653

ISBN 87-87797-63-1 ©